

Den anden Bruuns Bro blev betalt af statsbanerne

HISTORIE

S: I disse dage raser
Bruuns Bros
...ner



FRA AARHUS STADSARKIV

i bybilledet På tur med Turisten og Mar

AARHUS-HISTORIE: Pinsen er ensbetydende med udflugter til nær og fjern. Før bilen blev allemandseje gik pinse-udflugten dog som regel ikke længere end cyklen, sporgvognen eller kapervognen kunne bringe. Indtil o



AARHUS: Euforien over nye bygninger er oftest stor. DOKK og de mange nye højhuse i byen og på havnen er friske eksempler herpå. Men der er vel ingen, der tror, at de bliver lige så gamle som Domkirken? Af og til går det i hvert fald ikke som forventet med nye huse i byen.

Hjørneejendommen »Klemenshus« skrået over for Domkirken er et eksempel på dette. Siden 1937 har arkitekt Høeg Hansens flotte bankbygning i funktistil ligget der, opført af us og Omegns Bank, i Nordea. Også in- »bankborg« lå her i bygning. Den blev vedværent »Klemenshus« – og ikke »C«, alt staver Aarhus, Sankt Cle-

AARHUS STADSARKIV

agistraten – for demokratiets skyld

AARHUSWIKI

2013

ÅRHUS

STIFTSTIDENDE



AARHUS
STADSARKIV

US-HISTORIE: Efter tre tids forhandling og riverier blev rådet tirsdag aften, at Aarhus Kommune med nogle få ændringer skal beholde statsstyret i sin væde form. Trods de nye tids fokus er det, der har givet, derfor byrådet i en tid, et et magistratsstyre. 1950 vedtog Aarhus By- l med 17 stemmer indføre magistratsstyre. et var en markant an- ring af den politiske form i Aarhus Kommune. Man forlod det såkaldte valgssyre med mange valg, i 1949 var der 25, havde myndighed ind hver deres fagområde over til fem såkaldt stratsafdelinger m omfattende a Borgmest føde formale ten. Lig i dag i rådet dengang og lønnet rå magistrat.

Julen er først og fremmest fest. Med alle

sammen med borgmesterkollegaen

rådmand. Rådmandes så stærkt

selskab rådet om et u denne gang b

trods

AARHUSWIKI 2013

Artiklerne i denne bog er skrevet af Aarhus Stadsarkiv og har i 2013 været trykt i Århus Stiftstidende.

Artiklernes indhold stammer fra AarhusWiki, der er Aarhus Stadsarkivs digitale opslagsværk om Aarhus' historie.

AarhusWiki indeholder artikler med vægt på historiske beskrivelser eller historiske vinkler på nutidige og aktuelle emner. Emnerne, der behandles, spænder vidt og omfatter alt, der har at gøre med Personer, Natur, Steder, Historiske perioder & temaer, Samfund, Erhverv og Kultur & fritid.

Læs mere om byens historie på AarhusWiki.dk og AarhusArkivet.dk.

Go'Morgen

DAGENS CITAT

Det er sjældent, jeg sætter en gammel vinyl-lp med Fats Domino på. Men det skulle jeg måske unde mig engang imellem.
Jørgen de Mylius, radiovært hos DR med snart 50 år bag mikrofonen

6/1 IFØLGE SEJR

BØGER VÆKKER GLÆDE
Århus Stiftstidende 06/01-1846

Til Haandværkssvendenes Læseforening i Aarhus have flg. Herrer givet Bidrag af Bøger, nemlig: Biskop Brammer; Etatsraad Ingemann, Oberst Høegh-Guldberg. Overkrigskom. Elmqvist, Boghandler Wissing, Apotheker Wolf, Cand.theol Seidelin, Cantor Kahr, Murermeister Preis, Vævermester Mathiasen og Skomager Ludwigs. Idet jeg som Formand takker indbydes Vellydere til et personligt Besøg i Foreningens Locale, der er Aabnet hver Søndag, Mandag og Torsdag Aften fra Kl. 5-10, og overtide sig om, hvor megen Interesse for Foreningen der allerede er vakt hos dens Medlemmer. *J. Michelsen*

STRØM TIL HELE BYEN
Århus Stiftstidende 06/01-1901

Efter en meget vellykket »Generalprøve« i Fredags er Aarhus Elektricitetsværk fra i Gaar traadt i Drift, saaledes at det nu leverer elektrisk Strøm til hele Byen.

ÅLEJET FLYTTES?
Århus Stiftstidende 06/01-1901

Møde om Projektet om Flytning af Aalejet. Der afsluttes med en Resolution til Byraadet, der opfordrer til at anstille de nødvendige Undersøgelser af projektet. Grundejerne er villige til at yde Bidrag. Der tales ogsaa om Kloakerne, der føres frem til Aaen og forpester den.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Vejen bag om byen

AARHUS-HISTORIE: I erindringer om Aarhus, som byen så ud i 1849, fortælles det, at der fra »Spanien førte en nydelig spadserevej op forbi kirkegården til Frederiksport, en dejlig stille vej med skønne udsigter over skov og by, med fuglesang og Kattegattets mumlen«.

Spadserevejen, der beskrives så idyllisk i Illustreret Tidende fra 1885, er »vejen bag om byen«, som afgrænsede byen fra markerne og som en ydre ringvej forbandt byens syv byporte.

Aarhus var i 1849 ikke særlig stor, og kun få skridt på den anden side af Clemens Torv var man var ude af byen. Det voksende indbyggertal skabte imidlertid et behov for en byudvidelse. Den var besværlig at gennemføre på grund af byens plankeværk, der frem til 1850/1851 gjorde det ud for en bymur. En egentlig bebyggelse langs gaderne – Sønder Allé, Vester Allé, Nørre Allé og Nørregade – kom derfor først i gang, efter plankeværket blev sløjft.

Det stykke af vejen bag om byen, som gik fra Spanien til Frederiksport – Sønder Allé – var længe omgivet af græsmarker; endog da Søren Frichs maskinfabrik i 1854 blev anlagt ved det nuværende Reginakryds. Før Sønder Allé blev endelig bebygget, var der i 1813 blevet anlagt en ny kirkegård omtrent der, hvor rutebilstationen ligger i dag. Meget hurtigt viste det sig dog, at den nye kirkegård var uegnet, da grundvandstanden lå på »halvanden



På toppen af Vester Allé opførtes 1876-1877 ridehus og rytterkaserne. Efter besættelsen rykkede der igen danske soldater ind på kaserne. I første omgang var det indkaldte livgardere fra Jylland og Fyn, der blev indkvarteret på kaserne. Fotograf: Ukendt, 11. juli 1945, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

alens dybde«. Det blev endda ved flere lejligheder testamenteret, at en begravelse ikke måtte finde sted på Kirkegården, da det blev sagt »at de bliver druknet i stedet for at blive begravet«. Den mislykkede kirkegård blev hurtigt sløjft, og en ny blev indviet lige uden for Frederiksport på det nuværende rådshus' plads.

Tyfus-epidemi i Nørregade
Byudvidelsen gik så stærkt, at den sidste rest af landlig idyl i Nørregade allerede i 1872 var blevet afløst af et »utilgiveligt svineri«, hvor det praktisk talt var umuligt at komme fra den ene side af gaden til den anden.

En tyfus-epidemi holdt i særlig grad til i kvarteret ved Nørregade som en understregning af de foruroligende forhold. Sundhedskommissionen afgav en betænkning til byrådet, hvori man udtrykte, at »det min-

dre gode drikkevand, det manglende afløb for grundvandet og, for Nørregades vedkommende, den aldeles manglende brolægning havde været væsentlig medvirkende årsager til sygdommens opkomst, udbredelse og hårdnakkede vedbliven«. Byrådet besluttede derfor straks at brolægge Nørregade. At den offentlige rendesten løb forbi en hel del huse, så kommissionen interessant nok ikke som et væsentligt problem.

Mølleparken og Vester Allé
Den del af vejen bag om byen, som længst bevarede sin landlige idyl, var stykket fra Frederiksport til Århus Mølle – Vester Allé. Først i 1870'erne begyndte udvidelsen her; da man blandt andet opførte Forsørgelsesanstalten 1869-1870 midt på Jeronimusbakkens sydlige side (hvor Aros ligger i dag).

Da fattiggården blev taget

i brug, lå den uden for byen, og de fattige må næsten have følt det som en deportation at blive anbragt langt uden for byens grænser. Var man først blevet anbragt på fattiggården, overtog fattigvæsenet den fulde forsørgelse, og fattiglemmerne måtte afgive enhver form for selvbestemmelse. Kosten var til gengæld gratis om end hverken nærende eller rigelig. Til gengæld var der både en finat- og badestue, hvor lemmene kunne gennemgå en måske tiltrængt renselses-

proces. I folkemunde kom Jeronimusbakken med tiden til at hedde fattiggårdsbakken. Men ellers lå området ubebygget, og det var først da den nordlige side af bakken blev endelig bebygget i 1917, at den sidste rest af den gamle spadserevej endegyldigt forsvandt.

LÆS MERE
www.aarhuswiki.dk
Her kan du læse hele historien om vejen bag om byen

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

DAGENS CITAT

Rederiet, der stadig har sit skib og værdifulde last, har ifølge den svenske reder John Arne Larsson ikke råd til at frikøbe mandskabet. Samme reder har dog haft råd til at købe et sommerhus til 55 millioner kroner. *Anne Sophia Hermansen, politisk blogger, på b.dk - om de to danske søfolk der nu har siddet fanget af pirater i to år*

13/1 IFØLGE SEJR

TEATERSELSKAB DRAGER VIDERE

Århus Stiftstidende 13/1-1844

Idag afrejste det Beckerske Selskab herfra til Randers, efter i en Tid af noget over 2 Maaneder her at have givet 28 Forestillinger, nemlig 11 Skuespil el. Dramaer (hvoraf Dina 2 Gange) og 31 Lystspil og Vaudeviller (hvoraf »Debatten i Politivnenen« 2 Gange). ...

SKYDNING FORBUDT

Århus Stiftstidende 13/1-1854

Al Skyden, saavel i den indre Havn her ved Byen og fra Molerne om samme, forbydes paa det Strængeste. *Aarhus Politikammer, Hertz, konst.*

DAMPSKIBSSELSKAB EN REALITET

Århus Stiftstidende 13/1-1868

Det bekendtgjøres, »at Selskabet for Tilveiebringelse af en directe Dampskibsforbindelse mellem Aarhus og England paa Generalforsamling den 8. ds. konstituerede sig under Navnet »Det jydsk-engelske Dampskibsselskab« og at Under tegnede valgtes til dets foreløbige Bestyrelse. *Edw. F. Rahr, Hans Broge, H.G. Jensen, H. W. Secher, Rudolph Wulff.*

DALGAS HOLDER FOREDRAG OM HEDEN

Århus Stiftstidende 13/1-1893

Dalgas holder det 5. gratis Foredrag for Arbejdere om »Heden i Fortid og Nutid.«

RÆVE- OG ULVESKIND KØBES

Århus Stiftstidende 13/1-1818

S. Fulling køber »alleslags Skind« bl.a. »Ræve- og Ulveskind«

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV



Omkring Bispetorv

AARHUS-HISTORIE: Navnet Bispetorv er af nyere dato, selvom man skulle tro noget andet. Først i tiden efter Første Verdenskrig har torvet eksisteret i sin nuværende form.

Hele pladsen mellem Kannikegade, Skolegade, Skt. Clemens Torv og domkirken var langt tilbage i katolsk tid bebygget med huse, som havde tilknytning til kirken. Flere af disse huse var såkaldte kannikegårde, der lå langs Kannikegade, mens der omtrent midt på det nuværende Bispetorv lå et anseeligt stenhus – Kapitelhuset – som efter reformationen i 1536 blev omdannet til bispegård med en stor have og hegnsmure mod Kannikegade og Skolegade.

Schweizercafeen

Af hensyn til torvehandelen og ud fra et ønske om at fri-

lægge Domkirken købte og nedrev kommunen i 1883 Bispegården og et par andre ejendomme. Derved skabtes det første bispetorv. Tilbage lå en lille karré mellem Skt. Clemens Torv og Bispetorv, hvor tidens berømte og hyggelige Rozzis café lå med facade ud mod Bispetorv. Her kunne aarhusianere af alle samfundsklasser se nogle af byens kendte ansigter som Hans Broge og svigersønnen Otto Mønsted drikke deres formiddagskaffe og på lune sommeraftener se skuespillere løbe fra regningen. I det hele taget gik det lystigt for sig i området i 1800-tallet. Særligt i Kannikegade lå der dan-serestauranter, klubber, cafeer og det gamle Aarhus Teater, »Svedekassen«.

Nyt teater

»Svedekassen« blev indviet i 1816 som hjemsted for det

dramatiske selskab. De dårlige isolations- og udluftningsforhold gav hurtigt teatret tilnavnet »Svedekassen«. Teatret var desuden kendt som en brandfælde og blev kaldt Danmarks værste provins-teater. Det var derfor ikke mærkeligt, at aarhusianerne ønskede sig et tidssvarende teater; og i 1898 blev grundstenen lagt til det nye teater på Bispetorv. I 1900 kunne teatret indvies. Utroligt nok havde arkitekten Hack Kampmann glemt at lave en skuespillergarderobe, hvorfor man i al hast måtte købe en naboejendom i Kannikegade og forbinde de to bygninger ved en overdækket hængebro.

Bispetorv frilægges

I tiden op til den endelige frilæggelse af torvet i 1916-1921 købte Jydsk Andels-Foderstofforretning i 1915 den Ro-

zziske bygning for at opføre et kontorhus, der skulle vise sig at være et kæmpepalads med tårne og spir. Projektet var spændende, men også kontroversielt, og det mødte store protester fra byens borgerskab. Borgerne så nødtigt andelsbevægelsen sætte sig på byens nye torv. Byrådets medlemmer var dog også betænkelige, og man tilbød at købe grundene på Bispetorvet.

Andelsselskabernes bestyrelse afslog tilbudet, og da byggearbejdet blev udbudt i licitation, syntes alt håb ude. Andelsselskaberne viste sig imidlertid villige til at opgive byggeplanerne, da prisen på byggematerialer var steget kolossalt under verdenskrigens dyrtid. Der krævedes 900.000 kr. hvoraf byrådet kunne stille med 425.000 kr. og Aarhus Privatbank med 275.000 kr. Der skulle altså

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Turister på Bispetorv. På hjørnet af Kannikegade og Skt. Clemens Torv lå det Yhrske marmorhus, som indeholdt provisens førende modeforretning. **Fotograf: Jørn Timm, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.**

indsamles 200.000 kr. Store og små bidrag indkom i et hastigt tempo, og glæden var stor, da indsamlingen passede de 200.000 kr.

Hovedformålet var at frilægge Domkirken, og det kunne man nu gå i gang med. I 1917 blev en konkurrence om den bedste ordning af pladsen udskrevet. Konkurrencen blev vundet af Th. Havning og H. Mundt, hvis forslag dog ikke straks blev sat i værk. Først i 1921 blev planen gennemført og Bispetorvet anlagt i sin nuværende form.

LÆS MERE

www.aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Bispetorv i Aarhus.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Go'Morgen

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

20/1 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FORSKØNNELSE AF HAVNEAREALERNE

Århus Stiftstidende 20/1-1857

Redegørelse for en Resolution fra Indenrigsministeriet angaaende Skellinien mellem Grundejerne i Skolegade og det nyopfyldte Havneterrain. Glæde over den paatænkte anlagte Havnegade, hvor der forventes snart, at ville blive bygget en Række smukke Huse, og hvorved Passagen gennem den smalle og ofte næsten livsfarlige Skolegade undgaas. Desuden vil Aarhus, som, hvad dette Parti angaar, ikke har kunnet taale at sees fra Sø siden, herved vinde overordentlig i Skønhed.

SKONNERT TAGER FORM

Århus Stiftstidende 20/1-1865

Det glæder os at see, at Kjølen til en Skonnert paa omtrent 70 Læster* i disse Dage ere lagt paa den nye Skibsbyggeplads ved vor Havns søndre Side. Bygmesteren er den kendte dygtige Skibsbygger Ulstrup, og da det, efter Forlydende, er for hans egen Regning, saa ville vi ønske, at dette Foretagende maa lykkes for ham, saaledes at han kunde blive opmuntret til at fortsætte en Virksomhed, hvortil vor Havn saa godt egner sig, men som paa Grund af de uheldige Forhold i de sidste Aar desværre har været standset, fornemmelig til stort Tab for Ejerne af de gode Egeskove vi have i vor Nærhed, og de mange dygtige Skibstømmermænd der boe her i Byen.

*Læster=mål for skibes rummelighed og bæreevne

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Kannikegade 14 - bevaringsværdigt eller bare historie?

AARHUS-HISTORIE: Skal byrådet tillade, at Kannikegade 14 rives ned og erstattes af et nyt byggeri? Det er hotelkæden Cabinn, der gerne vil udvide på stedet, og det skal ske ved at rive det eksisterende, gamle hus ned og erstatte det af et andet. Forslaget til det nye hus er nænsomt tilpasset omgivelserne, og dets arkitektur er en kreativ reference til det gamle hus. Det er de fleste enige om. Men er det nok til at give lov til at rive et hus ned, der er erklæret bevaringsværdigt?

Det er vigtigt at kende husets historie, hvis man vil tage kvalificeret stilling.

Borgerne spiller selv teater

Bygningen har først og fremmest rummet en borgerlig klub og senere Aarhus Stiftstidende.

Polyhymnia var handelsborgerskabets, embedsmændenes, officerernes og katedralskolelærernes klub. Klubben opstod i 1814, da Kronprindsens Klub med rødder tilbage til 1772 og Det forenede dramatiske Selskab fra 1800 blev slået sammen. Det dramatiske selskab samlede borgerne – høje som lave – på scenen, hvor de kastede sig over verdenslitteraturens klassikere. Aarhus var dog ikke stor nok til to borgerlige sammen slutninger.

Polyhymnia flyttede i 1815 ind i de nye klublokaler i Kannikegade. Det første klubhus lå på hjørnet til Skolegade (nuværende nr. 18), men hele anlægget svarede til de nuværende nr. 14-18. Klubhuset havde havestue, dansesal og salon i stueetagen og billardstue og biblioteks-værelse på første sal.

Bygningen gav også plads til et teater i nr. 16, så borgerskabet stadig kunne optræde på de skrå brædder. I 1822 var det imidlertid slut med borgernes egne forestillinger, og de omrejsende teatertrupper tog endegyldigt over.



Prins Christian (senere kong Christian X) og prinsesse Alexandrine ankommer til festmiddag i Polyhymnia, Kannikegade 14. Fotograf: Ukendt. Leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Borgernes klub

Polyhymnia var herefter en ren selskabelig forening frem til nedlæggelsen i 1978. Teaterrummet blev i 1851-1853 udskilt fra driften og lejet ud til teaterdirektører. Polyhymnia manglede altid penge, selvom Aarhus Stiftstidendes redaktør A.F. Elmquist (1788-1868) ydede lån efter lån. I 1852 købte købmand Agerup hjørnegrunden mod Skolegade, hvor den gamle klubbygning havde ligget. Teatret blev revet ned i 1901, og det gav plads til Post- og Telegrafbygningen. Det gav alt sammen klubben lidt penge.

I 1851 blev den del af anlægget, der endnu var i Polyhymnias eje, istandsat. Oprindeligt havde den været en »lang

rød Bygning, opført i to etager med den mest tænkelige Overensstemmelse imellem dens enkelte Dele; en Indgang på Midten og fem hvidrammede Fag Vinduer paa hver Side i Stueetagen og elleve Fag paa første Sal«. I det indre rummede bygningen forsamlings- og festlokaler, læsesale og klubværelser.

I 1901 byggede man ved arkitekt Thorkel Møller to kviste og en fronton i det lange tag og satte en overdækket balkon på, så man kunne ankomme stands mæssigt til klubben og blive sat af vognen i tørvejr. Huset blev pudset, og det var nu ikke længere rød, men hvidt/gråt. Alle festlokaler blev samlet i stueetagen, og de daglige lokaler og Officersforeningens lokaler ryk-

kede op på førstesalen.

Stiftstidende flytter ind

Borgerskabets klub havde kendt sine bedste dage og kunne ikke få driften af det store hus til at løbe rundt. I 1915 var avisen klar til at overtage det efter at have ladet huset ombygge igen. Denne gang skete det ved arkitekt Chr. Früstück Nielsen, og i 1936 var det arkitekten Axel Høeg-Hansen, der satte en tredje etage på huset. Siden den tid er der sket flere forandringer; blandt andet opsat en ekstra etage, og der er nok en og anden, der husker, da huset blev malet blå i 1991.

Da var avisens dage i bygningen talte. Der var ellers i disse lokaler, at avisen en overgang var provinsens største dagblad. Århus Stifts-

tidende rykkede ud i 1989, og huset blev først til bank, siden til hotel.

Skal det bevares?

En bygning kan være bevaringsværdig på grund af sin arkitektur eller sin kulturhistorie, og helst begge dele. Kannikegade 14 har en omskiftelig arkitekturhistorie; det er ikke et stilrent eller originalt bygningsværk. Kulturhistorien knytter sig til stedet som sådan, ikke til det bestående hus. Kulturhistorie eller arkitekturhistorie er to forskellige logikker.

 **LÆS MERE**
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Polyhymnia og husets historie.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

27/1 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

HELLIGDAGE SKAL OVERHOLDES

Århus Stiftstidende 27/1-1818

Da det ved adskillige Leiligheder er bragt i Erfaring at Lovene om Helligbrøde ikke noksom ere i alles Minde, saa finder jeg mig beføiet til at bringe disse i Erindring hos denne Byes Indvaanere og i Særdeleshed i Overensstemmelse dermed paa det alvorligste at indskærpe Forbuddene med Dands og Lystigheder Løverdag, og andre Helligge Aftener; alle Værthuushold og Udsalg under Gudstienesterne, samt overhovedet ethvert Arbeide, eller Optog paa de hellige Dage som strider imod disses Hensigt og den Orden og Rolighed som til deres Helligholdelse af Lovgiveren er paabudet. Hvo som, efter denne Advarsel, ikke desto mindre herimod forser sig, maa vente sig tiltalt og straffet.

Aarhus Politie-Contoir; Schumacker

KLAGE OVER POSTHUS

Århus Stiftstidende 27/1-1886

En Indsender klager over Posthuset, som han mener; at man i en By, der kaldes Jyllands Hovedstad, kunde vente at finde i Centrum af Byen med Filialer i Syd og Nord ved de to Banegaarde. Men der er kun ét Posthus, og det heelt afsides for en større Deel af Befolkningen, og endda et elendigt og uhyggeligt Postkontor; som om det var i en fjern Afkrog af Landet. Støv og Smuds findes overalt, og Bænken og Bordet er alt andet end indbydende for dem, der ofte maa vente en Stund, inden deres Tour kommer.

Ærbødigst N.N.

FRA AARHUS STADSARKIV

4. juli-katastrofen

AARHUS-HISTORIE: 4. juli 1944 kl. 13.47 lød der et brag så voldsomt, at det kunne høres helt ude i Femmøller på Mols. I Trige rystede jorden under folk. I Risskov og andre steder nærmere byen faldt kalkpudset ned fra væggene, mens badegæster på Den Permanente forskrækkede løb op i skoven for at gemme sig.

En 600 meter høj røg- og støvsky viste tydeligt, at noget voldsomt var sket. På katastrofestedet ved Sydhavnens 10-meter-kaj havde havnearbejdere været i gang med at losse ammunitionskasser fra et godstog til en lægter; da det gik galt. 150 tons ammunition beregnet for den tyske hær sprang i luften, mens stikflammer efterfølgende antændte to jernbanevogne med ammunition, som ligeledes eksploderede.

På mindre end et sekund var næsten alt liv på stedet udslukt. Ved et næsten utroligt held undgik man, at et skib med yderligere 3000 tons ammunition også sprang i luften.

Ekspllosionen var så kraftig, at lægteren fløj op på land, hvor den havnede på en jernbanevogn for derefter sammen med jernbanevognen at havne på taget af et pakhus. Flere omkringliggende bygninger styrtede omkuld, mens der antændtes voldsomme brande i andre.

En regn af projektiler

Flere end 2000 granater, projektiler og sprængstykker regnede ned over store dele af byen. Overalt i byen lød der mindre eksplosioner; som også krævede deres ofre. Gavle blev trykket ind, skorstenene væltede, mens tagsten løftede sig af hustagene og blandede sig med knust glas og projektiler.



Et kilometerlangt sørgetog, med urnen for de 12 uidentificerede dræbte, på vej til Vestre Kirkegaard. Fotograf: ukendt, 29. juli 1944, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

På loftet i Stiftstidendes bladhus landede et stort projektil tillige med en halvanden meter lang jernplade; i Østergade endte en granat i en skrivebordsskuffe,

mens en anden, i Ryesgade, gik gennem et tag, borede sig ned gennem etageadskillelser, gennem en skrivemaskine og ned i gulvet. Ved en tandlæge gik et projektil

gennem taget og landede i en stol som en patient netop havde forladt.

Den senere opgørelse over ofrene for katastrofen viste 28 dræbte og op mod 250 så-

rede – hovedsageligt lager- og pakhusarbejdere og havnearbejdere. 12 af de dræbte var så ilde tilredt, at de ikke kunne identificeres, hvorfor de måtte begraves i en fællesgrav på Vester Kirkegård.

Årsagen til ulykken

Årsagen til ulykken blev aldrig opklaret. Dog proklamerede tyskerne senere, at deres undersøgelser havde vist, at der havde været tale om kommunistisk sabotage – men at ingen yderligere undersøgelse ville blive iværksat, da sabotørerne var blandt de dræbte. Kun de færreste troede på tyskernes påstande, og de fleste så selvantændelse eller tabt ammunition som følge af tyskernes krav om et alt for højt arbejdstempo som den mest realistiske forklaring på eksplosionen.

Efter oprydningen fortsatte ammunitionstransporterne uanfægtet resten af krigen.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om 4.juli-katastrofen.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

3/2 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

SYGE KREATURER BEHANDLES

Århus Stiftstidende 3/2-1826

Grundet paa Aarh. Stift-
amtmandsskabs Resoluti-
on af 24. Aug. 1824, bringes
herved til almeen Kund-
skab, at jeg paatager mig
syge Kreatures Kuur og
Bedømmelse, ligesom og at
bestræbe mig for at udføre
mit Kald med Virksomhed,
saavel som vise redelig Be-
handling mod hvem der sø-
ger mig.

C. Andersen, boende bag
Klosteret

JAGTKOMITE NEDSAT

Århus Stiftstidende 3/2-1868

Byraadet: For at sætte en
Grændse for den stedfin-
dende ulovlige Jagen paa
Byens Grund, var der ved
Budgettet for 1868 stillet
Forslag om at udleie Jagt-
retten til en Enkelt, i stedet
for at den nu er tilstaaet sa-
avel de private Grundeie-
re som en stor Deel Leiere
af Communejorder mod
en aarlig Afgift til Kæm-
nerkassen af 2 Skilling pr.
Tønde Land: I Anledning
af dette Forslag, hvis Be-
handling dengang blev ud-
sat, nedsættes en Comite,
bestaaende af Nors, Liis-
berg og Høyer.

NØRREGADE NAVNGIVES

Århus Stiftstidende 3/2-1910

Byraadet vedtager, at den
del af Nørreallé, der ligger
mellem Guldsmedgade og
Paradisgade, fremtidig skal
hedde Nørregade.

GENERALFORSAMLING

I ISBANEN

Århus Stiftstidende 3/2-1906

Den kunstige Isbane, der
skulde have eksisteret i
Sandgraven, indbyder sine
Medlemmer til en Gene-
ralforsamling i Graven paa
Fredag.

FRA AARHUS STADSARKIV



I 1938 blev Pavillonen omdannet til vandrerrhjem. På billedet gør en gruppe unge vandrere holdt ved den smukke bygning en sommerdag i 1939. Fotograf ukendt, 18. juni 1939, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Til fest i vandrerrhjemmet

AARHUS-HISTORIE: Midt i Riis Skov ligger en smuk gammel ottekantet bygning, som udgør Aarhus' eneste vandrerrhjem. Med en place-ring i bøgeskoven, blot et par hundrede meter fra Den Permanente og få kilometer fra byens centrum, har vandrerrhjemmet været velbesøgt af både udenlandske og danske turister siden dets grundlæggelse i 1938.

I 42 år før vandrerrhjemmets grundlæggelse var bygningen dog ikke hjemsted for turister, men for sang, dans, keglespil og udskænkning.

Liv og glade dage i Riis Skov

Modsat Marselisborgskovene, som indtil 1896 var i privat eje, var Riis Skov byens egen skov. Her måtte der gerne oprettes etableringer, og på trods af at ramsløgene også dengang sendte deres markante lugt ud over skoven, var Riis Skov et populært udflugtsmål. Da Pavil-

lonen, som vandrerrhjemmet tidligere blev kaldt, åbnede i 1869 fandtes der allerede to andre udskænkningsteder i Riis Skov, nemlig Salonen, som i 1938 blev omdøbt til Sjette Frederiks Kro, og Ferdinandspladsen. Pavillonen selv blev bygget på resterne af det gamle skovfogedhus, hvor der traditionen tro også havde fundet udskænkning sted.

Fru Olsens borgmesterkringle

I 1902 blev Hans Peter Olsen vært for Pavillonen og under hans værtskab blev Pavillonen især kendt for en ting, nemlig fru Olsens borgmesterkringle. Pinselørdag måtte Mathilde Olsen op klokken 2 om natten for at påbegynde bagningen, som allerede klokken 6 blev nydt af de første morgenfriske gæster: Opskriften på kransekagemassen i kringlerne kom fra den lige så populære Café Rozzi, der havde til huse på

Bispetorv.

I forhold til Salonen, som var et folkeligt samlingssted, hvor især byens unge mødtes, hørte Pavillonens gæster til byens bedre borgerskab. Eksempelvis mødtes flere af byens storkøbmænd hver lørdag til keglespil i pavillonen, og også den daværende kronprins Christian besøgte Pavillonen efter at have været til fugleskydning ved Det Borgerlige Skydeselskab på Ferdinandspladsen. At kronprinsen fik serveret persillesovs, som ikke faldt i hans smag, er en anden sag.

Med droske, tog og dampbåd

Transporten til Pavillonen foregik i 1890'erne med drosker, og for 15 øre kunne man blive transporteret fra Skolebakken til Pavillonen. Statsbanerne meldte sig hurtigt ind i kampen, og sommeren over kørte der ekstratog på Østbanen om søndagen, så man for blot 10 øre kunne

komme på skovtur. Dette fik vognmændene på barrikaderne, og det lykkedes dem at få suspenderet statsbanernes ekstrakørsel med henvisning til deres egen manglende indtjening. Selvom byrådet prøvede at gribe ind ved at henvende sig til ministeriet, blev togtrafikken først genoptaget i 1925, da de nye villakvarterer blev opført nord for skoven.

I 1898 blev det muligt at sejle til Riis Skov, da skovbådene Turisten og Marselisborg fik udvidet deres rute fra ikke kun at sejle til Moesgård, Ørnereden og Varna, men nu også til Salonen, hvor der blev anlagt en anløbsbro. I 1904 blev sejladsen til Riis Skov indstillet, for igen i 1906 at blive genoptaget med dampbåden Riis Skov, der sejlede indtil første verdenskrig.

Tilbagegang for Riis Skov

Hans Peter Olsen blev i 1909

vært på Vennelyst, og i 1912 overtog Carl Hansen værtsrollen, hvilken han beholdt i 18 år. Hansen var en driftig mand og arrangerede foreningsudflugter, soireer, julehygge og sangerstævner; anlagde legeplads og skydebane, og under første verdenskrig producerede han konserver i vinterhalvåret, som kunne sælges til overpris til det krigshærgede Tyskland. Da Hansen i 1930 trak sig tilbage til Café Rømer, var Riis Skov ikke længere noget populært udflugtsmål, og efter et par med stilstand blev Pavillonen i 1938 omdannet til vandrerrhjem, hvilket har været dets funktion lige siden.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk.

Her kan du læse mere om Pavillonen i Riis Skov

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

I forbindelse med anlæggelsen af en offentlig cykelsti ved Spanien omtalte Peter Sabroe kvindelige cyklister som »... det mest modbydelige, jeg kender«.

10/2 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

SAND OG ASKE MOD ISSLAG

Århus Stiftstidende 10/2-1858
I Anledning af flere Ulykker i Kbh. paa Grund af Isslag undrer en Indsender sig over, at man ikke gør der, som i Aarhus, hvor der ogsaa var Isslag, men hvor »strax om Morgen« udgik fra Politimesteren en Bekjendtgørelse ved Trommeslag om at strøe sand og Aske d.v.s. paa Gade og Fortoug, hvilket ogsaa strax blev efterkommet. Ingen kom her til Skade...

BØSSEMAGER MÅ REPARERE DOMKIRKEURET

Århus Stiftstidende 10/2-1858
Undertiden maaler vort gamle Taarnuhr paa St. Clemens os Tiden temmelig kort til, naar vi gaar til Middagsmaden, og for lang naar Arbeidet igien begynder. Ja, til andre Tider slaar Kl. 13, naar den skulde være eet, eller og Klokkeslagene gjennemgaaende hele Scala uden Maal og Grændse. Derefter Forslag om regulerede Uhre gennem Telegrafan. Med Hensyn til det gl. Taarnuhrs Reparation, der som en saadan paatænkes, da henledes Opmærksomheden paa Bøsssemager Skaarup, her, der siges at besidde Dygtighed til at udføre en saadan. Han er nemlig mere fortrolig med det svære Materiel og de større Dimensioner, dette er forarbejdet i, end Uhrmagerne i Almindelighed ere, da de som oftest befatte sig med finere Arbejder. Det gamle Taarnuhr blev 1801 forfærdiget af en Landsbysmed.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Da cyklen kom til byen

AARHUS-HISTORIE: Den første udgave af cyklen, draisin'en, som blev opfundet i 1816, og egentligt bare var en forvokset løbecykel, nåede formodentligt aldrig til Aarhus. Det gjorde derimod dens efterfølger velocipeden, der nu var blevet forsynet med pedaler. 20. februar 1869 kunne man i Århus Stiftstidende læse, at »De nye Løbmaskiner eller Velocipeder have nu ogsaa fundet Vei her til Byen«. Det var det nye jernstøberi C. Jensen & Comps. i Vestergade, som var begyndt at producere det nye befordringsmiddel. Samme år kunne aarhusianere for 24 skilling gå på velocipederideskole i koncertsalen ved Vennelyst.

Fra væltepeter til safety

Ved udgangen af 1870'erne kom bicyklen, eller væltepeteren som den også kaldtes, til byen. Egentligt var ordet væltepeter bare en fordanskning af ordet velocipede, men den nye høje cykel tiltræk opmærksomhed, og 23. januar 1883 blev Aarhus Bicycle Club oprettet med litograf Arthur Hvilsted som formand.

Klubben arrangerede udflugter til eksempelvis Brand, Løsten og Samsø, og i 1886 kunne 200 elegant klædte aarhusborgere i eksercitsen på Galgebakken overvære bicyclepræsentation, hvorom Stiftstidende skrev:

»Under fuld Musik udførte otte unge Sportsmænd Kvad-



drilleridtene med stor Sikkerhed og bleve ofte stærkt applauderede af Publikum, der ikke noget Øjeblik fik Indtrykket af Faren ved disse Ridt.«

På trods af begejstringen blev væltepeterens levetid i Aarhus kort, og i den sidste halvdel 1880'erne blev væltepeteren afløst af safety'en, der med lige store hjul og træk på baghjulet lignede vore dages cykler.

Med safety'en kunne der køres stærkt, og Aarhus Bicycle Club begyndte for alvor at arrangere cykelløb. I starten var det landevejssløb, hvor eksempelvis Victor An-

dersen i 1891 vandt de 3 mil fra Vejlbj Fed ud ad Grenaa Landevej på 54,6 minutter. Men i 1893 stod klubben bag oprettelsen af byens første cykelbane placeret på Galgebakken, og allerede året efter fik klubben endnu en cykelbane. Denne gang på Vejlbj Fed og udover den nu var af cement, var den med sine 400 meter også Nordens største cykelbane.

Det var ikke kun cykelbaner, Aarhus Bicycle Club kunne bygge. I foråret 1894 kunne klubben også indvie cykelstien fra Østbanegården til Risskov.

Kvinder på cyklen

Selvom cyklen omkring århundredeskiftet havde vundet indpas i det aarhusianske bybillede, var det primært mænd, som benyttede sig af cyklen. I maj 1890 kunne Århus Stiftstidende berette om et besøg af en kvindelig cyklist fra Aalborg, der havde hele 22 af slagsen. Endnu kunne Aarhus på da-

værende tidspunkt ikke bryste sig af en eneste kvindelig cyklist. I 1902 var der kommet kvindelige cyklister til byen, men ikke alle synes, at det var passende for kvinder at cykle. I forbindelse med anlæggelsen af en offentlig cykelsti ved Spanien omtalte Peter Sabroe kvindelige cyklister som »... det mest modbydelige, jeg kender«.

I takt med at cyklen vandt frem i gadebilledet, faldt interessen for cykelløbene. Cykelklubben forsøgte at holde liv i sporten med arrangementer og events som langsomcykelløb, hvor det gjaldt om at komme sidst, men da statsbanerne indstillede togkørslen til Vejlbj, blev det stort set umuligt at trække folk til cykelbanen. Blot tre år efter dets indvielse måtte cykelbanen i Vejlbj opgives, og i 1899 blev cementen brækket op.

Cykelstien til Risskov

I sidste ende blev det cykelstien langs Østbanen, som

holdt liv i Aarhus Bicycle Club. Da der ikke kørte busser eller sporvogne til det nye villakvarter i Risskov, var cykelstien i mange år en af de nemmeste måder at komme fra villakvarteret til midtbyen. Benyttelse af cykelstien krævede medlemskab i klubben, og klubben indkasserede mange medlemmer ad denne vej. I forbindelse med åbningen af Den Permanente i 1933 måtte klubben dog overdrage sin lukrative cykelsti til kommunen for 7500 kr. Samtidigt var der dukket nye cykelklubber op i Aarhus, og klubben manglede dermed både medlemmer og finansiering. I 1939 var det slut for Aarhus Bicycle Club, som blev opløst.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Aarhus Cykle Club

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

17/2 IFØLGE SEJR
på Aarhus Stadsarkiv

BETLERI OG LØSGÆNGERITAGER OVERHÅND

Århus Stiftstidende 17/2-1878
Som Følge af den megen Arbejdsløshed tager Betleriet og Løsgængeriet heri byen stærk Overhaand. Der er derfor i den sidste Tid daglig anholdt 3-4 Personer for disse forseelser, saa at Arresterne og Fattiggården i disse dage er overfyldte.

SPEKULATIONSOPKØB AF BILLETTER

Århus Stiftstidende 17/2-1902
Nogle dristige Medborgere havde til Sherlock Holmes købt et Par Hundrede Billetter til de billige Pladser, men her brændte de sig slemt. Resultatet blev, at Konsortiet ikke fik mere end Halvdelen solgt. Da Spekulanterne mærkede, at Forretningen gik galt, vilde de gerne have 'afstaaet' de tiloversblevne Billetter til Teaterkassen, men det var der selvfølgelig ikke tale om. Saaledes gik det til, at der var udsolgt Hus, uaftet ikke faa Pladser stod tomme.

DOMKIRKEN RENOVERES

Århus Stiftstidende 17/2-1916
Bygningsinspektør, Professor Kampmann, besigtigede i Gaar sammen med Kirkeinspektionen Aarhus Domkirkes Varmeanlæg, der skal fornyes, og samtidig tilsaa Sanginspektør, Professor Nebelong, Kirkens Orgel, hvor man ogsaa ønsker nogen Forandring

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

I Studsgade fik arbejderne brød

AARHUS-HISTORIE: Det er en af arbejderbevægelsens vigtigste historiske områder; der gemmer sig bag husrækken Studsgade nr. 8-22.
Inde i gårdene bagved og i ejendommene ud mod gaden blev den første levedygtige produktionsvirksomhed skabt af den kooperative bevægelse i Danmark. Mod gaden fremstår husrækken blandet og uden sammenhæng, men med sin egen urbane kvalitet i variation og materialer. Her er flot restaureret bindingsværk i to 1600-1700-tals-købmandsgårde i Studsgade 20, et lejligheds- og butikskompleks i Studsgade 16-18 og arkitekttegnede beboelseshuse i to etager fra anden halvdel af 1800-tallet i nr. 8 og 10.
Men træd ind i gården gennem porten i nr. 16-18 og kom indenfor i et sjældent miljø fra industrialismens og arbejderbevægelsens unge dage.

Kooperationens højborg
Det er arbejderbevægelsens fællesbageri og brændselskontor, der har givet denne del af gaden en særlig betydning i byens historie. I 1893 indrettede Socialdemokratiet sit hovedkvarter i Studsgade 2-4. Partiet havde ellers holdt sine møder rundt omkring i byen på beværtninger og hoteller. Det blev kun til nogle få år for partiet i gaden, men gaden fremstod også på andre måder som arbejderbevægelsens centrum.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.



Arbejdernes Forbrugsforening blev grundlagt i 1884 (to år før Arbejdernes Fællesbageri i København). Brød var en livsfornødenhed, og i 1884 var prisen meget høj. Arbejderbevægelsen på lokalt plan var ved denne tid endnu vævet tæt sammen med Venstrefolk, og de to grupper stod bag foreningen ved dens dannelse. Venstrefolkene trak sig dog ud efterhånden.
Foreningen skiftede i 1906 navn til Arbejdernes Produktionsforening. Man kunne blive optaget som medlem for 12 kr., prisen for en aktie, som kunne købes på afdrag

med 50 øre om måneden.
Med tiden blev det de »institutionelle investorer«, der dominerede, da man i 1906 gav Arbejdernes Fællesorganisation med underliggende foreninger ret til at købe aktier. I den første bestyrelse finder man blandt andre den navnkundige redaktør Harald Jensen.

Æltemaskinen trukket af heste
I første omgang lejede foreningen bageriet på Margrethehemøllen ved Knudriis Bakken, og efter ansættelsen af en bager, en bagersvend og en brødkusk kunne man den 10. november 1884 udbringe det første brød. Efter tre uger var der omtrent 30 udsalgssteder i byen. I 1888 rykkede man ind i Studsgade 20 og slog dørene op til butik med eget bageri og bestyrelsesværelse. Brødet blev æltet ved hestekraft, altså levende heste, der gik i en såkaldt hestegang inde i gården. Nogle år senere blev også pakhuset tilhørende Studsgade nr. 22

erhvervet af foreningen, og herinde – huset står endnu – indrettede man med sig med nye ovne, brødkammer, møleri og bageri.
En dampmaskine kunne man efter kort tid ikke undvære. Det var ingen ringere end den senere borgmester Jacob Jensen, der var med til at hjemføre den første dampmaskine, som blev købt brugt på Djursland. Han var forretningsfører i mange år.

Øl, kul – og kringler
I december 1907 gik man skridtet videre. I en ny, grundmuret bygning, der stødte op til det nu nedrevne, ældre bageri, indrettede foreningen sig med nye maskiner og ovne. »Og nu skal De se,« sagde Jacob Jensen til den forsamlede presse og præsenterede dem for dagens virkelige nyhed: Arbejdernes bageri kunne nu også bage kringler! Vægge beklædt med fliser vakte også opsigt, og bageriet blev rost af alle aviser; »ogsaa Mod-

partens Blade« – det vil sige Stiftstidende!
Arbejderne levede ikke af brød og kringler alene, og virksomheden rummede også kul- og brændselshandel. I 1891 havde arbejderbevægelsen også fået eget bryggeri.

Arbejderbevægelsens midtpunkt
Det gik ned ad bakke for de kooperative virksomheder i slutningen af 1930'erne. Bryggeriet blev afviklet, men i Studsgade var der fortsat bageri, selvom også brændsels- og kulafdelingen på havnen måtte standses i 1960'erne. Til sidst blev fintbrødsbageriet solgt til Brugsens Koordinationselskab, men man forsøgte at køre videre med rugbrød og franskbrød i et nyt bageri. Det blev lagt i Brabrand og indgik i kooperations fællesbageri under navnet Rutana Vest.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

DAGENS CITAT

De ved godt, jeg har ambitioner på andre folks vegne. Det har jeg også på deres, uden at jeg pacer dem på nogen måde. De har deres frie vilje.
Thomas Blachman, X Factor-dommer, fortæller, at hans egne børn ikke ser programmet, til bt.dk



27/2 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

RESTAURERING AF FRUE KIRKE
Århus Stiftstidende 27/2-1868
Inspectionen for Frue Kirke anmoder Byraadet om Garanti for et Laan paa 5.500 Rdr., med hvilket Beløb Udgifterne ved Kirkens Restauration havde overskredet Overslagssummen. Overskridelsen skyldtes en Mængde Arbejder, som under Restaurationen havde vist sig nødvendige: Opfyldningen af Begravelserne, tvende Hvelvingers Opmuring, Epitaphieres Restauration, begge Gavlpartiernes deelwise Fornyseelse og Reparation af en stor Deel af den Side af Kirkeskibet, der vender ud mod Hospitalsgaarden.

STOLE FORSVINDER UNDER SVÆR MAND
Århus Stiftstidende 27/2-1901
En Indsender 'Hamo' klager over Stolene i Teatret. Han er en temmelig svær Mand og beskriver drastisk, hvordan Stolene, den ene efter den anden, siger Knæk og forsvinder under ham. Det fortælles, at Stolene er lavet i Randers, og nu spørger han: Hvem har lavet Stolene i Aarhus Teater, og hvem har Skylden for deres Slethed?
SVARET 28/2: L. Ljungmanns Stolefabrik, Banegaardsgade 34 meddeler; at den ikke har leveret Stolene.

AKTIETEGNING TIL DANSK FILMFABRIK
Århus Stiftstidende 27/2-1913
Aktietegningen til den nye Filmfabrik 'Dansk Filmfabrik' i Guldsmædgade gaar efter sigende Strygende.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Til premiere i Regina

AARHUS-HISTORIE: På hjørnet af Søndergade og Sønder Allé ligger det store Reginakompleks, som også har givet navn til Regina-krydset. Her kunne århusianere fra 1. januar 1921 se film i byens mest moderne biograf, Regina-Teatret. Gennem mange år var Regina-Teatret et fyrtårn inden for biografverdenen, og det var her, man kunne opleve det nyeste i film og udstyr uden for København.

I første halvdel af 1900-tallet var der gode penge i filmindustrien, og produktionsselskabet A/S Fotorama formåede med en lang række filmproduktioner for en kort periode at gøre Aarhus til Hollywood. Det var også A/S Fotorama, som i 1919 stod bag købet af Søren Frichs store fabriksgrund på hjørnet af Søndergade og Sønder Allé. Med Axel Høeg-Hansen som arkitekt lod de her opføre den store nyklassicistiske bygning, som kom til at huse Regina-Teatret.

Reginakomplekset overskred dog budgettet med ca. 2 mill. kr., men de mange penge gav til gengæld byen en ny restaurant, butikker, selskabslokaler, kontorer, hotel med køkken, vaskeri og personaleværelser og endelig Regina-Teatret.

Dronningen til indvielse
Meget passende overværede dronning Alexandrine indvielsen af Regina, hvor Hans Hartvig Seedorf i skikkelse af kong Harlekin fremførte en prolog, mens der ved den officielle åbning 1. januar 1921 blev vist film fra kongeparrets seneste udenlandsrejse samt den amerikanske film »Jomfruen fra Stam-

bul«. Åbningsfilmen faldt i god jord hos Århus Stiftstidende, som efterfølgende skrev: »...Teatret har til Åbningsforestilling valgt en af disse Films, der er en Undskyldning for mange af de Forsyndelser mod den gode Smag, der til daglig præsteres paa det hvide Lærred...«

Da filmene de første år var stumfilm, blev de akkompagneret af et orkester med kapelmester Harald Andersen i spidsen. Harald Andersen og hans orkester stod også for musikken i Café-Regina, som lå på 1. sal, hvor de forvandlede sig til et svingende jazz-orkester.

Lyd på filmen
14. september 1929 kunne blandt andre borgmester Jakob Jensen læne sig tilbage i de bløde sæder og overvære premieren på »Den syngende nar«, som var den første talefilm i Danmark, der blev vist uden for København. Det næste par år kunne der fortsat opleves stumfilm i Regina, som eksempelvis i 1931 hvor der i Reginas program blev reklameret for Greta Garbo i badedragt i stumfilmen »Eros i lænker«.

I 1946 døde Oluf Jensen, der havde ledet biografen siden indvielsen i 1921. Justitsministeriet tildelte herefter Reginas bevilling til teatermalere og instruktør fra Det kongelige Teater, Svend Gade. Gade flyttede fra København til Aarhus, og under hans virke kunne der opleves alt fra »Ditte Menne-skebarn« til »Askepøt«. Ved Gades død i 1952 tildelte justitsministeren Reginas bevilling til københavnere Johannes Meyer, som på trods af et par lejede værelse på



I 1938 havde »Snehvide« premiere i Regina-Teatret, og folk fra hele Jylland valfartede til Aarhus for at se Walt Disneys tegnefilm. Også en ålborgensisk Dumpe havde sammen med mange andre udklædte ålborgensere fundet vej til Regina-Teatret. Ukendt fotograf, 6. november 1938, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Park Allé ikke flyttede til byen. Dette faldt byrådet for brystet, da bevillingshaveren ifølge biografloven skulle have bopæl nær biografen. Flere gange forsøgte byrådet at få bevillingen frataget Johannes Meyer. Det lykkedes først i 1960, da kommunen selv overtog driften af Regina. 1960'erne var især præget af de store danske lystspil med Dirch Passer på rollelisten, men også film som James Bond havde premiere i Regina-Teatret.

Med Olsenbanden i døden
I 1973 blev Regina-Teatret ombygget, så den nu indholdt to biografale med henholdsvis 601 og 108 pladser. Den lille sal blev kaldet Regina 2, og i den blev der fremvist kunstneriske film for de mere kræsne århusianere.

Disse var især unge universitetsstuderende. Salen var lille, og de store film skulle stadig ses i den store sal.

Da Regina i 1970'erne kun havde Nordisk Film som fast filmleverandør, var det primært Olsenbanden, som holdt liv i biografen. Da »Olsenbanden over alle bjerge« blev vist som den sidste Olsenbandefilm på det hvide lærred i slutningen af 1981,

var det også begyndelsen til enden for Regina. I maj 1983 besluttede byrådet at lukke Regina-Teatret, og i juni blev »Døden i grotterne« vist som den sidste film i Regina-Teatrets levetid.

LÆS MERE
www.aarhuswiki.dk
Her kan du læse mere om Regina-Teatret

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

3/3 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

RENT VAND PÅ SYGEHUS

Århus Stiftstidende 03/03-1856

»Flere Borgere« undrer sig over, at Haandværkerne i den gamle Realskole henter Vand paa den anden Side af Gaden. Indenrigsministeriets godkendelse af Købet af Bygningen til Sygehus var netop betinget af, at der kunde skaffes drikkeligt Vand i selve Bygningen. Saa længe der ikke er drikkeligt Vand, haaber man, at Stiftphysicus vil modsætte sig Sygehusets Flytning ...

LOKALER SØGES TIL KOLERAPATIENTER

Århus Stiftstidende 03/03-1858

Til Brug som Receptions-locale for enkelte andetstedsfra kommende Cholera- eller Koppesygge søges en isoleret Leilighed paa 2 a 3 rummelige Værelser m. Køkken. De, som ville afhænde eller bortleje en saadan, kunne i Løbet af denne Maaned henvende sig til Dr. med. Weis.

DEN GAMLE BYS START

Århus Stiftstidende 03/03-1910

I Byraadets Møde bevilges enstemmigt 10.000 Kr. til Genopførelse af »den gamle Borgmestergaard«, dog paa Betingelse af, at den nedsatte Komité skaffer de 20.000 Kr. som yderligere er nødvendige. Endvidere bevilges 2.000 Kr. til Erhvervelsen af de Visby'ske Akvareller fra det gamle Aarhus, som skal opbevares i »den gamle Borgmestergaard«, der tænkes opført i Haveselskabets Have, hvor den skal danne Begyndelsen til et Friluftsmuseum.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

En opsigtsvækkende mastodont

AARHUS-HISTORIE: I 1926 stod Sankt Lukas Kirke færdig. En stærk udbygning af Frederiksbjerg i begyndelsen af det 20. århundrede havde udviklet Sankt Pauls kirkesogn til Jyllands største, så en opdeling af sognet og en ny kirke var naturlig. Med Sankt Lukas Kirke fik Frederiksbjerg en centralt beliggende kirke midt på Ingerslevs Boulevard.

Flere aarhusianske kirker er bygget efter arkitektkonkurrencer, og det gælder også for Sankt Lukas kirke. Den første konkurrence blev afholdt i 1913, hvor vinderforslaget var en miniatureudgave af Århus Domkirke. Forslaget blev imidlertid så stærkt kritiseret for sin mangel på originalitet, at man i 1918 afholdt en ny konkurrence, denne gang med et helt andet udfald.

Førstepladsen gik denne gang til arkitekterne Kaj Gottlob og Anton Frederiksen, hvis forslag til kirken på Ingerslevs Boulevard var en nyklassicistisk og kasseformet kirke. Gottlob og Frederiksen ønskede en magtfuld bygning, som kunne gøre sig bemærket blandt husrækkerne. Kirken markerede samtidig et brud med det nybarokke islæt, Frederiksbjergområdet ellers havde helt op til 1920. Den nybarokke stil er blandt andet kendetegnet ved fremtrukne gavlkviste, tårne og karnapper. Kirkens lukkede firkantede form, det lave tag og det faktum, at det var den første kirke i Aarhus uden spir, er tydelige tegn på nytænkning. Kirkens store dør og det høje firkantede tårn understreger den mastodontiske skikkelse.

I sidste ende blev kirkens udformning dog anderledes end først tænkt. Tårnet blev højere og kirken generelt



Klokketårnet på Sankt Lukas kirke troner flot for enden af Stadion Allé. Fra højreses på billedet årets første konfirmander: Karen Margrethe Jensen, Niels Jakob Madsen og Ilse Aggersbjerg. Fotograf: Ib Rahbek Clausen, marts 1960, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

mere enkel, og i stedet for at opføre kirken i røde teglsten valgte man at bruge grålige Fakse-kalksten for at understrege særpræget i forhold til de omkringliggende bygninger.

Kirken som del af en plan

Som reaktion på en hurtigt voksende befolkning købte Aarhus Kommune i 1896 Marselisborg Gods med det formål at bruge en del af jorden til boliger til byens borgere. Kommunen havde et stort ønske om at skabe en helhedsplan for det nyerehvervede område, og man hyrede derfor stadsingeniør

ren i Københavns Kommune, Charles Ambt, og den kongelige bygningsinspektør, Hack Kampmann, til at udarbejde en byplan for Frederiksbjergområdet.

Udfaldet blev en ambitiøs byplan med Ingerslevs Boulevard som et centralt område med plads til markeder og grønne områder. På trods af at Sankt Lukas Kirken ikke er en del af Kampmanns og Ambts oprindelige plan, passer den alligevel smukt ind i planens lige linjer og lange alleer. Kirken er placeret i den ene ende af Stadion Allé, og følger man alleen til vejs ende, ender man ved

Aarhus Idrætspark, som er opført i samme periode og i samme nyklassicistiske stil.

Oprindeligt var det ikke planen, at Stadion Allé skulle strække sig hele vejen fra Ingerslevs Boulevard til stadion, men politiske magter

fik gennemført en ændring i byplanen, så et bindeled mellem de to bygninger blev mulig. Visionen var, at man med Stadion Allé kunne skabe en forbindelse mellem de to nyklassicistiske bygninger, og at man fra alleen ville få smukt udsyn til både kirkens tårn og søjlepartiet på stadion. Klokketårnet står lige ud for Stadion Allé og optræder som en smuk afslutning.

Klokken faldt ned

Kirketårnet har vakt opsigt med sin arkitektur, men har også formået at gøre opmærksom på sig selv på andre måder. Det viste sig, da påsken blev kimet ind i 1947. Under ringningen styrtede den store, tre tons tunge kirkeklokke ned. Uheldet medførte en del skriverier i dagspressen, og Århus Stiftstidende bragte en stor forsideartikel om hvordan det lykkedes arbejdsmanden, der stod for ringningen, at slippe med livet i behold. Ironisk nok berettede de også, at klokken bærer inskriptionen: »Frygt ej. Se jeg forkyn-der Eder en stor glæde«. Arbejdsmanden har næppe været helt enig.

Klokken har dog alle dage været opsigtsvækkende – og til tider grænsende til det larmende; under rette vejrforhold kan kirkeklokkernes kimen nydes på otte kilometers afstand.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

11/3 IFØLGE SEJR
på Aarhus Stadsarkiv

MALER BØGH VANDT
ENTREPRISE MED HUS-
NUMRE

Århus Stiftstidende 11/03-1830
Magistraten og de elige-
rede Borgere er bemyn-
diget til at accordere med
en Maler om at male nye
Huusnumre paa Samtli-
ge Gaarde og Steder. Hus-
ejerne skal derefter betale
for hvert Nummer. Maler
Bøgh har faaet Entreprisen

HÆRVÆRK PÅ DEN JØ-
DISKE KIRKEGÅRD

Århus Stiftstidende 11/03-1843
Da adskillige Stakitter ere
afbrækkede ved Mosaiter-
nes Kirkegaard udenfor
Frederiksport, og det in-
teresserer at komme til
Kundskab om, hvo der ma-
atte have forøvet denne
Gjerning, for at Personen
kan drages til Undgjældelse
efter Loven, Andre til Ad-
varsel, udloves herved en
Douceur af 5 Rbd. til den,
der kan opgive og godtgjøre,
hvo der er Gjærnings-
manden.
Aarhus Politikammer; d.
8. marts 1843
Fleischer:

FRA PUSTEVIG TIL VOL-
DEN

Århus Stiftstidende 11/03-1867
Referat af Byraadsforhand-
lingerne. Overensstem-
mende med Beboernes der-
om indgivne Andragende
beslattes det at forandre
Gaden »Pustervigs« Navn
til Volden.



Gennem årtier skrev
Emanuel Sejv (1891-
1980), chef for
Statsbiblioteket i
Aarhus, 121.029 sedler
med referater fra især
Århus Stiftstidende fra
1794 til ca. 1920. Disse
sedler er nu skrevet ind af frivillige ved
Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på
www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer
avisen i samarbejde med stadsarkivet på
Vester Allé indholdet i nogle af de sedler,
som knytter sig til enten årsdagen eller
årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Kampen mod havets kræfter
- da roning kom til Aarhus

AARHUS-HISTORIE: I
1800-tallet slog idrætsbevægel-
sen igennem i Danmark, og
selvom Aarhus dengang ikke
kunne betegnes som en særlig
fremtrædende idrætsby, blev
»Aarhus Gymnastiske For-
ening« stiftet omkring 1865.
Tre år efter oprettelsen udvi-
dede foreningen i 1868, ved en
aktietegning på 400 rigsdaler,
sine aktiviteter til også at om-
fatte roning. Og da pengene til
at købe de første kapronings-
både først var blevet anskaf-
fet, døbttes den nye afdeling
»Aarhus gymnastiske For-
enings Kaproningsselskab«.

Den 30. maj 1868 bekendt-
gjorde den nye forening, i År-
hus Stiftstidende, at forenin-
gen havde bestilt to ny både,
så man nu ville være i stand
til at deltage i et rostævne,
som skulle afholdes i forbin-
delse med en stor interna-
tional kapsejls på Aarhus
Bugt den 30. juni 1868.

De to både nåede frem i ti-
de, og den 25. juni 1868 kunne
man i Århus Stiftstidende læ-
se følgende: »Vort ydre havne-
bassin opføres i disse aftener
af et skue, som her er noget
ganske nyt: en meget lang og
skarpt bygget robåd, hvori
syv unge mennesker i høj-
røde matrosskjorter øver sig
i roning. Det er den gymna-
stiske forenings roklub, der
øver sig, mulig som en forbe-
redelse til at optræde i et løb
under kapsejlsadsen her på
tirsdag.« Selvom der blev træ-
net hårdt, kom roerne dog ik-
ke til at deltage i stævnet.

Uheld

Den hårde træning fortsatte
dog ufortrødent, men den 19.
september ramte uheldet. På
en langtur til Mols blev ro-
erne på grund af en pludse-
lig storm tvunget i land. Da
mændene var kommet sik-



Tilløbsstykket er stort, når Havkongen Neptun er i byen til den årlige ceremoni - kanindåben. Som handels- og orlogsfliadens berømte ækvatordåb må nye roere underkaste sig den højtidelige dåb, hvor de bliver indsmurt i til lejligheden fremstillet »vievand«. Fotograf: Ukendt, 14. august 1940, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Fakta

Skriv selv med
på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye
historiske leksikon, og det
bestyres af Aarhus Stadsarkiv på
Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på
indholdet fra det tidligere Århus
Leksikon, men er i dag et åbent
leksikon, hvor alle og enhver kan
skrive med. Der er artikler om
personer, gader, begivenheder
og meget andet - og der er også
plads til din historie. Læs om
byens historie på aarhuswiki.dk.

kert i land, viste det sig dog,
at vindstødene var så kraf-
tige, at en af de optrukne
både blev løftet op i luften,
hvorefter den blev kastet 23
meter hen af strandbredden

og sønderknust. Straks ef-
ter uheldet indkaldtes til en
ekstraordinær generalfor-
samling, hvor der skulle ta-
ges stilling til, om de impli-
cerede roere, af egen lomme,
skulle erstatte den ødelagte
båd. Resultatet af generalfor-
samlingen er uklar, men for-
eningen har antageligt selv
måttet bære tabet samt skaf-
fe en ny båd, idet man næp-
pe kunne bebrejde roerne,
at en storm pludselig var op-
stået. Under alle omstændig-
heder udviste roerne stor an-
svarlighed såvel som forsigtig-
hed, idet de havde trukket
bådene op på land.

Tilbageslag og come back
Den 22. maj 1870, små to år
efter foreningens oprettelse,
kunne man endelig arrangere
den første kaproning på Aar-
hus Bugt. Men endnu engang

skulle vejret vise sig at være
imod den hårdt prøvede for-
ening, og Stiftstidendes ud-
sendte kunne berette: »Det
blæste i går morges hårdt fra
sydøst, og søen gik så højt, at
det ikke var mere end netop,
at der kunne roes med de små
letbyggede både, der fik flere
søer ind over sig, så at besæt-
ningen kom dyngvåde i land.«

I årene efter kunne for-
eningsmedlemmerne hvert
år tilmelde sig roning, men
interessen for den aarhus-
sianske roindsats ebbede
stille og roligt ud. Frygten
for bugtens kræfter har sik-
kert været for stor: Til sidst
indkaldtes i 1873 til ordinær
generalforsamling, hvor det
blev bekendtgjort, at Aarhus
gymnastiske Forenings Kap-
roningsselskab ophørte med
sin virksomhed.

Ideen om en aarhusiansk

roklub stoppede imidler-
tid ikke med nedlæggelsen
af Kaproningsselskabet, og
i 1886 blev der fremlagt ind-
meldelsesblanketter til en ny
roklub. Tilstømningen til
den nye klub var stor, men
der var stadig mange kritiske
røster om tidligere tiders be-
sværligheder. Kritikken blev
dog fejlet til side, og den 29.
oktober 1886 blev der afholdt
en generalforsamling på råd-
huset. Da vedtægter og rore-
glementer samt bestyrelse
var blevet godkendt, havde
Aarhus igen fået en roklub -
Aarhus Roklub var født. Ro-
klubben lever som bekendt i
bedste velgående, og sammen
med de andre roklubber er
den med til at give de bynære
havnearealer en snert af mo-
derne bykultur, som skal væ-
re med til at trække beboere
og liv til Aarhus Ø.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

17/3 IFØLGE SEJR

FESTLIGT FARVEL TIL DRAGONERNE
Århus Stiftstidende 17/3-1854
I morges kl. 9½ forlod det 3. Dragonregiment Byen. Et sjelden Talrigt Publikum havde samlet sig paa det store Torv, hvor Regimentet var opstillet. Efter at Oberst Honnens med smukke og hjertelige Ord havde takket Byens Indvaanere for den Velvillie, der stedse var bleven saavel Oficererne som de Menige til Deel, udbragte han et »Leve« for Aarhus, hvilket af Mængden blev besvaret med et flere Gange gentaget »Hurra«. Regimentet, med fuld Musik i Spidsen, blev derpaa igen med Flag smykkede Gader, fulgte et langt Stykke af Veien ud af Frederiksport, og Haandværkerne med deres Flag ledsagede det til Magdalene-Møllen, hvorfra Dannebrog tilviftede det sit sidste Farvel for dennegang.

AARHUS SOM KULTURCENTER?
Århus Stiftstidende 17/3-1901
Med en Omtale af Aarhus ny Teater fremsætter 'De tusind Hjem' følgende Betragtninger: Der er gentagne Gange udkastet den Tanke, at det vilde være heldigt, om vort Land havde mere end et Kulturcenter. For dem, der tænker sig Muligheden af et Fremtidigt dansk Kulturcenter udenfor København, ligger det nær at rette Tanken mod Aarhus. At Jyllands Hovedstad en Gang i Fremtiden kunde blive en By af Betydning, der i nogen Maade kunde hævde sig overfor København, turde da ikke være en urimelig Tanke.

FRA AARHUS STADSARKIV

Tag selv i Ryesgade

AARHUS-HISTORIE: I 1952 kunne århusianerne for første gang selv tage varerne ned fra hylderne i et »rigtigt« varehus. Modellen var amerikansk, ophavsmanden jødisk, stedet var Ryesgade, og navnet var SBV.
Det århusianske selvbetjeningseventyr startede 18 år tidligere da den tyske jøde Alfred Leopold 16. april 1934 åbnede varehuset Pallas i Ryesgade 18. Her kunne århusianerne købe damelinge-ri, parfumevarer og papirartikler og andre non-food-varer til gode penge. Den gode pris i Pallas skyldtes, at Leopold var en driftig herre og havde lignende butikker i andre danske byer og Nordtyskland og dermed kunne handle stort ind. Efter en navnestrid i 1936 ændrede Pallas navn til Alpas, men ejeren og konceptet forblev det samme.
Leopolds tid i Aarhus blev i første omgang kort. Efterhånden som nazismen bredte sig, valgte han i 1938 at flytte til Norge med sin mor, Martha. Men heller ikke i Norge fandt familien fred. Modern Martha blev hentet af norske nazister og endte sine dage i Auschwitz' gaskammer, mens Alfred Leopold selv flygtede til Sverige, hvor han slog sig ned i Mariestad lidt syd for Stockholm. På trods af sit svenske eksil fortsatte Leopold som direktør for sine danske butikker og modtog hvert år julekort fra personalet i Alpas. Også Leopolds butikker i Danmark fik på grund af deres jødiske ejer en hård medfart. Gentagne gange blev de udsat for hærvæk, og heller ikke varehuset i Ryesgade gik fri for denne behandling. Konsekvensen blev, at Alpas' facade under krigen var murret til.

På trods af gentagne forsøg lykkedes det først i 1951 Alfred Leopold at få opholds- og arbejdstilladelse i Danmark. I 1952 kunne Leopold endelig vende tilbage til Aarhus, hvor han efter en ombygning genåbnede Alpas; denne gang under navnet SBV. SBV stod for Selv Betjening's Varehus, og ideen til et sådant havde Leopold fået under et ophold i USA i 1950. SBV var det første rigtige selvbetjeningsvarehus i Aarhus, hvis man ser bort fra en mindre selvbetjeningsbutik, som Aarhus Brugsforening to år forinden havde åbnet i Rytterparken.
Århusianerne var dog ikke helt klar til selvbetjeningsideen, og i de næste år fungerede SBV med både selvbetjening og betjening.
I 1954 kunne Alfred Leopold introducere århusianerne for endnu en nyskabelse. 1. salen i Ryesgade 18 havde tidligere været hjemsted for danserrestauranten Manzana, men i 1954 overtog SBV restaurantens lokaler og fordoblede dermed sit butiksareal. Til forbindelse mellem de to etager indkøbte Leopold for 85.000 kr: en tysk produceret rulletrappe – den første rulletrappe uden for København. Ved indvielsen i november 1954 var journalister og fotografer fra flere aviser mødt frem for at se det moderne vidunder; og i Århus Stiftstidende kunne man læse, at rulletrappen »kan transportere 4000 kunder i timen – og en fotocelle tæller alle, der benytter trappen, som i øvrigt kan køre baade op og ned.« På den nyindrettede 1. sal fik Leopold også indrettet en espresso-kaffebar efter italiensk forbillede. Dette var dog for eksotisk til århusianernes smag i 1950'erne, og kaffebar-



Det var noget af et tilløbsstykke, da provinsens første rulletrapper i november 1954 blev indviet i SBV i Ryesgade. Rulletrappen kom til i forbindelse med en butiksudvidelse. Nederst på billedet ses de to arkitekter bag ombygningen, Aage C. Nielsen og P. Wohler. Fotograf: Børge Venge, november 1954, Aarhus Kommunes Biblioteker, Lokalhistorisk Samling, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

ren holdt kun et års tid.

Dalle Valle rykkede ind
I 1964 døde Alfred Leopold, og hustruen Greta overtog den daglige ledelse af SBV. Tre år efter Leopolds død kunne SBV opkøbe og nedrive nabobygningen Ryesgade 20, som tidligere havde huset Aarhus Amtstidende. En tilbygning til SBV blev lavet, samtidigt med at bygningen

fik en ny og moderne facade. Endnu engang forsøgte SBV sig med en kaffebar, nu med softice, og denne gang tog århusianerne bedre mod ideen.
Kort efter butikkens 50-års-jubilæum i 1984 solgte familien Leopold varehuset til Daells Varehus, som holdt til i bygningen indtil 1993. I 1994 blev Ryesgade 18-20 endnu engang opdelt i to le-

jemål, og ved ombygningen blev der brugt 300.000 kr: på at få fjernet provinsens første rulletrappe.

MERE PÅ NETTET
www.aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om SBV, Alfred Leopold og Ryesgade 18-20.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

24/3 IFØLGE SEJR

BRUUNSBRO ANLÆGGES

Århus Stiftstidende 24/3-1875
Den nye Jernbro, som Kommunen lader opføre over Jernbaneaabningen tæt ved Stationen og som vil lette Forbindelsen mellem Byen og den nyeste Deel af Frederiksbjerg, nærmer sig nu sin fulde endelse. Entreprenørerne D'Herrer Brødrene Bang & Co. i Aalborg have under Opstillingen af Dragterne havt at kæmpe med mange Hindringer, som det barske Vinterveier lagde iveien. De vældige Hoveddragere giver Broen et imponerende Udseende som saavel Stadsingeniør Obel som Entreprenørerne have megen Ære deraf. Broen vil blive aabnet for Færdselelen kort efter Paasken.

GADERNE LIGNER MUDDERPØLE

Århus Stiftstidende 24/3-1881
Kjære Ferdinand! Du bor rigtig nok i Pøhl; men jeg arme Stakkel bor i en Pølsen Mudderpøl - og tænk dig, det er offentlige Gader i Jyllands Hovedstad. For at komme til mig i Valdemarsgade maa du først passere Banegaardsveien, der som sædvanlig ligger i et Morads - dernæst Frederiksalles bebyggede Del, der har en mærkelig lighed med en Svinesti, og endelig Søgade - kaldet »Sølegade« - for at naa til Valdemarsgade. Fra Amtet gøres opmærksom paa, at Banegaardsvejen er Amtsvej, Søgade og Valdemarsgade private Veje, hvor de paagældende Ejere har sig selv at takke.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Magistraten – for demokratiets skyld

AARHUS-HISTORIE: Efter længere tids forhandling og avisskriverier blev et samlet byrådet tirsdag aften enige om, at Aarhus Kommune med nogle få ændringer og justeringer skal beholde magistratsstyret i sin nuværende form. Trods den seneste tids fokus er det nok de færreste, der har overvejet, hvorfor byrådet i sin tid indførte et magistratsstyre.

I 1950 vedtog Aarhus Byråd med 17 stemmer mod 4 at indføre magistratsstyre. Det var en markant forandring af den politiske styreform i Aarhus Kommune. Man forlod det såkaldte udvalgsstyre med mange udvalg, i 1949 var der 25, som havde myndighed inden for hver deres fagområde, og gik over til fem såkaldte magistratsafdelinger med hver sit omfattende ansvarsområde.

Borgmesteren blev den fødte formand for magistraten. Lig i dag udpegede byrådet dengang en folkevalgt og lønnet rådmand for hver magistrat. Magistraten mødes til ugentlige fællesmøder, hvor man forbereder sagerne til byrådets afgørelse og sørger for at beslutninger bliver ført ud i livet. Med reformen beholdt man nogle få udvalg, som nu kun fik til opgave at behandle de sager, som byrådet henviste.

Unmack Larsen og Tjørnehøj

Arbejdet med at indføre magistratsstyret blev drevet frem af daværende borgmester Svend Unmack Larsen og hans tætte medarbejder økonomidirektør Erik Tjørnehøj. Målet var, at byrådet skulle have de bedst mulige betingelser for at træffe beslutninger, som var til Aarhus' bedste. Embedsmændene skulle så tage sig af de mange småsager.

Deres arbejde tog for alvor fart i 1949, hvor Unmack Lar-



Der skåles, dog ikke for magistratens indførelse. Borgmester Unmack Larsen ses i festligt lag sammen med borgmesterkollegaen Jacob Hansen til Molbo Marked. Fotograf Ib Rahbek Clausen, 1952. Foto leveret af Aarhus Stadsarkiv

sen fik Tjørnehøj til at udarbejde et centralt notat, som senere blev selve fundamentet for den endelige udformning af magistratsstyret.

Udvalgene var spændetrøje

Unmack Larsen ville væk fra udvalgsstyret. Det var blevet en spændetrøje for det politiske arbejde med mange småsager, som fjernede fokus fra de mere væsentlige beslutninger.

Udvalgsstyret blev indført helt tilbage i 1868 med 13 forskellige politiske udvalg. Siden da havde Aarhus og den kommunale administration udviklet sig voldsomt, uden at det havde ført til nogen reform af styreformen. Man havde lappet med nye udvalg i takt med, at behovene var dukket op.

I 1949 oplevede byråds-

medlemmerne derfor to grundlæggende problemer. For det første var sagerne efterhånden blevet meget komplekse, og alt for tit opstod der stridigheder udvalgene i mellem om, hvem der skulle stå for at behandle sagerne. Tilmed druknede udvalgene i de mange småsager med alen lange dagsordener til følge. I det ugentlige møde i budgetudvalget rummede dagsorden jævnligt over 30 punkter. Det var med andre ord svært at holde fokus på de store og væsentlige beslutninger.

For det andet gjorde den udvikling det svært for byrådsmedlemmer både at passe byrådsarbejdet samtidig med et civil job. Det gjorde, at folk uden en ordentlig organisation bag sig faktisk var afskåret for at stille op til

byrådet.

Unmack Larsen trak det skarpt op på byrådsmødet 12. april 1950, da han sagde, at »der måtte en ny styreform til, hvis man skulle bevare det folkevalgte element i byens styre.«

Magistraten truer demokratiet

Det markante konservative byrådsmedlem Kai Blicher var ikke tilhænger af magistratsstyret. Han mente, at byrådet og dermed de folkevalgte politikere blev sat helt uden for indflydelse, for magistraten havde allerede afgjort sagerne, før de kom til afstemning i byrådet. Andre byrådsmedlemmer gav udtryk for samme bekymringen, men et stor flertal bakkede altså i sidste ende op om forslaget.

Magistratsstyret indebar

lønnede rådmænd. Rådmandene skulle knyttes så stærkt til den daglige administration, at det ikke ville være muligt for dem at have en civil karriere ved siden. Den praksis var i strid med gældende lov, og derfor måtte det omkring Rigsdagen, som via en særlig Aarhus-lov både godkendte magistratsstyret og rådmandenes aflønning.

Byrådsmedlem Kai Blicher frygtede også for denne udvikling. Det kunne jo ende med et 'rådmandsproletariat', som han udtrykte det. Hvordan skulle det ikke gå, hvis en rådmand, der jo havde opgivet sit civile job, efter et byrådsvalg, pludselig hverken havde rådmandspost og job. Denne frygt har heldigvis vist sig ubegrundet.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Go'Morgen

31/3 IFØLGE SEJR

BEHOV FOR BRO VED ÅEN

Århus Stiftstidende 31/3-1838:
Broen mellem Fiskergade og Aaen, der under Arbejdet ved Mindebroens sidste skønne Forandring og Forbedring blev midlertidigen anbragt have mange benyttet og glædet sig til indtil nu, da Strøm og Is har revet det Halve bort af den, der meget beklages formelst savnet af dens nu vante Overgang. Da man imidlertid maa erkjende Vedkommendes Opmærksomhed for Byens Bedre og nyttige Foranstaltning og Indretninger saa er det at haabe, at manges Ønske, om en ordentlig og bestandig Broe paa dette Sted, der i Ulykkestilfælde ikke er af mindre Vigtighed, vil blive opfyldt.

ÅRHUS FÅR SIT MUSEUM

Århus Stiftstidende 31/3-1873
Ved et Møde den 20. Marts 1873 gaves der Meddelelse om, at Udvalget for Tilvejebringelsen af en Museumsbygning havde modtaget Tilbud om gratis Byggrund, af Areal lidt over 1 Tønde Land, af Tørlægningen ved Aarhus Mølle. Paa Mødet vedtoges det at modtage det gode Tilbud, og samtidig oplystes det, at man i Øjeblikket til Opførelse af den paatænkte Museumsbygning disponerede over en Kapital af 20.500 Rigsdaler:

GRATIS TRANSPORT AF KISTER

Århus Stiftstidende 31/3-1881
Vi ere anmodede om at henlede Opmærksomheden paa omstaaende Bekjendtgørelse fra Snedker N. Christiansen, Meilgade 20, hvorefter vil ses, at han har anskaffet sig en ny og smukt udstyret Liigvogn, og at de hos ham købte Kister besørjes i den fra Hjemmet til Capellet uden nogen Extrabetaling.

Monumentet i Mindeparken

AARHUS: 1. juli 1934 havde ca. 6000 sønderjyder taget turen til Aarhus. Sammen med Christian 10., Dronning Alexandrine, statsminister Thorvald Stauning, aarhusborgmester H.P. Christensen og omkring 44.000 andre mennesker overværede de indvielsen af Marselisborg Monumentet i Mindeparken.

Folkets monument

Marselisborg Monumentet, som arkitekt Aksel Ekeberg og billedhugger Axel Poulsen står bag, består af en flisebelagt gård omkranset af en cirkelformet mur udført i kalksten.

I muren, der kun har én indgang, er der i alfabetisk orden indhugget navnene på 4140 danskere faldet i 1. verdenskrig; både sønderjyder i tysk krigstjeneste og de danske frivillige på allieret side.

I en mindetavle er der indhugget et digt til ære for de faldne, og indimellem de mange navne er udført fire store relieffer symboliserende »Udmarchen«, »Krigen«, »Freden« og »Hjemkomsten«.

Ligesom ved anlæggelsen af Mindeparken kom finansieringen til monumentet gennem landsdækkende private indsamlinger, og indvielsen af monumentet blev en stor folkelig begivenhed.

Kongens park

At der ikke er villabebyggelse, der hvor ligger Mindeparken ligger i dag, kan vi takke Christian 10. for.

Da han, som kronprins i 1902 rykkede ind i det nybyggede Marselisborg Slot, blev området foran slottet kaldt for Marselisborg Mark eller Skovmarken, og var landbrugsjord tilhørende gården Louisehøj, som lå hvor Stefanshjemmet ligger i dag.

Fra slottet var der en smuk udsigt udover Skovmarken og Aarhus Bugt. Denne udsigt ønskede kronprinsepåret ikke ødelagt af byrådets tiltænkte planer om at ud-



I august 1939, få uger før 2. verdenskrigs udbrud, havde Aarhus officielt flådebesøg af en tysk flotille på seks minestrygere. Århus Stiftstidende kunne berette at besøget havde "rent venskabeligt Formaal". Her er de tyske gæster ved Marselisborg Monumentet for at mindes de mange sønderjyder, som faldt på tysk side under 1. verdenskrig. Forrest er det korvetkaptajn Schultz-Carstensen, sammen med to matroser. Bagved ses blandt andre Aarhus bys kommandant Oberst Schmidt, bankdirektør C. Andersen og konsul Wohler. Ukendt fotograf, 09.08.1939. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

stykke området foran slottet til parcelvillaer.

Derfor indgik kronprinsen en forpagtningsaftale med byrådet, hvor prinsen for en 10-årig periode forpagtede området og derved undgik, at der blev bygget på området.

Mindepark for hvad

I 1924 kunne byrådet vedtage de endelige planer for Mindeparken og under byrådets handlinger var der flere forslag til, hvad parken skulle bruges til.

Med oprettelsen af et forstbotanisk have, kunne parken bruges som et led i kampen om at få et universitet til Aarhus.

Desuden så byrådet opret-

telsen af parken som en mulighed for at tiltrække turister; både danske og udenlandske.

Fra starten var parken også tiltænkt som et mindested for faldne danskere under 1. Verdenskrig, hvilket på sigt skulle markeres med oprettelsen af et monument. Nogle var fortalere for, at det kun skulle gælde faldne på de allieredes side, og der blev søgt at knytte bånd mellem Mindeparken og dansk-amerikanerne. Indvielsen af parken fandt da også sted 5. juli; dagen efter dansk-amerikanerne havde fejret uafhængighedsdagen ved Rebild Bakker, hvilket muliggjorde et stort opbud af dansk-amerikanere til Minde-

parkens åbning.

Et endeligt farvel

De fleste faldne danskere under 1. verdenskrig var dansk-sindede sønderjyder under tysk værnepligt. Derfor var mange sønderjyder blevet specielt indbudt til monumentets indvielse i 1934.

Da var det blot 20 år siden, den store krig var brudt ud, og indvielsen blev for de mange fremmødte pårørende en følelsesladet affære.

Mange havde endnu ikke haft et sted at mindes deres kære, som enten var begravet i store massegrave udenlands eller aldrig blevet fundet.

»Det var ligesom at være ved drengens begravelse« ud-

talte Fru Anna Swierkier fra Højbjerg til Århus Stiftstidende.

Fru Swierkiers søn havde frivilligt meldt sig på engelsk side og endte sine dage ved slaget ved Gallipoli i august 1915.

Hr. Jens H. Jensen fra Haderslev udtalte til Stiftstidende:

»Jeg følte, at der her var skabt noget smukt, noget bærende og løftende – ikke alene for os, der har Tilknytning til de Navne, som er indhugget, men for hele Folket.«

At sønnens navn var stavet forkert, tog Hr. Jensen ikke så tungt; »... vi ved jo, at det er ham«.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

DAGENS CITAT

Jeg ville aldrig have turdet gøre det, det må jeg så ærligt sige - af angst for hvad der ville ske. Og derfor er det da ekstremt modigt, det Socialdemokraterne gør. Hatten af for det.
Claus Hjort Frederiksen, V-politiker, uddeler sjældne roser til regeringen for at tage et opgør med lærerne, ifølge politiken.dk

7/4 IFØLGE SEJR

TAK TIL AARHUS BEBOERE

Århus Stiftstidende 7-4-1815
»Amtets Brand-Capitain«
H. Krey takker »paa samtlige Weibyes Beboerne og mine egne Vegne« for den Hjælp Aarhus Indvaanere »saavel af de Militaire som Civile af forsk. Classer« har ydet ved en Brand i Vejlbj. Ogsaa Pastor Asbach takker for Hjælpen.

DOMKIRKENS UR STILLES FREM

Århus Stiftstidende 7-4-1851
Næste Onsdag den 9. ds. om Middagen vil Domkirkeuhret, som gaar en halv Time for sildig, blive stillet frem.

*Aarhuus Byfoged-Contoir; d. 7. April 1851
Nielsen*

KLAGE OVER RETSLOKALE

Århus Stiftstidende 7-4-1877
»Flere Sagførere« klager over »Aarhus Bythings Locale« - der var 5. april ialt 86 civile Retssager - som medførte »utilbørlig Sammenstuvning af Individer« - »Det var under Rettens og Retspleiens Værdighed«.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Byens slagtehus

AARHUS-HISTORIE: Det offentlige slagtehus i Aarhus blev opført på en militær ridebane ved Hads Herreds Landevej – den nuværende Strandvejen – og indviet 1. september 1895. Selv med sine over 100 år på bagen er slagtehuset stadig i drift på sin oprindelige placering.

Før 1880'erne foregik stort set al kødsalg på torvet. Enkelte slagtemestre solgte også kød direkte fra hjemmet, men egentlige slagterforretninger var der ikke tale om. På grund af byens sundhedsvedtægter var det ydermere meget vanskeligt at få tilladelse til at drive slagteri i byen, og de fleste slagtere holdt derfor til i oplandet – heraf mange i Vejlbj. De mange landslagtere drog hver dag til kødmarked på først Lille Torv og fra begyndelsen af 1880'erne på Store Torv og Skt. Clemens Torv og til sidst på Bispetorvet, hvor aarhusianerne så kunne købe deres daglige kød. De fleste slagtere havde ikke mulighed for at holde kødet køligt til dagen efter, så hvis der ikke blev udsolgt på torvet, måtte slagteren med bowlerhatten på hovedet og kødtruget på skulderen gå fra dør til dør for at få afsat det sidste kød.

... og i åen

Indvielsen af det offentlige slagtehus i 1895 ændrede situationen drastisk for byens slagtemestre. Mod en afgift pr. slagtet dyr kunne alle med det rette værktøj benytte slagtehusets lokaler og oven i købet få sit kød kontrolleret af en dyrlæge, som gav det slagtehusets stempel. Den offentlige kontrol medførte, at kødkvaliteten steg, og slagtehusets stempel blev ensbetydende med et kvalitetsmærke, som kødet fra landet manglede.

Slagtehuset muliggjorde ikke kun, at mange slagtemestre kunne etablere sig i byen, men gav også store hygiejniske forbedringer for byen generelt. Tidligere var kødaffaldet fra byens slagtergårde blevet ledt direkte ud i havet eller åen. Foruden store lugtgener udgjorde denne praksis også en sundhedsfare for byens beboere, da sygdomme som for eksempel tuberkulose kunne overføres til mennesker via inficeret kød. Det var dog ikke alle problemer, der blev løst med det nye slagtehus. Til trods for afstanden til byen kunne der fortsat være lugtgener fra slagtehuset; særligt fra destruktionsafdelingens affedtning af de døde dyr med henblik på fremstilling af hønseføder.

Koen, halen og jernbanen

Opførelsen af Aarhus Offentlige Slagtehus førte også andre tiltag med sig.

Før slagtehusets oprettelse var handel med levende kreaturer et hverdagssyn på byens torve. I 1907 blev kvægtorvet på Vesterbro Torv flyttet til pladsen ved Aarhus Offentlige Slagtehus, og i 1911 blev det vedtaget, at al handel med levende kreaturer udelukkende måtte foregå ved slagtehusets markedsplads.

I forbindelse med flytningen af kvægtorvet i 1907 blev der på slagtehusets grund opført en restaurant, som kunne beværte og tjene som forhandlingslokaler for kvægtorvets mange udefrakommende handlende. Restauranten fik det passende navn »Kohalen« og blev også benyttet af havnevirksomhedernes kunder.

Omlægning og modernisering

I 1930'erne begyndte slagtehuset at udleje lokaler til



FDF'ere bliver bispist på »Aarhus-dagen« ved »Flæskehallen« i forbindelse med FDF'ernes store landslejr i juli 1962. Ukendt fotograf, 12. juli 1962. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

private virksomheder, hvilket blandt andet gav plads til Aarhus Flæskehal. De første mange år blev der slagtet både svin, får, heste og køer i Aarhus Offentlige Slagtehus og fra 1931 også fjerkræ, men fra 1960'erne specialiserede slagtehuset sig i kreaturlagtning og gennemgik en omfattende modernisering for at imødekomme udlændets højere krav.

I 1999 blev slagtehuset omdannet til et aktieselskab med navnet Aarhus Slagtehus A/S. Flere af de gamle bygninger fra Aarhus Offentlige Slagtehus er dog stadig

at finde på den gamle slagtehusgrund, hvor det også stadig er muligt få et måltid mad på slagtehusets restaurant Kohalen.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

LÆS MERE

AarhusWiki.dk

Her kan du læse mere om Aarhus Offentlige Slagtehus

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

14/4 IFØLGE SEJR

PRÆMIE FOR AT VÆLTE MUR?

Århus Stiftstidende 14/4-1860
Indsendt. De gamle Rome-re tildeelte den, der hav-de gjort sig fortjent ved at storme, bestige og nedbry-de befæstede Mure, en Muurkrone, Coranaa Muralis. - Beboere i Aarhus, skul-le vi ikke ogsaa lave hin Grundeier i Pustervig en Muurkrone, hvis han vil storme, bestige og nedbry-de sin fældefærdige Muur, inden den falder af sig selv og slaaser en eller anden af os fordærvet?

VELOCIPEDERYTTERNES KONGE I AARHUS

Århus Stiftstidende 14/4-1888
Haandværkerforeningens Festsal - Mandag og Onsdag - stor Forestilling af Alexander Scuri (Velocipe-derytternes Konge) i For-bindelse med Privatkvar-tetten. Anmeldelse 17.4.: Fænomenal Færdighed - tumlede sig paa sin Mo-nocykle med en Lethed og Elegance, der aldeles Stor-artet.

PENGE TIL VARNA

Århus Stiftstidende 14/4-1899
I Byraadet drøftes en Re-stauration ved Varna. Der har oprindelig været Tale om 50.000 Kr., men Marse-lisborg-Udvalget foreslaar 60.000 Kr. Harald Jensen fandt, at det var for lidt. Larsen foreslog 90.000 Kr. Borgmesteren mente, man maatte skynde sig med en Afstemning, inden Belø-bet kom høiere op. Man vedtog dog at blive ved de 60.000 Kr



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

På skolebænken i N.J. Fjordsgade

AARHUS-HISTORIE: I april 1910 blev N.J. Fjordsgades Skole indviet. Indvielsen fandt sted blot syv år efter, at Ingerslev Boulevards Skole blev indviet 100 meter derfra. Tilsammen kunne de to bor-gerskoler tilbyde gratis un-dervisning til over 2.000 børn på Frederiksbjerg.

Oprindeligt havde sko-lekommissionen ønsket, at N.J. Fjordsgades Skole skulle placeres, hvor Strandparken ligger i dag, men dette om-råde var i forvejen lovet væk til Landsudstillingen, som blev holdt året før skolens indvielse.

Opførelsessummen, der blev kalkuleret til 380.000 kr., vakte bekymring i byrådet og byrådsmedlem Filtenborg fandt, at det var kolossale summer; de skoler efterhån-den løb op til.

Med N.J. Fjordsgades Sko-le – i daglig tale blot Fjords-gade Skole – fik Aarhus en skole, hvor alt, bortset fra overlærerboligen, var sam-let i en enkelt bygning; selv gymnastiksalene var blevet integreret i bygningen. De traditionelle to trappeforløb i gavlpartierne havde man kunnet reducere til en enkelt centraltrappe med dobbelt-løb, idet anvendelse af nye materialer og ændrede kon-struktionsmetoder mentes at have fjernet risikoen for brand.

Drenge og piger for sig

Indtil 1960 holdt elevtallet på Fjordsgade Skole sig om-kring 950 elever; men i løbet af 1960'erne faldt elevtallet drastisk til omkring de 500 elever. Det faldende elevtal i 1960'erne var generelt for Aarhus, hvilket havde flere grunde. For det første var Aarhus var ved at være fuldt udbygget. For det andet var 1940'ernes store årgange nå-et igennem skolesystemet, og



På kyndelmisse i 1958 indviede FDF Aarhus sit nye trommekorps i skolegården på N.J. Fjordsgades Skole. Fotograf Børge Venge, 2. februar 1958. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

for det tredje flyttede et stort antal unge familier til de ny-oprettede parcelhuskvarter-er; som voksede frem i for-stadskvartererne.

Piger for sig og drenge for sig

Undervisningen på Fjords-gades Skole var ligesom på byens andre borgerskoler kønsopdelt. Paradisgades, Christiansgades og Frede-riks Allés skoler var rene pi-geskoler; mens Valdemars-gades og Ny Munkegades skoler var rene drenge sko-ler. Samsøgade, Finsensgade, Nørrebrogade, Ingerslev

Boulevard og Læssøesgades Skoler havde ligesom Fjords-gades Skole elever af begge køn, men med kønsopdelte klasser. De første mange år af skolens levetid, havde pi-gerne og drengene sågar se-parate indgange, samt en kønsopdelt skolegård.

Også de voksne var køns-opdelte, idet lærerinderne underviste i pigeklasser-ne, og lærerne underviste i drengeklasse; samtidigt med at de havde separate lærer-værelser.

Først i 1946 blev der opret-tet blandet klasser; men vi

skal dog helt frem til slutnin-gen af 1960'erne før de sidste rene drenge- og pigeklasser var forsvundet i Aarhus.

Spanskrørs-affæren

Undervisningen i 1930'ernes Aarhus var autoritær og selv med datidens øjne gammel-dags, hvilket især skyldes, at ca. 40 % af lærerne var over 50 år. Også på Fjordsgade Skole kunne elverne mærke dette. I drengenes gymna-stiksal stod der med snørk-lede bogstaver »Lær at lyde, før du kan byde«.

Også i 1950'erne var lære-

rens ord lov og i december 1952 rullede »Spanskrørs-af-færen«, som fik landsræk-kende konsekvenser for bru-gen af spanskrør. 11 drenge fra Fjordsgades Skole fik en endefuld med spanskrøret ef-ter at have fyret »kinesere« af i skolegården. Moderen til en af drengene fik sønnens forslåede ende undersøgt af professor Dr. Med. Esbern Lomholt, der vurderede, at afstraffelsen havde haft ka-rakter af vold. Århus Stifts-tidende dækkede sagen tæt med vidneforklaringer; læ-serbreve og interviews med læger; lærere og oprørte for-ældre, sagen blev taget op i byrådet og blev nyhedsstof landet over.

Fjordsgades Skoles vice-skoleinspektør Johansen for-svarede lærernes brug af spanskrør og udtalte til År-hus Stiftstidende: »Vi kan ikke tolerere, at Drenge tær-der Fyrværkeri eller slaas med Sne i Skolegaarden ... Skal Drengene kunne mær-ke Slagene, er det naturligt, at der kommer Mærker på Bagdelen«, mens skolein-spektør N.C. Larsen udtalte: »... kan nogen anviser os en anden Maaade til at tumle op mod 1000 børn paa en Lege-plads, vil vi være taknem-lige«.

Det var dog ikke alle ele-ver; som var ubetinget glade for nedjusteringen af den korporlige afstraffelse. Som en tidligere elev på Fjordsga-des Skole husker; kunne man nu ikke længere bytte en ef-tersidning ud med et hurtigt slag, og eftersidningen kræ-vede forklaring overfor for-ældrene, mens slaget kunne forbigås i tavshed.

 **LÆS MERE**
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om N. J. Fjordsgades Skole

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

21/4 IFØLGE SEJR

SYNGESKOLE I AARHUS

Århus Stiftstidende 21/04-1845

Det kan ikke nægtes, at vor By i musikalsk Henseende lader endeel tilbage at ønske, idet Musiksandsen her vel har grebet Enkelte, men ikke gjort sig gjældende i Almindelighed. Denne Mangel søgte man for nogle Aar siden at bøde paa ved Oprettelsen af en Sangforening; men uagtet denne gav et meget hæderligt Udbytte, gik den dog alt for snart overstyr igjen. I denne Tid har man her nu atter konstitueret sig en Sangforening, hvoraf endeel Medlemmer forene Kyndighed med Interesse for Sagen. Hvad der imidlertid meest er til Hinder for, at en saadan Forening kan trives ret tilgavns, maa vel ikke saa meget søges i Mangel paa naturlige Anlæg, som i Sjældenheden af en Grundig musikalsk Dannelse; det kan derfor vist ansees for en heldig Idee af Hr. Musiklærer Clausen, at han har i sinde at oprette en Syngeskole her i Staden, saavel til yderligere Vejledning for de Børn, som nyde Sangundervisning i Skolerne, som ogsaa for dem, der hidtil ingen Musikundervisning have nydt heri. En grundig Vejledning i det Væsenligste af den alm. Musikkære vil være til overordentlig Nytte for Børnene, hvis de senere skulle lære et el. andet Instrument. Syngeskolen ventes at kunne tage sin Begyndelse allerede først i næste Maaned.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

Sveskesovs og løbesod i en krigstid

AARHUS-HISTORIE: 9. april 1940 blev Danmark som bekendt besat. Tilførslen af varer til butikkerne stoppede brat, og århusianerne kom i modsætning til under Første Verdenskrig næsten med det samme til at mærke rationeringen af tøj, brændsel, sæbe m.m. I løbet af besættelsen blev der udvist stor opfindsomhed med erstatnings- og blandingsprodukterne, men disse var både dårlige og dyre.

Danskerne var et storrygende folkefærd, og i takt med at den fine, importerede råtabak fra blandt andet USA forsvandt fra lagrene, begyndte man i sommeren 1940 at tale om at genoplive den gamle tobaksdyrkning. Indtil 1900 blev der dyrket ret meget tobak i Danmark, og de gamle traditioner blev hurtigt taget op på mindre landbrug – og i 1941 fik man den første høst i hus.

Også private kastede sig ud i tobaksdyrkning. I gartnerierne kunne man købe små tobaksplanter til udplantning, og snart var bondetobakken, som den kom til at hedde, næsten lige så almindelig i de danske køkkenhaver som gulerødder og kartofler. Tobakshungeren og opfindsomheden var så stor, at man endda begyndte at tilsætte en masse spændende ingredienser i tobakken – lige fra æbleblade og kirsebærblade til hakket grønkål og sveskesovs. Det lykkedes aldrig at producere en anstændig dansk tobak, og cigaretmærket Powhattan Mixture blev i folkemunde til Pu-hada.

Det er Rich', der drikk's ...

Når familien eller nabokollen skulle inviteres på kaffe, bryggede husmoderen den sikkert på en af de to konkurrerende erstatningsmærker Richs eller Danmark. Så længe lagrene var fyldte, kunne man med ratione-



To københavnske studenter i gang med at opmåle tobaksplanterne og dyrkningsarealerne på Fredensgaard i Viby. Fotograf: Ukendt, 14. august 1944. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

ringsmærker købe kaffe, the og kakao. Men ved årsskiftet 1941-42 var lagrene tomte, og man måtte ty til kaffeerstatninger lavet på roer og cikoriærødder. Der florerede mange andre opskrifter, og i nogle suppleredes cikoriærødderne med dadelkerner eller agern. Blev ingredienserne bare brændt hårdt nok, skulle de nok få den helt rigtige kaffefarve. I folkemunde blev

denne »kaffe« kendt som »løbesod«. Den bedste måde at afslutte dagen på var med en kop »Beta bouillon« tilsat en rå æggeblomme og en enkelt snitte, mens købmandsforretningen Chas E. i Ryesgade reklamerede for ægte ungarsk hybente.

Krigens kødklister

»Det er ikke alle, der kan være kærester med en slagter«,

blev der sagt, når der ikke længere kunne købes ordentlig kød, så for at mætte den kødhungrende befolkning skabte Aarhus Oliefabrik et produkt kaldet Amager Vegetabil Fars. Et produkt, sagde reklamerne, »der smager så godt, at det vil blive anvendt, også når kød ikke længere er rationeret«. Ved tilberedning antog det farve og smag som rigtig kød, og da farsen samtidig skulle indeholde en høj næringsværdi, kunne den uden problemer anvendes i den daglige husholdning – gerne i forbindelse med kød- og flæskefars eller serveret alene.

Uanset hvor meget fabrikkerne anstrengte sig, kunne erstatningerne ikke måle sig med de originale produkter, og danskerne blev aldrig

glade for erstatningsprodukterne. Det holdt dog ikke virksomhederne tilbage, og i Aarhus lancerede fabrikken Rena smørerstatningen Smørena, der var et pulver, som skulle blandes i smørret, så det kunne strække længere.

Danmark klarede sig efter omstændighederne bedre gennem krigen end de fleste andre besatte lande. Som helhed kom den danske befolkning ikke til at sulte under krigen, men for nogle kunne dagligdagen være vanskelig – især hvis man ikke havde de rigtige forbindelser.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du Læse mere om rationering og erstatningsvarer.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

I 1913 behandlede Aarhus Byråd flere gange en indstilling fra politimester Bernt August Goll om at forbyde cykelkørsel på Ny Munkegades nederste del.

28/4 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FYRVÆRKERI PÅ ST. OLUFS KIRKEGAARD

Århus Stiftstidende 28/04-1841
Onsdag 5/5 vil Undert. afbrænde et stort brillant Fyrværkerie, der ibl.a. vil forstille en Sarasro-Sol af 42 Fod i Omkreds, i hvis Midte Christi Kors er anbragt med brillante Farver. Det hele endes ved Napoleons Grav paa St. Helena. Dette Fyrværkeri har vundet flere høie Monarkers, især kong Frederik af Preussens og Chr. VIIIs, Bifald. Billetter til 1. Plads 3. Mk., 2. Pl. 2 Mk., 3. Pl. 1 Mk. faaes i mit Logis hos Købmand Sabroe paa det store Torv. Indgangen aabnes Kl. 7½. Begyndelsen skeer Kl. 8½. Skuepladsen er paa St. Olufs Kirkegd. C. Elsner
Senere ændres Stedet til Vennelyst

SALG AF LEVENDE FISK

Århus Stiftstidende 28/04-1854
Fra Qvasen »De tre Søstre« udsælges levende Rødspætter hele Dagen hos Skomager Rasmussen og Smed Birch i Revet ved Mindet.

EN SENSATIONEL BEGIVENHED I AARHUS

Århus Stiftstidende 28/04-1890
Allerede i denne Uge forestaar der Aarhus en ret Sensationel Begivenhed. Et Exempel af Edisons saa meget omtalte Fonograf kommer hertil. Den er af Hr. V. Essen fra Horsens kjøbt af Edisons Fonografkompagni i London, og Hr. V. Essen har samtidig tilkjøbt sig Eneretten til at lade det interessante Fænomen forevise i Jylland.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Brandmænd afløste bødlen og rakkeren

AARHUS-HISTORIE: For 300-400 år siden var Ny Munkegade ikke et sted, århusianere færdedes af lyst. Dengang startede den optrampede jordvej ved Munkeport (i dag ved Gammel Munkegade 8), og på turen nordpå kunne man både risikere at støde ind i bødlen i Bøddelgyde eller natmanden i rakkerkulen.

Længere ude ad jordvejen fandtes byens galge, hvor tyveknegte og banditter hang eller var sat på hjul og stejle. Natmanden, der også blev kaldt rakkeren, tog sig af alt det urene og afskysvækkende arbejde, som andre ikke ville røre ved. Han rensede eksempelvis latringrubler og fjernede kadavere, skidt og skarn fra byens gader, og ofte fungerede han også som bødlens højre hånd. Folk som rakkeren og bødlen ville århusianerne ikke have boende tæt på, og derfor var deres usle embedsboliger placeret uden for byens porte. Grundet Nu Munkegades faciliteter blev vejen også kaldt Galgebakkevej. Ironisk nok lå Galgebakken, hvor oplysningens højborg, Universitetet, ligger i dag.

Fra markvej til gade

Oprindelig var området ved det nuværende Ny Munkegade et isoleret kvarter, som ikke blev videreført af en landevej, men kun blev benyttet af byens egne borgere, når de skulle ud til deres jordlodder nordvest for byen. Isolationen gjorde, at stedet var godt egnet til byens krudttårn; langt væk fra byen og dens mange brandfarer. Udover krudttårnet lå der i begyndelsen af 1800-tallet en række fattighaver i området omkring den nordlige del af gaden, mens Steinbrenners store teglværk var at finde i gadens nederste



I 1963 fik Ny Munkegades brandmænd gjort den gamle Triangel-brandbil køreklar, så den kunne blive kørt rundt i Aarhus' gader. Anledningen var FN-dagen, hvor brandmændene solgte FN-mærker rundt om i byen. Ukendt fotograf. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

vestlige del omkring 1870.

I årene 1872-1900 tog Ny Munkegade, som vi kender den i dag, form, og markvejen blev belagt med chaussesten. I 1875 blev byens nye epidemisygehus opført, men da der ved Marselisborg Hospitals indvielse i 1913 endnu ikke havde været et af de frygtede koppe- eller koleraudbrud, blev sygehuset nedrevet til fordel for opførelsen af Samsøgades Skole.

I 1882 fik gaden sit nuværende navn Ny Munkegade, og syv år senere indtog 3. artilleriafdeling en nybyg-

get kaserne for enden af Ny Munkegade. Folkene ved den nye kaserne brugte sammen med kasernefolket i Høegh-Guldborgs Gade ofte området omkring Ny Munkegade som øvelsesareal, hvilket flere gange fik politikerne, »børnenes ven« Peter Sabroe til at indrykke klager i Demokratens over soldaternes brutale adfærd og tone.

Mere kæft, trit og retning var der på Ny Munkegades Skole, som blev indviet i 1890. Skolen blev hurtigt fyldt op med drenge fra det de renæssance-inspirerede

ejendomme, som skød frem i Ny Munkegade i perioden 1890-1899. Skolebygningerne blev i 1992 købt af Elise Smith Skole, som stadig holder

der til i den gamle drenge-skole.

På cykel i Ny Munkegade

Ny Munkegade kandiderer stærkt til betegnelsen Aarhus' Alpe d'huez, og for 100 år siden vakte gadens stejle beskaffenhed også problemer for byens cyklister. I 1913 behandlede Aarhus Byråd flere gange en indstilling fra politimester Bernt August Goll om at forbyde cykelkørsel på Ny Munkegades nederste del. Indstillingen kom efter gentagne ulykker med cyklister, som ikke nåede at bremse, inden de ramte Nørre Allé. Borgmester Jakob Jensen mente dog, at »... Efterhaanden kunde der blive saa mange Paabud, at man kunde risikere at blive multeret (idømt bøde), naar man færdedes paa Gaderne«. Ikke desto mindre blev indstillingen i vedtaget.

Den stejle bakke blev dog en fordel, da byens nye og moderne brandstation blev taget i brug i 1904. Ved udrykningen kunne brandkøretøjerne hurtigt få fart på ned ad Ny Munkegade. Noget langsommere gik det, når de hestetrukne køretøjer skulle hjem igen.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Ny Munkegade

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

5/5 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FÅR AARHUS ET FOLKEBIBLIOTEK?

Århus Stiftstidende 05/05-1868
For kort Tid siden havde vi Leilighed til at meddele vore Læsere, at nogle Mænd her i Byen vare alvorligt beskæftigede med at drøfte det Spørgsmaal: Hvorledes kan der tilveiebringes et offentligt Folkebibliothek for Aarhus Byes ubemidlede Befolkning? Ifølge Indbydelse fra disse Mænd samledes i Fredags paa Raadhuset et større antal Medborgere i forskellige Livsstillinger til et Møde, der dirigeredes af Borgmesteren. Adjunct Schaldemose indledede Forhandlingerne med et Foredrag, hvori han klart udviklede Sagens store Betydning for Samfundet i det Hele; han gav til Slutning en historisk Oversigt over de Bibliotheker, som allerede findes her i Byen.

Nogle Bemærkninger af Apotheker Aagaard og Grosserer Broge, som iøvrigt begge udtalte sig for Forslaget, gav Anledning til en længere Discussion om enkelte mere specielle Punkter, hvorefter Forsamlingen eenstemmigt erklærede sig for Ønskeligheden af et Folkebibliothek's Oprettelse. Man besluttede at overdrage de forberedende Skridt til en Foreløbig Bestyrelse paa 9 Medlemmer; hvortil valgtes: Schaldemose, Kraiberg, Schmidten, Ellermann, Wilster, Justitsraad Lunn, Pastor Vahl, Glarmester Gamst og Adjunct Kleisdorff.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV



I Fiskergade 54 lå den syge fru Hilda Rossau i sengen med sine to børn Anni og Tommy, hvor de prøvede at holde varmen. Også fru Hildas far var blevet syg af at gå og lede efter brænde til sin syge datter, hvis mand var i militæret. Ukendt fotograf, 11.02.1947. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

→ LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om kulkrisen i 1947

Da Aarhus frøs til

AARHUS-HISTORIE: Vinteren 1947 slog ikke nogen kulderekorder, og alligevel er det måske den værste vinter i Aarhus' historie. I begyndelsen af 1947 oplevede Aarhus 42 dages konstant frost samtidig med, at vinden ubønhørligt blæste fra øst, hvilket pressede ismasserne sammen i Aarhus Havn. Den europæiske kulproduktion var endnu ikke på førkrigniveau, så brændsel var i forvejen en mangelvare, og Danmark var dybt afhængig af oversøiske kulleleverancer.

3. februar sad det første skib fast i isen ved Aarhus, og 5. februar måtte byens egne isbrydere give op, og Statens Isbrydertjeneste blev bedt om hjælp. Lige lidt hjalp det, og 11. februar var havnen for første gang i perioden frosset helt til. I det næste par uger kæmpede isbrydere med at få skibe ud og ind ad Aarhus Havn, men 21. februar blev Aarhus opgivet

af Statens Isbrydertjeneste, som kaldte sin store isbryder »Isbjørn« væk.

Jylland følte sig nedprioriteret i forhold til hovedstadsområdet. Flere gange forsøgte centraladministrationen at få kulleleverancer, destineret til Aarhus, omdirigeret til København. I februar blev damperen Silkeborg, der var lastet med koks og cinders til boligopvarmning, sendt til København, og også det amerikanske liberty-skib »O.L. Bodenhammer«, der var lastet med 10.000 ton kul, forsøgte centraladministrationen at få til hovedstaden. Heldigvis for århusianerne var »O.L. Bodenhammer« kommet så langt igennem ismasserne i Aarhusbugten, at det ikke ville vende om.

Is på køkkenbordet

I januar begyndte de første husstande at løbe tør for brændsel. I februar besøgte Århus Stiftstidende Nørre-

brogade 18, hvor fru Emilie Christensen boede med sin to-årige søn Ernst, der var blevet syg med blærebetændelse. I lejligheden var temperaturen under frysepunktet, på køkkenbordet lå der is, og på tørresnoren hang stivfrossent vasketøj. Ligesom mange andre brugte fru Christensen dagen på at benytte venteværelser ved læger, banegården og butikker som varmestuer. I forhuset på ejendommen prøvede fru Lering at holde varmen under store pelse, mens hendes guldfisk og slørhaler var stillet ud til en lille bageovn i køkkenet, så vandet ikke skulle fryse helt til.

En anden måde at slippe væk fra kulden var at flytte. På Hotel Ritz boede professor Esbern Lomholt med sin familie, mens bankdirektør Schack Eyber havde forladt villaen i Skåde til fordel for Hotel Royal. Fra Hotel Sankt Knud i Park Allé kunne man

til Stiftstidende berette, at »Folk kommer, naar de ikke har mere Brændsel, og rejser, naar de har fået et Par Hektoliter. Der er Familier, vi har set baade to og tre Gange«.

Kampen mod Københavneriet

Omkring 1. marts var brændselssituationen i Aarhus ved at være desperat, og også de kommunale el- og gasværker var ved at løbe tør for brændsel.

Københavns Belysningsvæsen havde imidlertid ca. 9000 ton brunkul liggende ved Aarhus Havn, som skibet »O.L. Bodenhammer« fik ordre til at bringe til København. Da lastningen var fuldbragt, frøs Aarhus Havn til igen, og Bodenhammer lå i flere uger indefrosset i Aarhus Havn. Byrådet forsøgte at få kullet frigivet til brug i Aarhus, men ministeriet nægtede, og til byrådet kunne borgmester Unmarck

Larsen berette, at: »Det var nærmest en Farce, at det Lager af Brunkul, der ligger i Aarhus, skal føres til København«.

Byens aviser rasede. 4. marts skrev Århus Stiftstidende under overskriften »Aarhus Havn skal aabnes – for at København kan faa kul«, at Statens Isbrydertjeneste nu for alvor overvejede at få Aarhus Havn åbnet, med henblik på at få Bodenhammers værdifulde last til København.

Først 24. marts blev Aarhus Havn åbnet af Statens Isbrydertjeneste og Danmarks Radio kunne meddele, at der nu var håb for at få bragt »O.L. Bodenhammer« til København, hvortil Demokraten skrev: »Man harmes over en saadan Udtalelse, naar man samtidig tænker paa, at der snart hver eneste Dag er blevet ført det ene store Kulskib til Hovedstaden efter det andet...«

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

12/5 IFØLGE SEJR
på Aarhus Stadsarkiv

BRUN INDRETTER
KEGLEBANE

Århus Stiftstidende 12/5-1802

Brun »ved yderste Mindeport« har efter fleres Ønske indrettet en Keglebane i sin have.

TRANSPORT TIL
MARSELISBOG SKOV

Århus Stiftstidende 12/5-1847

Torsdagen den 13. ds., Kl. 4½ og 5½ præcise afgaar min store Vogn, forspændt med 4 Heste, fra Frederiksport til Marselisborg Skov, medtagende Passagerer: P. Herskind-Lund

MANGEL PAA BETJENTE

Århus Stiftstidende 12/5-1859

I Anledning af en indsendt Klage over manglende Tilsyn ved Nedbrydningen af det gamle Raadhus, svarer Politimester von Scholten bl.a. »Indsenderen maa forudsætte, at Politimesteren her i Staden har et stort Personale at raade over; i stedet for at Politibetjentenes Antal kun 3, hvoraf een for Tiden er syg. Efter den i Artiklen gjorte Fordring maatte nu i det mindste 2 Politibetjente, een paa hver side af Raadstuen, være tilstede, og saaledes var hele Politipersonalet mig berøvet fra anden Tjeneste«.

BEBOERØNSKE
EFTERKOMMES

Århus Stiftstidende 12/5-1876

»Valdemarsgade« døbes saaledes »efter Beboernes Ønske«.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

I bad i Spanien

AARHUS-HISTORIE: I 80 år har aarhusianere kunnet få både afslapning og motion i Badeanstalten Spanien. I dag forbinder man Spanien med svømmehallen og grossererbadet, men da badeanstalten første gang slog dørene op 15. september 1933, udfyldte den også en lavpraktisk funktion, som i dag er gået tabt - nemlig som badeanstalt.

I 1800-tallet var bad i hjemmet en luksus forbeholdt et fåtal, og også i første halvdel af 1900-tallet foregik bad i hjemmet som regel som etagevask ved køkkenvasken, mens børnene blev puttet i en balje med vand en gang om ugen. Helt op til 1940'erne vaskede mange aarhusianere sig på denne måde.

Da Badeanstalten Spanien åbnede, tog mange aarhusianere derfor en ugentlig udflugt til badeanstalten, hvor der i etagen under svømmehallen fandtes en afdeling med billige bade, omklædningsrum, afsæbningsbænke, brusere samt et damp- rum. Der var strenge hygiej- neregler i badeanstalten, og inden man fik lov til at stille sig under bruseren, skulle man skrubbes med sæbe og trøuld.

Wellnes på 3. sal

På bygningens 3. sal, langt væk fra de billige folkebade i kælderen, kunne byens her- rer besøge damp- og varm- luftsafdelingen, der i folke- munde kom til at hedde gros- sererbadet. På den eksclu- sive etage kunne den velstil- lede gæst få plejet kroppen, mens badeanstaltens piccolo sendte hans tøj til rensning eller hentede ham en ny skjorte. Også fruene havde en luksusafdeling i stueeta- gen med badekar, damp- rum, varmluftsrum, højfjeldssol og pedicurerum.

Selve svømmehallen blev hjemsted for byens svøm- meklubber, og Badeanstal- ten Spanien gik i mange år under navnet Aarhus Svøm- mehal. Indtil Aarhus Svøm- mestadion på Ingerslev Bou- levard overtog i slutningen af 1960'erne, lagde Spanien bassin til mange nationale og internationale svømme- stævner. I 1930'erne blev der endda sat flere verdensrekor- der i svømmehallen. Det var dog ikke kun elitesvømmere, som kunne benytte svømme- halen. Også mange af byens skoleelever har gennem åre- ne modtaget svømmeunder- visning i hallen.

Smedens Vaskehus

I Århus Stiftstidende kunne man i forbindelse med åb- ningen 13. september 1933 læse, hvordan badeanstalten var »... teknisk set Europas bedste«. Badeanstalten blev et udstillingsrum for den ny- este teknologi med kunstigt regnvej- fra loftet med duft af fyrrenåle, belysning un- der vandet og varme i gul- vet. Havvandet i svømmebas- sinet blev kontinuerligt ud- skiftet med rensat saltvand tilsat klor, og udluftningen blev klaret af et særligt ud- viklet ventilationssystem. Da der kun var fire andre svøm- mehaller i Danmark, da Spa- nien åbnede, blev svømme- hallen lidt af en turistattrak- tion med 60.000 besøgende fra hele Jylland i løbet af anstaltens to første åbnings- dage.

Al den moderne teknolo- gi var ikke gratis, og det op- rindelige budget på 750.000 kr. blev overskredet med 50 procent. Den socialdemokra- tiske borgmester H.P. Chris- tensen forsvarede det over- skredne budget, og badean- stalten gik spottende under betegnelsen »Smedens Va- skehus« med henvisning til



21. juli 1956 var det ikke konkurrencesvømmere, der fyldte svømmehallen, men Jehovas Vidner. 462 medlemmer i alderen 11-83 år blev på én dag døbt af 12 døbere. Foto: Børge Venge. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

borgmesterens baggrund som smed.

Gammel moderne svømmehal

Da badeanstalten åbnede i 1933, var det med en bademe- ster, en badeinspektrice, syv mandlige og syv kvindelige badeassistenter, en maskin- mester, en maskinassistent, to damer i billetkontoret, to arbejdsmænd, to piccoloer samt fire rengøringskoner. Derudover var der andre ansatte, som ordnede bade- gæsternes negle og hår, gav dem massage og betjente dem i konditoriet og avis- kiosk- sken.

Med tiden blev de før så

moderne faciliteter foræl- dede, og behovet for en reno- vering trængte sig på. Der- for lukkede Badeanstalten Spanien i april 2010 for at gennemgå en større renove- ring og fornyelse. I maj 2012

kunne Badeanstalten igen slå dørene op til en moder- ne svømmehal med fokus på oplevelse, renoveret med ud- gangspunkt i stedets traditi- on og stolte historie.

Fak

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet - og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

19/5 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FATTIGE UDFØRER HAVEARBEJDE

Århus Stiftstidende 19/5-1821
Hvis Nogen maatte ønske sig Arbeidere til Lugning eller andet Havearbeide, da kan samme imod en bestemt Betaling erholdes fra Fattigvæsenets Arbeidsanstalt, naar man derom henvender sig til Opsynsmanden i bemeldte Stiftelse, Hr. Jørgensen.
Fattigvæsenetscommissionen

KUNSTBERIDER- SELSKAB I BYEN

Århus Stiftstidende 19/5-1852
Skandinavisk Kunstberideroptræden i en dertil elegant opført lukket Circus, under Direction af Brødrene F. & R. Hoffmann. Navnet Hoffmann er fra gammel Tid fordeeltagtig bekjendt i Kunstberiderverdenen hertilands. Directeurerne selv skulle navnlig være dygtige Ryttere, den Ene som Parforcerytter og den Anden i det mere kunstmæssige Fag. Kunstberiderselskabet, hvis Præstationer, ifølge Beretning fra andre Byer skulle være ganske fortrinlige, medbringer sit eget Musikcorps og 14 veldresserede heste og opfører »Circus Gymnasticus« - en stor brillant Forestilling i den høiere Ridekunst, Gymnastik og Hippodromi. Skuepladsen er i den dertil opførte Circus ved Studsgadeporten. Begyndelsen sker Kl. 8.

SOMMERKONCERTER PÅ CAFÉ ROYAL

Århus Stiftstidende 19/5-1887
Cafee Royal paa Hjørnet af Skolebakken og Olufsgade har nu begyndt sine Sommerkoncerter, og der er engageret en Kwartet, hvoraf foreløbig tre Musikere ere i Aktivitet, medens den fjerde ventes hver dag. Vi anbefale dette Etablissement, der i fjor vandt et saa stort og godt Publikum for sig. »Royal«-Haven bliver orientalsk belyst.

FRA AARHUS STADSARKIV

Hotel Royal - 175 år

AARHUS-HISTORIE: I 1837 købte den fremsynede Oden-se-gæstgiver Niels Larsen »Kongens Gaard«, der lå på to matrikler ud til Store Torv og Rosengade, og slog dem sammen til et gæstgiveri. »Kongens Gaard« omdøbte han til Hotel Royal, og den 23. maj 1838 indrykkede den nye gæstgiver en annonce i Århus Stiftstidende og bekendtgjorde, at hotellet den 24. maj ville være åben for »baade Rejsende og Byens indvaanere«.

På daværende tidspunkt var der kun ét andet logihus i Aarhus – Fullings gæstgiveri på Svinetorvet. I Århus Stiftstidendes anmeldelse kunne man allerede den 11. juli læse, at man i Aarhus længe havde savnet en rummelig og velindrettet gæstgivergård, og at man på Hotel Royal for en billig betaling desuden kunne få den pro-preste op-vartning, som ikke stod tilbage for de fleste af hotellerne i hovedstaden.

Støj fra møddingen

Lutter idyl var det dog ikke. Tidens store skuespillerinde Johanne Louise Heiberg skrev således i 1871 – sikkert noget morgengnaven efter en forfærdelig overfart – til vennen daværende justitsminister A.F. Krieger, at hun kl. 5 blev vækket af en grovsmed, der hamrede løs, larm fra brændehugning og hesteskoning, karlenes banden og skrigen samt en hane, der skændtes med en mægtig kalkun og desuden galede i vilden sky.

Bedre blev det ikke af, at der i gården lå den største og mest ildelugtende mødding, hun nogensinde havde set. Men maden var god, måtte primadonnaen indrømme. I 1878 kunne man således få en dyrskuemiddag med en halv flaske vin for blot tre

kroner. Det hed sig, at »det var en særdeles splendid Anretning, hvorom man samle-des i ublandet Gemytlighed uden Indblanding af Politik eller andre Rivninger«.

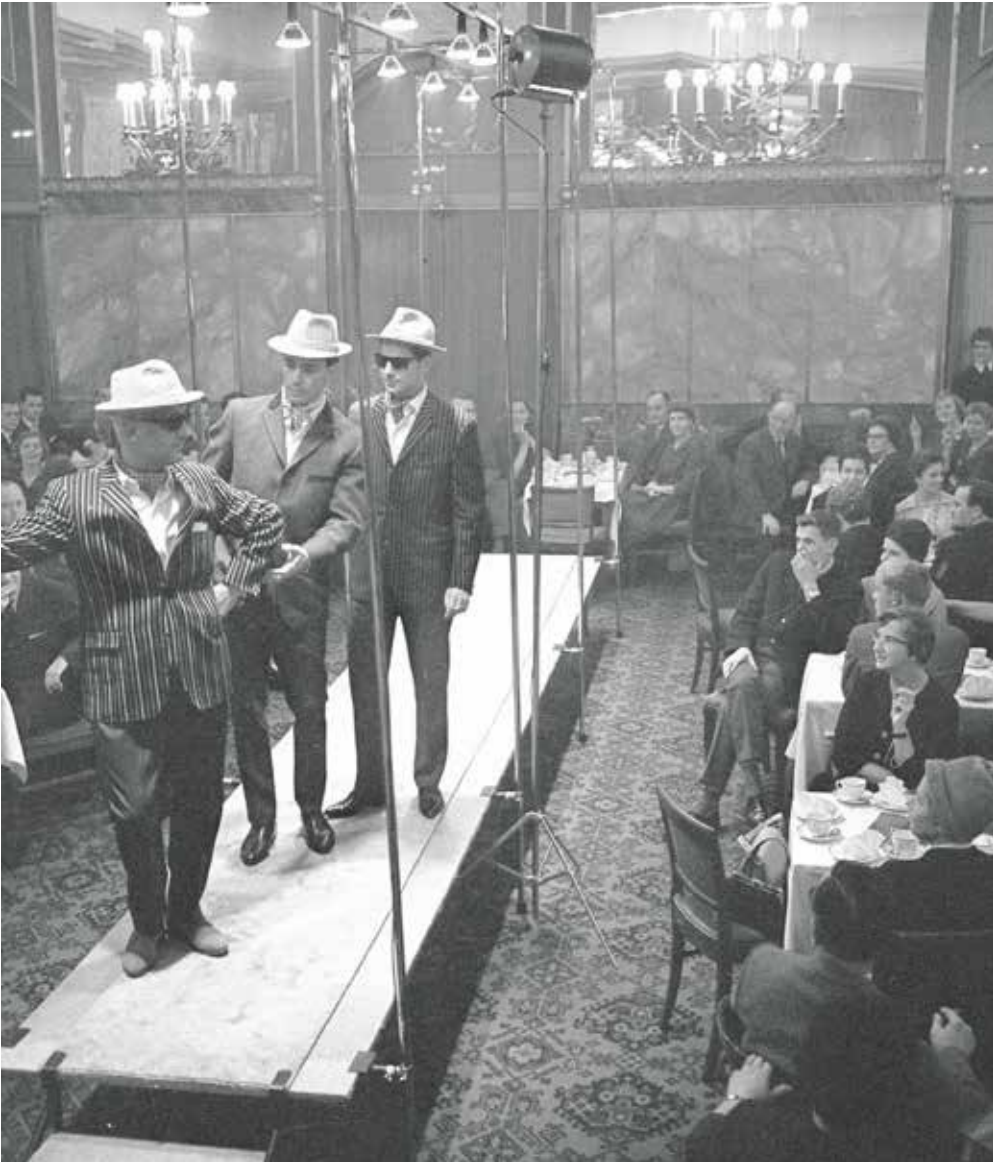
Stedet for de rejsende

Trods de noget landlige og fortrædelige omgivelser var der også positive udtalelser om Hotel Royal, og hotellet blev med tiden de rejsendes foretrukne hotel. Allerede i 1866, to år efter tyske tropper havde været indkvarteret på stedet, citerede Århus Stiftstidende fra et tysk blads skildring af Aarhus, at byen havde et hotel, der »i enhver Verdensstad ville høre til de første Gæstgivergaarde. Vinduesrækken i det store Hjørnehus er næppe til at tælle, og i de talrige Sale finder man den fortrinligste Buffet og de bedste Drikkevarer«. Det var ikke mærkeligt, at hotellet blev mødested for byens bedre borgerskab.

Hver gang der var fremskridt for samfærdslen, fulgte Royal hurtigt trop. Så længe transport med heste var den gængse transportform, sørgede hotellet for at have god staldplads til hestene. Og da den første jernbaneforbindelse i 1862 var blevet anlagt mellem Aarhus og Randers, anskaffede hotellet sig en hest omnibus, som for 16 skilling kørte de rejsende fra banegården til hotellets hovedindgang – helt frem til 1907. Senere krævede bilerne næsten den samme omsorg som hestene – »Vand udvendig og Benzin indvendig« stod der i hotellets turistbog fra 1946.

Med på noderne

Til hotellets nyere historie hører en glørværdig om end kort musikalsk periode. I 1972, hvor Jazzhus Tagskæget forpagtede Marmorsalen, forsøgte man sig således med



Det var ikke kun god mad og jazz, der blev serveret på Hotel Royal. Her er det opvisning af herremode anno 1960, 12. oktober. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

jazzrestauranten Royal Birdland. Det lykkedes da også at få store udenlandske musikere og orkestre til at gæste Aarhus. Lige fra Count Basie til Duke Ellington, men kun indtil 1973, hvor Marmorsalen omdannedes til diskotek og biograf. I disse år førte Hotel Royal en ejermæssigt noget omskiftelig tilværelse, hovedsageligt som garnihotel. Sådan fortsatte det, indtil hotellet i 1983 blev overtaget af den nuværende ejer, Jens Richard Pedersen. Hotellet var så medtaget, at det blev besluttet, at en totalrenove-

ring var nødvendig. I 1984 genåbnede hotellet, og i 1991 etableredes det internationale Royal Casino.

LÆS MERE
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Hotel Royal

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

26/5 IFØLGE SEJR

på Aarhus Stadsarkiv

ULOVLIG KVÆGDRIFT

GENNEM BYEN

Århus Stiftstidende 26/5-1820
 Politie-Bekien dtgjørelse:
 Det er bemærket, at de af Markdirectionen givne i Stiftstidende indførte Bestemmelser i henseende til Qvægdrivten giennem By-en, ikke almindeligen efter-kommes af Indvaanerne, men at disse endnu saa-ledes som forhen, løslade Qvæget inden Hyrden kan modtage samme og at det i halve ja hele Timer driver om i Gaderne uden Vog-ter. Dette kan som striden-de mod al Politior den ik-ke finde Sted, og saasnart altsaa Indvaanerne maatte ønske at Qvægdrivten kun-ne vedvare, vil det være nødvendigt, at de paa det nøiagtigste opfylde hine af Markdirectionen opgivne Forskrivter, hvortil de her-ved advares, da det imod-sat Fald vil blive aldeles forbudt at Qvæget i Flokke drives igiennem Gaderne, hvorimod dets Ei ere vil blive paalagt at aflevere og modtage det udenfor Byen.
Aarhus Politikammer, Fleischer

VOLDSOM SÆL

ENDELIG FANGET

Århus Stiftstidende 26/5-1891
 I Nat fangede en Fisker her af Byen ud for Risskov en levende Sæl i sit Garn. Dy-ret, som er af ualmindeli-ge Dimensioner, har i læn-gere Tid forvoldt Fiskerne stor Fortræd, saa det var en kærkommen Fangst.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

100 år med Marselisborg Hospital

AARHUS-HISTORIE: 31. maj er det 100 år siden, at Mar-selisborg Hospital blev ind-viet. Det nye hospital skulle erstatte epidemisygehuset i Ny Munkegade, der omkring århundredeskiftet var ved at være tæt bebygget med bebo-elsesejendomme.

Nybyggerne i Ny Munke-gade brød sig ikke om at væ-re nabo til epidemisygehu-set med alle dets smittefarer og sendte derfor en klage til Aarhus Byråd i 1907. Byrå-det havde imidlertid allerede i 1901 nedsat et byggeudvalg, som skulle udarbejde planer-ne til et nyt og moderne epi-demisygehus udenfor byen.

Plads til kønssygdommene

Efter nogle finansielle van-skeligheder i starten af år-hundredet kunne opførelsen af hospitalet påbegyndes i 1910. Oprindeligt var bud-gettet til byggeriet på 600.000 kr., men i starten af 1911 var omkostningerne steget til 856.000 kr.

De stigende omkostnir-ger skyldtes blandt andet, at byrådet havde besluttet, at det nye sygehus også skulle huse en afdeling for hud- og kønssygdomme. Ligeledes var der i omkostningerne ikke inkluderet finansiering til opførslen af en overlæge-bolig. Årsagen hertil var; at man fra sygeudvalgets side ikke mente, at en overlæ-ge ville bosatte sig så langt uden for byen. Et halvt års tid før hospitalets åbning var udvalget imidlertid kommet til det resultat, »at det ikke turde aabne Hospitalet uden at have en Overlæge boende derude, navnlig for Hospita-let laa saa langt fra Byen.«

Da hospitalet stod færdigt var der indrettet boliger til hele to overlæger. Afdelin-gen for henholdsvis difteri og skarlagensfeber blev over-læge Zahlmanns domæne, mens overlæge Bang kom til



En april dag i 1944 havde Sundhedsstyrelsen formand, medicinaldirektør Johannes Frandsen, yderst til venstre, samlet 15 amtslæger på Marselisborg Hospital. Årsagen var den foruroligende stigning af kønssygdomme under krigen, som blandt andet medførte at afdelingen for kønssygdomme på Marselisborg Hospital blev så overfyldt, at der måtte tages etagesenge i brug til de mange gonorépatienter. Ukendt fotograf, 15. april 1944. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

at residere over afdelingen for hud- og kønssygdomme. Denne afdeling var ifølge År-hus Stiftstidende naturligvis særdeles omhyggeligt delt op efter køn. Ydermere skulle hegn og mure forhindre al kontakt mellem de syndige patienter, som endda blev iført stribede (fange)dragter; så de tydeligt adskilte sig fra hospitalets øvrige patienter:

Hygiejnens indtog

Det nye sygehus på Marseli-borg Mark var produkt af en tid, hvor der for alvor kom fokus på hygiejne indenfor sygehusvæsenet.

Derfor blev en af hospita-lets i alt 10 pavilloner indret-

tet som badehus, og Århus Stiftstidende kunne berette, at »... det første en Patient (der ikke er dødssyg) faar; naar han kommer ind paa Hospitalet, er et Bad, og det sidste Minde han tager med sig fra Anstalten, drejer sig om samme proces«. Selve hospitalet var også indrettet med afrundede hjørner; der lettede rengøringen. Smitte-faren var der taget hensyn til med den pavillonopdelte grundplan, som vanskelig-gjorde smitte fra afdeling til afdeling.

Det var især de pestag-tige sygdomme som kolera og kobber; der var frygtet og disse sygdomme fik en selv-

stændig afdeling, som stod under stadslæge Lunddahls kontrol.

Det sidste tilfælde af ko-lera i Aarhus fandt dog sted i 1892, og i åbningsåret blev der kun behandlet to patien-ter; der begge var indlagt med dysenteri. Afdelingen blev nedlagt i 1937.

Fra Marselisborg til Skejby

Da de første patienter blev indlagt 7. juni 1913, var det en kærkommen udvidelse af det aarhusianske syge-husvæsen. Kommunehospi-talet var så overfyldt, at det ofte måtte afvise patienter. Også det katolske Sct. Josefs Hospital ved Tiegtens Plads

havde for mange patienter. Det varede dog ikke man-ge år før også Marselisborg Hospital var overbelagt. Da det samtidigt lå isoleret i for-hold til byens andre hospita-ler; blev de forskellige afde-linger med tiden enten luk-ket eller overført til Skejby Sygehus, og i 2001 lukkede Marselisborg Hospital helt. I dag indeholder de gamle byg-ninger Marselisborgcentret, som er center for rehabilite-ring, forskning og udvikling.



LÆS MERE

aarhuswiki.dk
 Her kan du læse mere om Marselisborg Hospital

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS

WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS

ARKIVET

Bagsiden

Stadsarkivet fortæller om udvandrerne ved USA-festival

FOREDRAG: I forbindelse med Aarhus City Forenings USA Festival 2013 3.-4. juni afholder Aarhus Stadsarkiv og Erhvervsarkivet i alt fire fyraftensforedrag med fokus på amerikansk forbrugskultur under overskriften America-na i Smykkeskrinet. Læs mere om arrangementerne på Aarhus Stadsarkivs hjemmeside: www.aarhus.dk/stadsarkivet

2/6 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

REKLAMEDIGT FOR ZOOLOGISK HAVE

Århus Stiftstidende 2/6-1944

En »Dyre-Ret har fældet fig. Dom: Tiltalte aarhusianer!
Vi Løver, Lam og Bavianer
Kameler, høns og Elefanter
samt øvrige repræsentanter
for Aarhus som berørte Zoo
Vil alle meget nødigt tro,
at I - udi en tid saa prikken-
Vil lade Dyrene i Stikken
Thi slig en Handling er saa slet
at vi maa kende her for Ret:
Hver een, som ej sin Pligt forstod
een krone bløde maa i Bod
Vi ta'r den milde Paragraf
(Uagtsomhed gi'r mindre Straf)
og dømmer her in solidum
det ganske Aarhus Publikum
til mindst een Gang i denne Sommer
at finde frem fra sine Lommer
den Krone som man i Entré
betale maa for os at see
At efterkomme efter Loven
til gavn for Aarhus Zoo i Skoven
Tiltalte slippes løs paa Prøve
men husk at ingen meer maa tøve
Hvis I skal naa, hvad vi har Krævet
Hermed er dyreretten hævet.

DAMPSKIBSSELSKAB TJENER PENGE

Århus Stiftstidende 2/6-1893

Ved Aarhusbugtens Dampskibsselskabs Generalfors. i Gaar forelagte Formand, Grosserer Baune, Regskabet, som viste et Overskud paa 8134 Kr.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Fra Aarhus til Amerika

AARHUS-HISTORIE: Det skønnes, at mere end 400.000 personer i de seneste århundreder er udvandret fra Danmark. Langt de fleste »søgte lykken« i USA, men mange udvandrede også til Canada, Australien og New Zealand. Blandt de store udskibningshavne var København og Hamborg, men Aarhus har, modsat hvad mange tror, også spillet en rolle i udvanderhistorien.

I 1830'ernes Aarhus boede stolemager J.P. Dessau i Mejlgade. Han var en berømt borger, som havde hørt levende beskrivelser om det fantastiske Amerika. Sammen med postfuldmægtig og brændevinsbrænder N. Iversen lykkedes det ham at overtale flere af byens fornemme borgere til at betale penge til et Amerika-projekt.

Dessau solgte hus og indbo og investerede i sommeren 1838 i skibet »Die Elbe«, som fra Aarhus skulle fragte dem til Amerika. Det siges, at dette er den første samlede udvandring til Amerika under dansk flag i nyere tid.

»Die Elbe« var desværre ikke i god stand, og allerede ved Frederikshavn var skibet læk. Selskabet nåede ned til Spaniens kyst, hvor det for alvor gik galt. I et brev hjem til Århus Stiftstidende beskriver Iversen 5. januar 1839 situationen:

»I den spanske sø måtte vi flere nætter og dage udholde svære storme. Vi fik mange bræksøer, som fyldte senge-



I 1957 blev Vestre Ringgade 220 og Tordenskjoldsgade 77 permanent udskiftet med Vancouver for brødrene Axel og Aage Holm og deres familier, som her ses i kahyt nr. B 23 på Stockholm. Et arbejde havde de to brødre endnu ikke fundet i Vancouver, men mureren Axel og barberen Aage håbede på at kunne fortsætte i deres eget erhverv, når de nåede frem. Børge Venge, 20. januar 1957. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv

ne med vand. På højde med Finisterne mærkede vi, at skibet var læk ...«

De søgte forgæves havn, men blev plyndret af pirater, inden de endelig nåede Bayonnes havn, hvor rejsen måtte opgives.

Kontorer og agenter

I sidste halvdel af 1800-tallet blev udvandringen sat i system, og udvandringskontorer med ivrigt agiterende agenter skød op i de fleste store byer.

I 1867 kunne man komme til det forjættede land ved at henvende sig i Studsgade 16-18. »Fra Kjøbenhavn til Amerika«, lød overskriften på en avisannonce i Stiftstidende for et udrejsebureau. Det kunne skaffe folk til Amerika »2 Gange maanedlig og Kosten hele Reisen. Passagerne ledsages i Almindelighed af en dansk Mand, som er godt kjendt med Forholdene i Amerika«. Også Kellers

Gård, som indtil 2003 prydede hjørnet af Frederiksgade og Vester Allé husede et udvandringskontor.

Agenterne blev ofte anklaget for at være samvittighedsløse, og turene over Atlanten foregik for langt de fleste på 3. klasse, hvor forholdene var ganske kummerlige. Det var heller ikke alle udvandrere som fandt, at de nye omgivelser i det forjættede land levede op til de skønmalerier, der var malet inden udrejsen.

Emigrationens renæssance

I 1950'erne fik emigrationen til USA og især Canada en renæssance. 20. februar 1957 blev Aarhus endnu engang involveret i Amerika-eventyret, da amerikalinieren »M/S Stockholm« kom forbi Aarhus for at hente ca. 200 emigranter. Besøget blev en stor begivenhed, og op til 30.000 mennesker var stimlet sammen på den nye olieka i ben-

zinhavnen for at få et glimt af »Stockholm« og tage afsked med emigranterne. Et papskilt med ordlyden »Til Amerika-båden« viste vej, og på kajen var rejst et stort sølvbryllupstelt, som skulle fungere som billet- og pas-kontrol.

Rejsen over Atlanten i 1950'erne foregik noget mere luksuriøst end tilfældet havde været det før århundredeskiiftet. »Demokraten« kunne berette, at selv på turistklassen på »Stockholm« kunne den travle mor få hjælp til

blevask af skibets stewardesser, ligesom der var indrettet børnehaver ombord på skibet, »således at mor også kan slappe af en gang imellem og nyde turen med sin mand«.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk
Her kan du læse mere om udvandringsbureauerne og århusianerne, der søgte lykken i USA.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

9/6 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FORNÆRMELIGT SVINERI

Århus Stiftstidende 9/6-1810

Da visse Mennesker i no-gen Tid haver utilladelig afbenyttet mit Fortoug paa Badstuegade til deres Mødingssted, hvorved mit Plankeværk hidtil haver lidt megen Skade, og Rendestenen stedse er bleven tilstoppet, saa advares der herved om at tilbageholde hermed, da de, der for Eftertiden maatte blive opdaget at begaa denne fornærmelige Gierning, maa undskyldte, at de bliver lovlig tiltalt derfor. *Michelsen*

GRAVE FORLÆNGES

Århus Stiftstidende 9/6-1848

De som have Slægtninge, der fra Domsognet ere blevne begravede paa Byens Kirkegd. i Tidsrummet 1818-28 opfordres herved til at melde for Domkirkens Værge, Hr. Kbmd. Th. Sabroe, inden Udgangen af Sept. Md. d.A. hvorvidt de ønske at fornye deres Rettigheder til de respective Gravsteder; da disse ellers, efter den anførte Tids Forløb, overensstemmende med Reglementet for Kirkegaarden, ville blive sløfede.

SKYL DIN RENDESTEN

Århus Stiftstidende 9/6-1859

Bekjendtg. fra Politiet: Idet samtlige Vedk. paalægges inden Udgang af denne Uge at frigøre deres Gadestrækning og Fortouge for Græs og Ukrudt, erindres de tillige om Nødvendigheden af i denne varme Aarstid forinden Fejningen at stænke med Vand og efter Fejningen behørigen at udskylle Rendestenene med reent Vand. – Forbudet mod Henkastelse af Renovation paa forbudne Steder; navnlig paa Skolebakken. indskræpes, og ville de, der herimod forser sig, kunne vente at blive alvorligt Mulcterede. *R.v.Scholten*

HÅNDVÆRKERFESTEN

Århus Stiftstidende 9/6-1887

I Vogntoget ved denne Fest vil Marselisborg møde med en elegant udstyret »Høstvogn« med alle tilhørende Attributer; og Bryggeriet »Ceres« med en Vogn, hvor Øltilvirkningen og dens Resultater ville blive anskeliggjorte paa en smuk og instruktiv Maade.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 seditler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse seditler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de seditler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV



Hvordan vejede man et vognlæs i 1941? Man brugte vægtene i vejerboderne ved Toldbygningen på havnen. På billedet får ejendomshandler Lybech fra Hasle vejete sine omkring 14.000 stykker tørv, inden de formodentlig skal sælges videre til de brændselshungrende århusianere, der er ved at mærke verdenskrigens varemangel. Ukendt fotograf, 13. juni 1941, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Havnens virkelige perle

AARHUS-HISTORIE: Havnens Perle hedder en navnkundig grillbar. Men der kan godt argumenteres for; at den virkelige perle er Hack Kampmanns toldbygning, der fra 1898 var byens vartegn mod øst ud over bugten.

En bys udvikling kan aflæses i dens toldbygninger. Aarhus' ældste toldbygninger lå inde i Aarhus Å, som dengang var byens havn. Det første toldkammer; vi kender; lå således også ved åens bredder; hvor kgl. vejer og måler Peder Brendstrup havde ladet det opføre i 1753. Den stolte – og med tiden faretruende skæve – toldbod hvilede på træpæle ud over vandet, så skibene kunne losse deres varer direkte op i tolderens magasin. Det kan man forvise sig om i Den Gamle By, hvortil boden heldigvis blev overført i 1938. Toldboden var toldkammer frem til 1809. Herefter klarede man sig med nogle midlertidige bygninger; der i takt med havnens udvidelse blev flyttet længere ud mod bugten.

I 1868 lod staten opføre et mere stateligt toldkammer;

Aarhuswiki om havnen

I de kommende uger fokuserer Aarhus Stadsarkivs artikler fra aauhuswiki.dk på havn og søfart. Det sker for at varme op til den store sejlskibsbegivenhed Tall Ships Races på Aarhus Havn 4.-7. juli.

men det kunne heller ikke følge med byens rivende udvikling – og blev for øvrigt revet ned i 1957 efter til sidst at have gjort tjeneste som havnekontor. På stedet opførte man BP-huset (i dag Europahuset). I mellemtiden havde byen – med penge fra Rigsdagen – ladet bygge en nyt og prægtig ekspedition til fortoldning af varer.

Et hus formet som byvåben

Aarhus var nemlig langt fra færdig med at ekspandere. I 1865 havde 3100 skibe anløbet havnen, men trediver år senere var det tal næsten tredoblet. Skibenes last skulle igen nemtolden, og til det formål fik man nu kgl. bygningsinspektør Hack Kampmanns enestående hus.

Kampmann fik stillet en nærmest umulig, trekantet grund til rådighed mellem

jernbanen, Havnegade og havnens store midterbassin. Det lykkedes ham her at tegne et ikonisk og stærkt symboladet hus, der stod klar til åbning i 1898. Ikke at det var nemt. Der skulle nedrammes 2400 pæle. Bygningen er opført i røde mursten på en granitsokkel med sandstensbånd. Anlægget er en fri komposition med mange fantasifulde enkeltheder med byvåbenet som overordnet tema. Synligt på lang afstand for enhver; der anløber Aarhus Havn, knejser det 14 meter høje midtertårn med pyramidetag og de to sidetårne. Kampmann overførte grundens trekantede form til bygningen – og kunne dermed netop imitere byens våben.

Frilagre og elevatorer

Toldbygningen var dog ikke kun et kunstværk, men også

en arbejdsplads. Der var en kontorfløj til told- og havneadministration, en midterbygning, en vejerbod og et pakhus. Aarhus Havn var blevet en omladningsstation mellem skibenes verdensomspændende fragtruter og det jyske jernbanenet, og de handlende skreg på frilagre, hvor varer kunne henligge uden at være fortoldet.

Det bragte derfor stor glæde, at der blev plads til frilagrene på bygningens første sal. Intet mindre end to elevatorer blev installeret til at fragte varer fra frilagrene til vejerbod og pakhus.

I 1985 blev bygningen fredet og fem år senere ophørte Århus Toldkammer med at fungere som selvstændig

etat. Herefter indgik det i Told- og Skatteregion Århus. I 1995 flyttede Told- og Skatteregionen til nye lokaliteter; og Toldbygningen blev efterfølgende sat til salg. I 1996 overgik bygningen fra Skatteministeriet til Kulturministeriet, og en overgang hørte Arkitektskolen til i den gamle toldbygning. I 2004 solgte staten komplekset til et interesseselskab.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Aarhus Havn gennem tiderne.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki

AARHUS
ARKIVET

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet

16/6 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

SØBADEANSTALTEN ÅBNINGSKLAR

Århus Stiftstidende 16/6-1835

At min Søbadeanstalt nu er i brugbar Stand, har jeg herved den Ære at tilkjendegive dHerr Abonnenterne, samt Andre der endnu skulde ønske at abonnere for den efter Planen fastsatte Priis 2 Rbd. aarlig. Ligeledes kan ogsaa Badeanstalten afbenyttes uden Abonnement, imod at erlægge 1 MK. for Strømbad og 10 Sk. for Svømme-Bad. Adgangen til Badeanstalten staar hver dag aaben for Herrer fra Kl. 6 Fmd. til 10 Eftmd. undt. Mandag, Onsdag og Fredag fra Kl. 10-12 Fmd., da samme Tid alene er bestemt til Afbenyttelse for Damer: - Formedelst det ugunstige Foraarsveirilig har det været mig umuligt, at faa Badehuset istand til den i Planen bestemte Tid hvilket jeg haaber de ærede Abonnenter gunstigt ville undskylde. Aarhus, d. 13. Juni 1855 ærbødigst M. Warberg Skolegaden No. 35

PERSONALET SAMLES TIL TEATERÅBNING

Århus Stiftstidende 16/06-1900

Det ny Teater's Personale begynder efterhaanden at samles her. Det har hidtil været spredt for alle vinde over det meste af Europa, lige fra Trondhjem i Norge til Ægypten. Det synes som om en del af Personalet har søgt til Udlandet for at høste nye friske Indtryk, inden de skulle i Lag. Den senest hjemvendte Skuespiller er Hr. Schwanenflügel. Han har gjort Turen igjennem Europas Hovedstæder ned til Ægypten, hvor han har tilbragt nogen Tid. - Anker Kreutz skal til Berlin. - om 14 Dage skal hele Personalet være samlet her. Thi 1. juli begynder Prøverne paa Teatret.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV



Der losses en dækslast af træ fra 'Susanna' ca. 1943. Ukendt fotograf, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

De stærke mænd på havnen

AARHUS-HISTORIE: Havnearbejderne har aldrig været helt som de andre ansatte på havnen. De har altid været løsarbejdere i modsætning til for eksempel kranførerne, der er og var fastansatte.

Havnearbejderne blev organiseret i 1885, hvor Havnearbejdernes Fagforening blev grundlagt. I de følgende årtier foregik der talrige arbejdskampe, men forhandlingssituationen var skrøbelig, når udbuddet af arbejdskraft var stort og midlerne beskedne. Arbejdsgiverne havde i perioder med stor arbejdsløshed ikke svært ved at finde skruetrækkere blandt byens øvrige ledige eller fra andre byer.

En typisk havnearbejder omkring 1900 fandt man i Øgadekvarteret, hvor 32 pct. af medlemmerne i Havnearbejdernes Fagforening boede i perioden 1903-1907. Da pengene var små, boede havnearbejderfamilierne som regel i baghuse, kælderlejligheder eller på kvisten. Vand, gas og el var udelukket, og familier; typisk med 4-5 børn, boede sammenstuvet i to- og treværelsessers lejligheder. Forhold som disse ramte børnene særlig hårdt, og man ved, at mellem hver anden

Fakta

Havn og søfart

■ I de kommende uger bringer Aarhus Stadsarkiv artikler om havn og søfart. Det sker for at varme op til den store sejlskibsbegivenhed Tall Ships Races på Aarhus Havn 4.-7. juli.

og hver tredje havnearbejderfamilier i kvarteret ved denne tid have oplevet at miste et eller flere børn som følge af sygdom.

Arbejdsdagen startede med mønstring kl. 07, hvor man enten blev taget i arbejde eller måtte tage til takke med understøttelse. Kom man i arbejde, ventede der en arbejdsdag med at losse eller laste kul, træ, olie, kage, kopra eller korn, smør og svinekød, som var hyppigt forekommende gods.

Det var ikke behageligt eller ufarligt arbejde. Faldulykker var ikke sjældne. Specielt ikke når man arbejdede til langt ud på natten i ringe belysning. Koprabilere var kendt af enhver, som havde været i en koprallast. Det var små blå og brune insekter, som yngede i kopraen. Når havnearbejdere tog fat, satte der sig hundredvis af biller i deres sved, øjne

og ører, hvor de forårsagede et kløende rødt udslet, der først forsvandt efter 3-4 dage. Dertil kom de tunge løft af smørdritler, svinesider og hørfrøkager. Sække med hørfrøkager vejede over 200 kg.

»Vi betalte for kranerne«

Man kunne lette noget af slæbet med en 'winch', der var et hånd- eller dampdrevet spil, som stod på skibets dæk. Det var først efter 1. Verdenskrig, at kraner og mekanisering af laste- og lossearbejdet udviklede sig.

Det skete dog ikke med havnearbejdernes velsignelse, for kranerne betød samtidig, at ca. 15 pct. af behovet for manuel arbejdskraft forsvandt. Mekanisering og kraner betød mindre arbejde og færre penge til havnearbejderne. »Vi betalte for kranerne«, som en havnearbejder erindrer. Omvendt

kunne man fra arbejdsgivernes side sige, at uden effektivisering ville andre konkurrerende havne overtage markedet og resultere i slet intet arbejde.

Man organiserede sig....

Det var blandt havnearbejderne legitimt at hugge eller 'organisere', som det hed sig, en spand kartofler, en luns svinekød eller en sæk kul. Arbejderne mente, at de blev udnyttet af firmaerne og stevedorerne. Hvis der faldt lidt gods i havnearbejdernes lommer, så var der ingen, der led skade ved det.

Sammenholdt med havnearbejdernes svære boligkår, deres usikre indtjening og få ejendele, der kunne være på en trækvogn, kan man begynde at forstå, hvorfor havnearbejderne tog af lasten på skibene. Selv om havnearbejderne egentlig tjente en

god dagsløn, så gjorde den usikre ansættelse, at arbejdet langt fra var nok til at opretholde en normal årsløn set i forhold til andre ufaglærte. Arbejdet kunne være sporadisk, og især om vinteren, når isen lukkede mange havne, kunne der opstå akut nød i havnearbejderfamilierne.

Læs mere på www.aarhuswiki.dk.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet - og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om
emnet på AarhusWiki

AARHUS
ARKIVET

Klik her for at læse mere om
emnet på AarhusArkivet

FRA AARHUS STADSARKIV

Kranerne - havnens majestæter

AARHUS-HISTORIE: Århus Havn har i mere end hundrede år serviceret både sejl- og motordrevne skibe med et stort udvalg af kraner. Kranerne fortæller historien om havnens udvikling. Engang var den præget af stykgods, kul og landbrugsvarer, men i dag står container- og vindmøleindustri stærkere. En nutidig containerkran løfter ca. 100 tons. Til sammenligning løftede en kran for ca. 100 år siden kun omkring et par tons.

Etableringen af kraner på Århus Havn gik langsomt og strakte sig over flere årtier. Problemet var, at varestørrelser og emballering før 'containerrevolutionen' i 1960'erne var meget uensartede. Kranerne skulle derfor varetage meget forskellige opgaver, og det stillede store krav til konstruktionen. Hvis ikke kranerne var effektive, kunne det ikke betale sig at investere i dem. Desuden var skibene før 2. Verdenskrig bygget til det traditionelle losse- og lastearbejde, og det vil sige med håndkraft. Det var ofte slet ikke muligt at komme til med en kran nede i skibenes lastrum.

I 1907 fik Århus Kul Kompagni som de første bygget et anlæg til kullosning. Anlæggets kran var udstyret med en to tons grab, der effektiviserede arbejdsgangen væsentlig. Så var det slut med at flytte kul i sække eller tønder og bære det over rælingen. Man vedblev dog at losse kul på gammeldags manér andre steder i havnen, og det blev først endeligt udfaset i midten af 1930'erne.

Indtil 1. Verdenskrig rådede havnen over stationære vippekraner, der kun kunne hejse lige op og ned. Derfor måtte skibene flyttes efter kranerne. De fik efter krigen følgeskab af svingkraner, der ikke krævede så megen forhaling af skibene, da de kunne dække et større område.

Mekaniseringen fortsatte i 1920'erne og gav et effektivt løft i kullosningen. I stedet for at bære kullene i tønder og sække blev en stor spand med plads til ca. et ton kul sænket ned i la-



Kran 18 ved pier 1 i 1961. Fotograf Jørn Timm, original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

sten, hvorefter havnearbejderne fyldte den, og kranføreren hævde kullene over på kajen. Kullosningen blev dog først for alvor effektiv i 1950'erne. Hvor man før brugte 5-6 dage på at losse et kulslib, kunne man i begyndelsen af 1950'erne klare det samme arbejde på en dag.

Containerrevolutionen

I løbet af 1960'erne blev både skibe og varer i stigende grad underlagt standarder for godstransport. 'Containeriseringen' begyndte at

vinde indpas. Introduktionen af containeren var en revolution. Ti år efter containerterminalens åbning blev ca. 80 pct. af varerne ladet i containere. De gamle kraner forsvandt, efterhånden som havnens gods blev stadigt større, og snart gik man over til deciderede containerkraner. Udviklingen i det manuelle arbejde var kraftigt på retur, hvilket Havnearbejdernes Fagforenings medlemstal tydeligt viser. Fra 1960'erne til midt i 1980'erne dalede medlems-tallet fra ca. 700-800 medlemmer til under 300.

Med stiv udlægger

Nogle af de mere bemærkelsesværdige kraner på havnen var de to kraner på pier 1, hvoraf den ene ses på billedet. Konstruktionen var speciel på den måde, at den havde to gear til hhv. 3 og 5 tons løft. I øvrigt var styre- huset med det skråtstillede

vinduesparti en nyskabelse, der forbedrede kranførernes synsfelt væsentligt. Et andet fremskridt var 'motorcykelsædet', som gjorde det muligt for kranføreren hurtigt at skifte mellem at stå og sidde, hvor han førhen måtte stå op hele dagen. Kranerne var konstrueret med stiv udlægger – en lang løftestang, der kunne hæves og sænkes. Denne type kraner har en længere wire og dermed et større udsving med krog eller grab, når kranen bevæger sig. De kunne derfor være svære at styre.

24/6 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FRIMESTER MÅ IKKE TAGE LÆRLINGE

Århus Stiftstidende 24/06-1777

Fri-Mester Kleinsmed Niels Mortensen ansøger om at maatte holde Svend, hvilket Stiftamtmanden ikke kan anbefale, da han derved vil komme til at nyde næsten »lige Fordeele med privilegerede Laugsmestre uden at have de disse paaliggende Byrder«. Desuden bestaar Lauget for nærværende af 10 Mestre, hvoraf Halvparten mangler Arbeide.

LIG I GADEN

Århus Stiftstidende 24/06-1870

I disse Dage ere Arbejderne begyndte paa den skraa Gade, der skal føres fra Meilgade ned til Kystbeklædningen. Ved de Bortgravninger som i den Anledning ere foretagne af St. Olufs Kirkegaard. komme de mange gamle Begravelser frem, Kisterne ere i Alm. saa aldeles forvitrede, at man har meget ondt ved at paavise dem, hvorimod man finder Beslagene, hvoraf flere ere saa store og svære, at man deraf kan slutte sig til, hvor anseelige Kisten har været og hvor storartet Begravelsen var: Mindre forvitret er Skeletterne, der ofte findes flere liggende saa tæt sammen, at de faa Udseende af at være begravede under ekstraordinære Forhold i større Masser, f.Ex. under Epidemier. I et Hjørne af Kirkegaarden sees Ligene at være begravede i Kalk, hvilket endnu mere end alt ovenanførte leder Tanken hen paa en smitsom Epidemi.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

Bagsiden

DAGENS OPDATERING

Jeg er nok den statsminister i verden, som har mest ansvar for husholdningen.
Jeg kan rigtig godt lide den del af mit liv.
Helle Thorning-Schmidt, statsminister og familiemor, om livet med Stephen Kinnock, til Ude og Hjemme

2/7 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

I denne uge løber Tall Ships Races af stablen i Aarhus. Aarhus Stadsarkiv leverer i den anledning et udpluk fra Sejrs Sedler om livet og forandringerne på Aarhus havn gennem mere end hundrede år.

DAMPSKIBET JYLLAND ANLØBER AARHUS

Århus Stiftstidende 14/10-1825

Idag Eftm. Kl. 2½ indtraf Dampskibet Jylland hertil, medbringende en Deel Landsoldater. Det var gaaet igaar Eftm. Kl. 5 fra Kbh. og havde opholdt sig i nogle Timer i Nat paa Helsingørs Rhed. Det skjød saavidt man her kunde see, en Fart af to Miil i Timen. En uhyre Mængde Mennesker havde samlet sig rundt omkring ved Strandbredden for at see denne nye Skibsfart.

FORTRINLIG SEJLER PÅ RUTEN TIL KØBENHAVN

Århus Stiftstidende 31/3-1836

Efter Forl. vil der blive oprettet en nye Paguetfart med Passagerer; Qvæg og Stykgods directe mellem Kbh. og Aarhus. Fartøjet dertil, som er bygget paa Taasinge og i disse Dage er ankommen hertil Byen, skal være fuldkommen saa stort som de Kalundborgske Færgejagter og indeholdende en beqvem og brilliant Kahyt samt særlige Indretninger i Lasten for qvæget, at det kan fodres og vandes ombord. Da Dampskibet Dania efter Forlydende ophører med sine directe Farter mellem Kbh. og Aarhus vil det ikke være uden almen Interesse at kunne faae en anden beqvem og billig Befordring paa dette Farvand, især naar Skibet, som der siges dette skal være, er en fortrinlig Sejler:

Den lille kasse med den store virkning

AARHUS: Containeren blev udviklet af amerikaneren Malcolm P. McLean, der i 1956 udviklede ideen om, at alt stykgods skulle pakkes i standardiserede beholdere, der kunne fragtes hele vejen fra afsender til modtager uden tidskrævende omladninger fra f.eks. lastbil til skib og fra skib til tog, som man hidtil havde gjort det. Containeren var født og blev hurtigt en succes.

I 1965 definerede en international aftale containerdimensionerne, og dermed var den globale standard på plads.

Nye skibe blev udviklet til containerfarten. Såkaldte LO/LO skibe (lift on/lift off), hvor containere og andet mere traditionelt stykgods kunne løftes af og på, blev introduceret på Århus havn i midten af 1960'erne. Samtidig så man RO/RO skibe (roll on/roll off), hvor containere og andet pakket gods kunne køre om bord med traktor eller truck.

Der blev også udviklet specielle »cellecontainerskibe« bygget specifikt til containerfarten. Skibets lastrum kunne pga. containerstandardiseringen optimeres således, at containere kunne løftes af og på skibet fra containerkraner og lastes med centimeters præcision.

Århus havn blev i 1967 valgt som containerfødelinje mellem Vesteuropa og Amerika. Som en naturlig følge kom de første cellecontainerskibe til Århus havn i slutningen af 1960'erne.

Containerisering på havnen

I takt med udvidelsen af Århus havn blev containerteknologien indlejret i de nye kaj anlæg, der blev bygget.

I 1970 åbnede således Århus containerterminal, og på nordsiden af pier 3 opstillede man en 50 tons kran med henblik på at servicere containertrafikken, der var i så stor stigning, at man allerede i 1972 måtte rejse havnens første dedikerede containerkran



Containerskib losses i Århus havn i 1993. Firmanavnet Sea-Land, som kan skimtes på containerne bag kranen, var grundlagt af McLean - faderen til den moderne fragtfart. Han blev en af USA's rigeste, men forføjede spekulationer i olie spiste formuen væk. Mærsk-koncernen overtog de internationale dele af Sea-Land Service Inc. i 1999. To år efter døde McLean 87 år gammel. Foto: Claus Haagensen i Chili Foto & Arkiv, Aarhus Stadsarkiv.

samme sted.

Containeromsætningen i 1972 lå på 20.000 TEU (svarende til 20 fods containere).

Ti år senere var omsætningen femdoblet og i midten af 1980'erne yderligere steget med 50 pct.

Omsætningen var igen fordoblet i starten af 1990'erne og udgjorde omkring 1995 330.000 TEU. I 2012 havde Århus havn en samlet omsætning på 585.000 TEU.

Containerrevolutionen afstedkom mange ændringer på havnen – såvel teknisk som organisatorisk.

Teknisk set har introdukti-

onen af containere betydet, at nye, store havneområder har måttet indvindes for at skabe plads til containere enten ved at rydde gamle bygninger eller bygge nye kaj anlæg. De gamle stykgodskraner er gradvist forsvundet til fordel for nye containerkraner udelukkende til brug i håndteringen af det nye godsformat.

På det organisatoriske plan har udviklingen af containerfart betydet, at befragtningsmæglerfunktionen er blevet væsentlig udvidet i forhold til den traditionelle maritimt fokuserede virksomhed. For at sikre en hurtigere ekspediti-

on har befragtningsmæglerne måttet udvide virksomheden til også at omfatte landtransport, hvor man førhen begrænsede sig til den søværts transport fra kaj til kaj.

Befragtningsselskaberne varetager i dag også landtransporten fra kaj til modtager eller fra afsender til kaj. Ligeledes er antallet af befragtere steget væsentligt.

De effektive termitter

Filosofien bag containerteknologien er »dør-til-dør« princippet, hvor afsender pakker varerne i containeren, der først åbnes, når den når mod-

tageren. I praksis bliver nogle containere dog ompakket. Det er et job »termittene« på Århus Havn klarer.

De er havnearbejdere, som enten »stuffer« eller »stripper« containere – dvs. de enten pakkes eller udpakkes på havnen.

Effektiviseringen af godshåndteringen var tydelig. I starten af 1980'erne kunne fem havnearbejdere losse lige så meget, som det tidligere tog 40 mand at losse på seks dage fra et traditionelt stykgodsskib.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

DAGENS CITAT

Selv om vi går på sommerferie, holder vi jo ikke op med at tænke. De fleste af os er ved at krepere af kedsomhed i sommervarmen og læser krimier for ikke at slå ægtefællen ihjel.
Anne Sophia Hermansen, blogger, debattør m.m., om agurketid i danske medier, i blog på b.dk

6/7 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

I denne uge løber Tall Ships Races af stablen i Aarhus. Aarhus Stadsarkiv leverer i den anledning et udpluk fra Sejrs Sedler om livet og forandringerne på Aarhus havn gennem mere end hundrede år.

VINDUER MOD SØSIDEN AFBLÆNDES

Aarhus Stiftstidende 15/7-1857
Det indskærpes - under Henvi sning til en Forordning af 21. Marts 1705 - at alle, som har Vinduer mod Sø siden, skal sørge for at blænde dem om Aftenen, for at Lysene ikke skal forvirre Skibene og vanskeliggøre Indsejlingen til Havnen.

DIREKTE AF SKIBNING TIL AUSTRALIEN

Aarhus Stiftstidende 13/7-1858
Den ifjor paabegyndte directe Afskibning fra Aarhus til Australien fortsættes iaar. Om kort tid afgaaer saaledes herfra det i Apenrade nybyggede 152 danske Commerce Læster Drægtige Barkskib »Marie«, Capt. Ingermann, der gjør sin første Reise og for nogle Dage siden kom hertil i Ballast fra Apenrade. Uddybnin gen af Aarhus Havn, der inden ikke lang Tid vil være naaet til 18 Fod, er allerede nu med Havnens eget Dampmudderværk fremmet saa meget, at Barken i selve Havnen kan indtage sin fulde Last, ca. 6000 Tdr. Havre i Sække.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Aarhus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

Den sidste storsejler i Aarhus - historien om Passat

AARHUS: I 1952 blev den sidste last på et sejl skib i Aarhus Havn losset. Skibet hed Passat og havde på det tidspunkt haft et langt og begivenhedsrigt liv på verdenshavene. Passat blev bygget i Hamborg i 1911 til rederiet F. Laeisz, som stadig eksisterer. Rederiets skibe er overalt kendte som p-liners - et tilnavn de fik, da alle skibsnavnene startede med p.

Skibet levede indtil 1. verdenskrig sit liv i salpeter-farten på Chile. Salpeter er det gamle navn for nitrat, som er et meget vigtigt gødningsstof i landbruget. Passat og de øvrige pliners var kendte for deres sikkerhed, hastighed og dygtige mandskaber; skibene kunne derfor konkurrere med dampskibene, som var ved at fortrænge sejl skibe fra verdenshavene.

Sejlskibene havde dog den fordel, at de kunne fragte store mængder last over lange afstande til en billig penge. Det var hvad Passat gjorde og grunden til, at skibet fortsatte som kommercielt sejl skib helt op til 1950'erne.

Da 1. verdenskrig brød ud, lå Passat i Iquique og blev oplagt i syv år. I 1921 ankom Passat til Marseille med 4.700 tons salpeter, men på grund af den krigsskadeerstatning som Frankrig afkrævede Tyskland efter krigen, blev skibet afhændet til franskmændene. I Frankrig anede ingen, hvad man skulle stille op med Passat og skibet blev derfor tilbagekøbt af F. Laeisz i slutningen af året. Igen blev skibet sat i salpeter-farten.

En af de berømte sejladsere, som Passat gennemførte, var i 1927, hvor skibet gjorde rejsen fra den engelske kanal til Chile på 67 dage og retur på 74 dage med 4.700 tons salpeter. Det var ekstremt hurtigt for den tids sejlads. Trods skibets sejl levner blev Passat solgt i 1932.

Børskrakket i 1929 havde forplantet sig til en verdensomspændende krise. Der var ingen fragt og dermed ingen



Passat i Aarhus Havn 1952. Skibet nåede at runde Kap Horn 39 gange og kan i dag ses i Travemünde, hvor det ligger som museumsskib. Ukendt fotograf, december 1952. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

indtjening i skibet.

The grain races

Passat kom dog i gode hænder hos den finske skibsreder Gustaf Erikson, der om nogen forstod at skabe indtjening i gamle sejl skibe. Han var kendt for sin store flåde af ældre bark og fuldriggede storsejlere med hjemsted i Mariehamn. I byen kan man i dag se barken Pommern - en anden p-liner fra sejlskibenes storhedstid, som Erikson købte i 1923.

Passat blev sat i kornfar-

ten på Australien, der var rammen om »the grain races«, som den årlige transport af korn fra Spencer Gulf i Sydaustralien til den sydvestlige kyst af England blev kaldt. Passat opnåede fine placeringer og var hurtigste skib i 1934, 1938 og i 1949. Det sidste kornvæddeløb var i 1949. Selvom løbene aldrig var officielle, fik de en del opmærksomhed fra aviser og befolkning, mens rederierne var knap så begejstrede for de omkostninger, der var forbundet med at sejle skibene til grænsen af

deres formåen i form af ødelagte sejl og rig.

Atter under tysk flag

Ved 2. verdenskrigs udbrud befandt Passat sig i hjemhavnen og levede et stille liv krigens ud.

Først i 1951 kom Passat så småt ud at sejle igen. Skibet kom atter under tysk flag, da Heinz Schliewen købte det. Han renoverede skibet og organiserede det som kombineret skole- og fragtskib. I december året efter ankom Passat fra østkysten af Sydameri-

ka til Aarhus med 54 kadetter om bord under ledelse af kaptajn Hermann Heuer. Det var skibets anden rejse under den nye ejer, og det blev den sidste. Et par måneder efter blev Passat oplagt i Travemünde. I 1957 forsøgte et andet tysk rederi sig, men måtte efter fem rejser igen oplægge skibet.

➔ LÆS MERE

AarhusWiki.dk
Læs om de sidste storsejlere på Aarhus Havn

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

14/7 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

UR EFTERLYSES

Århus Stiftstidende 14/7-1826

»Da jeg Undertegnede i et nødvendigt Tilfælde paa Landeveien mellem Hoved og Soelbergkroe om trent ½ Miil fra Hovedkroe maatte nedlade min Beenklæder, glemte jeg Torsdagen den 13. juli om Middagen omtr. kl. 12½ Slet et 2 Kasser Sølv-Lommeuhr. Bemeldte Uhrr Skive var inddeelt...«

N.B. Soelberg
Sergeant ved 10. Artill.
Comp. i Randers

RISSKOV

BADEHOTEL UDVIDER

Århus Stiftstidende 14/7-1913

Badehotellet har nu gennemgaaet sin aarlige Udvidelse, der endda i Aar har været særlig omfattende, idet der i Forb. med Hotellet er opført en stor og smuk Villa, hvis 14-16 Værelser allerede er fuldt belagt. Villaen, som ligger paa Hr. Ehlers Grund nær mod Stranden, er opført af Malermester Secher men paa Forhaand lejet ud til Hotellet.

ILD I BÅDEBYGGERI

Århus Stiftstidende 14/7-1917

Ved Nitiden i Formiddags opdagedes Ild i Skibsbygmester H. Christoffersens Baadebyggeri ved Havnen. Paa Grund af det tørre Træ og en Tønde Tjære m.m. var alt hurtigt et flammen-de Baal, som en Tid alvorligt truede Belysningsvæsenets store Gasbeholdere. Den Katastrofe, som derved vilde have opstaaet, lykkedes det dog at afværge, men Baade-byggeriet nedbrændte til Grunden.

Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Åen - byens livsnerve

Samlingspunkt. Aarhus Å har gennem århundreder været byens livsnerve. Ja, selv navnet Aarhus er en forvanskning af det oprindelige navn for byen; nemlig Aros, der betyder åmunding. Efter en bogstaveligt talt mørk periode på rundt regnet et halvt århundrede er Aarhus Å igen blevet byens samlingspunkt.

AARHUS-HISTORIE: Det var ved åens nordlige bredder, de allerførste århusianere boede, og det var herfra, byen videreudviklede sig.

I vikingetiden fandtes der ikke en ydre havn i Aarhus. Vikingskibene blev trukket direkte op på forstranden eller åens bredder, og indtil 1350 kunne langt de fleste bådtyper uden problemer sejle op i åen og lægge til ved et af åens små anløbssteder.

I sidste halvdel af 1400-tallet blev det tilladt at bebygge den søndre vold, som løb fra åmundingen til Immervad. På åens nordlige bred skød nu bolværker og anløbspladser frem, og langs åen blev Aagade anlagt; Aarhus fik nu en reel havn.

I begyndelsen af 1850'erne blev det første havnebassin uden for åen indviet, men helt op til slutningen af 1800-tallet hørte strækningen mellem Immervad og bugten under havnevæsenet.

Stinkende, dyb muddergrøft

I en periode på 30 år fik de fleste århusianere leveret åvand til vandha-



I et halvt århundrede levede den sidste del af Aarhus Å en rørlagt underjordisk tilværelse. Åens tildækning gav plads til den store Åboulevard, som her bliver benyttet til sæbekasseløb i 1952. Fotograf Børge Venge, 29.06.1952. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

nerne fra det kommunale vandværk, der blev indviet 3. december 1872 ved siden af Ceres-bryggeriet. Selvom det indimellem hændte, at der smuttede en lille ål, regnorm eller igle ud, når man åbnede for vandhanen, var vandkvaliteten bedre, end den havde været ved de tidligere bybrønde.

Der var dog stadigt en del klager over vandkvaliteten, og 11. juli 1895 kunne følgende læserbrev læses i Århus Stiftstidende: »Det er ikke appetitligt, og det er ikke morsomt, pludselig at se sig midt i en Flok badende Medmennesker, der maaske nok bliver renere, men, efter hvad vor Hjemmelsmand meddeler, ikke særlig høviske af et Bad i det Vand, vi drikker«.

På trods af sådanne klager var badning i åen et af vandkvalitetens mindste problemer: Den virkelige forurening kom fra byens industri og kloaksystem, og i sidste halvdel af 1800-tallet var åens forurening ved at

være et stort problem. »Den stinkende, dybe Muddergrøft« blev åen kaldt i Århus Stiftstidende i 1909. Byens mange virksomheder og fabrikker brugte åvandet i deres produktion for til gengæld at dumpe deres eget spildevand tilbage til åen. Kødafald fra byens slagtergårde, husholdningsaffald osv. fandt også vej til åen. Værst var det måske, at byens kloaker blev ledt ud i åen – dog efter at have passeret en septiktank.

Omlægning eller overdækning

Allerede i 1885 var der tale om at overdække af åen. Dels ville man på den måde komme lugtgenerne til livs. Dels ville handelslivet skabe et stort torv under Skt. Clemens Bro. Byrådet afviste dog i første omgang planen, og i stedet foreslog overrets-sagfører Johan Pedersen simpelthen at omlægge åen, så 'smukke boulevarder' kunne anlægges i det udtørrede åløb. Også dette forslag blev af-

vist – blandt andet med henvisning til at åen var med til at holde havnen isfri om vinteren. Til sidst var det forslaget om overdækning, der vandt, så infrastrukturen ned til havnen kunne forbedres med brede veje på det gamle åløb. I 1932 påbegyndtes projektet ved Christiansbro, og i 1940 ved åen overvækket helt ned til Dynkarken.

55 år senere blev det omvendte projekt indledt, da man i 1995 påbegyndte frilægningen af Aarhus Å. Første etape gik fra Immervad til Skt. Clemens Bro. Langs åen er i dag flere rekreative områder som Den Spanske Trappe ved Immervad og opholdstrapperne ved Mølleparken.

➔ LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Aarhus Å.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

21/7 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FUSKERE OG BØNHASERE

Århus Stiftstidende 21/7-1817
Til alle Tider er det gavnligt og med en god Orden overensstemmende, at enhver Professionist indskrænker sit Arbeide til den Profession han har lært, thi i modsat Fald, nemlig naar han fuskere paa flere Haandværker; bedrager han ikke alene sig selv, men endog andre, idet han stedse leverer kun ufuldkomment Arbeide.

Ligesom Regieringen tilfulde indseer dette, og drager Omsorg for at hæve Misbrugen, fandtes det tilige nødvendigt, at haandhæve den Mand i sin Næring, som lægger for Dagen, at han besad tilbøielige Kundskaber i den Profession han agtede at drive.

Derfor stiftedes Laugene og fastsattes Straf for disses Krænkelse.

Imidlertid gives her i Byen fortiden adskillige Fuskere og Bønhasere paa Snedkerprofessionen, som ikke længere kan ansees med Ligegyldighed. Lauget maae desaaarsag have disse uberettigede Arbeidere i Snedkerprofessionen oftefentligen tilkiendegivet, at enhver; der herved antræffes, i Fremtiden kan vente ved en Politiret at nyde den Staf, som Lovene hie-mle for Indgreb i Laugets Privilegium.

I Øvrigt udlover Lauget en Douceur af 2 Rbd. N.V. for hver af ovenmeldte Fuskere, som for undert. Oldermænd angives, og kan blive overbeviist sin Brøde samt om forlanges Fortielse an Angiverens Navn.
Paa Snedkerlaugets Vegne, Oldermænd M. Blichfeldt

FRA AARHUS STADSARKIV

Kong Hans

AARHUS-HISTORIE: »Der leves over Evne i Stat, Kommune og i Privatlivet i Danmark.«

Hvis man skal takke én person for Aarhus' ekspansive vækst i sidste halvdel af 1800-tallet, må denne tak falde på manden bag ovenstående citat - købmanden Hans Broge. I dag vidner Hans Broges Gade på Frederiksbjerg, Hans Broges Vej og Hans Broges Bakker i Brabrand om købmandens storhed.

Selvom Hans Broge gik under navnet Jydernes Kong Hans, var der – ud over hans størrelse – i ikke meget konge over hans fysiske fremtræden. Træskostøvler og grove frakker hørte blandt hans fortrukne beklædningsgenstande, og sparsommelighed og flid drev Broge frem. Efter hans død 25. marts 1908 hyldede Århus Stiftstidende ham med følgende ord: »... med Hans Broge begraver vi Høvdingen fra en Tidsperiode, der nu er Fortid; Sørgefesten i Dag er Tegnet paa, at Døren er lukket i bag et historisk Affsnit i vort Folkeliv, et ejendommeligt, stærkt personlig præget Afsnit, hvor det var de Enkelte, der ragede op over Mængden og satte Mærke på Tiden.«

Det hører med i billedet, at arbejdernes avis, Demokraten, fulgte ham til graven med en sætning om, at vel kunne han se stort, men han kunne undertiden også se meget småt på tingene.

Skippersønnen fra Grena

Hans Broge blev født i Grena 4. december 1822 som søn af skipperen Niels Broge. 15 år gammel kom han i handelslære i Aarhus hos købmand Harboe Meulengracht på Lille Torv. Herefter gik turen til et handelshus i Hamborg, før han i 1847

slog sig ned som selvstændig købmand i Mindegade 8, Aarhus.

Grundet sine tyske handelsforbindelser kunne Broge fortsætte sin handelsvirksomhed under de tyske belejringer i 1849 og i 1864. Kri-gen i 1864 viste sig på flere måder at give Hans Broge en fordel i forhold til hans konkurrenter. Samme år blev han valgt til byrådet med 205 af de i alt 214 afgivne stemmer, og i 1866 var Broge byens største skatteyder med 790 rigsdaler og 60 skilling.

Efter 1864 vendte Hans Broge sin opmærksomhed mod England, hvor han blev en pionér inden for landsbrugseksporten til England. Det danske smør havde ikke noget godt omdømme i udlandet, hvilket Hans Broge satte sig for at gøre noget ved. I denne mission havde Broge en allieret i svigersønnen Otto Mønsted, grundlæggeren af OMA-margarine – også ofte omtalt som prins Otto. Sammen lagde de kræfter i at få oplært landmændene for derigennem at højne smørkvaliteten.

Handlingens mand

Ud over at være en driftig købmand var Hans Broge også involveret i grundlæggelsen af et utal af virksomheder og selskaber. De mest kendte var dampskibsselskaber; den senere Aarhus Oliefabrik og Korn- og Foderstof Kompagniet.

Ligesom de fleste andre af byens ledende borgere var Broge også involveret i politik. I 1865 blev han valgt til rigsrådet. Medlemskabet blev dog en kort fornøjelse, da rigsrådet allerede året efter blev opløst.

Aarhus Byråd kom Hans Broge derimod til at sætte et større præg på. Her var Broge medlem fra 1857 til 1869,



To år efter Hans Broges død kunne statuen af den store købmand afsløres for enden af Tietgens Plads ved Hans Broges Gade. Hans Broge står stadig i dag og skuer ud over sin egen gade. Ukendt fotograf 1910. Aarhus Kommunes Biblioteker, Lokalthistorisk Samling.

hvorefter han ikke ønskede at genopstille. Afgangen fra byrådet betød dog langt fra, at han var færdig med at blande sig i aarhusiansk politik.

I 1879 købte han egenhændigt Aarhus Gasværk, der tidligere havde været drevet af et engelskejet firma. Gasværket stod Hans Broge i 350.000 kr., og samme sum tilbød han byrådet at købe værket for. Hvis byrådet af-slog det generøse tilbud, ville

han selv drive værket – det gjorde de ikke.

Omtrent samtidigt var Hans Broge raget uklar med byens skattevæsen, som mente, han skyldte by-en 14.000 kr. Den 5. maj 1881 modtog byrådet et brev fra Hans Broge, hvor han skrev, at betingelsen for tilbagebe-talingen af de 14.000 kr. var; at to projekter skulle reali-seres. Det ene projekt var etableringen af Skt. Clemens Bro, mens det andet projekt

var en jernbaneforbindelse mellem Aarhus og Odder. Til gengæld ville Hans Broge do-nere 10.000 kr. til opførelsen af Skt. Clemens Bro. Både Odderbanen og Skt. Clemens Bro kunne indvies i 1884.

➔ LÆS MERE
www.aarhuswiki.dk
Her kan du læse mere om Hans Broge og hans meriter.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

28/7 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

MODERNE LAMPER TIL SALG

Århus Stiftstidende 28/7-1804
Undertegnede er hertil Byen ankommen med mine nye opfundne Studeer- og Arbeids-Lamper. Disse Lamper har vundet Publikums almene Bifald. Vægen i disse Lamper brænder i 8 Timer lige lyst og uden mindste Lugt; de ere især gode paa Contoirer; eftersom de styrker Øine-ne, og ingen Smuds er af dem at befrygte. Stykket af overmeldte af Tin og Blik lakerte moderne Lamper koster 5 Rigsdaler; og et Dousin, af de tilhørende Væger, som varer et helt Aar, koster 3 Mark. Lamper til Billard - gode Natlamper; hvorpaa man kan holde Melk, Thee eller Kaffe varm. Engelske Lamper med Glas Cylinder og Væger; tillige gratis Bog - som forklarer disse mine Lampers Indretning og Brug. Mit Logie er hos Glarmester Buch paa Vestergade. Joseph Hayni Mekanikus og Borger i København

KANAL FRA RY TIL ÅRHUS?

Århus Stiftstidende 28/7-1841
Kommunalbestyrelsen i Aarhus har nedsat en Comitee til at undersøge Gavnligheden og Fordele-ne ved et Kanal fra Søerne ved Rye til Aarhus. Commiteen bestaar af J. Høegh-Guldberg, Rosenkrantz, Dahl, Hammershøi, Hald og Herskind, og den indkalder nu Oplysninger fra »indsigtsfulde Mænd«.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Peter Sabroe døde en tragisk sommerdag

AARHUS-HISTORIE: I fre-dags var det 100 år siden, at tog nr. 1029, også kaldet Emigranten, afsporede ved Bramming på ved mod Esbjerg. I alt 15 personer omkom ved ulykken, mens 53 blev kvæstet. Blandt de omkomne var det 46-årige folketingsmedlem Peter Sabroe.

Peter Sabroe blev født i Gødvad ved Silkeborg, men flyttede som barn med sine forældre til Aarhus. Som 14-årig tog Peter Sabroe til København, hvor han blev tiltrukket den socialistiske bevægelse. 18 år gammel blev han tilknyttet avisen Demokraten i Aarhus, og i 1895 blev han redaktør for avisen.

Peter Sabroe brændte for samfundets svage, og dem var der nok af ved indgangen til det 20. århundrede. Hans journalistik og politik var præget en dyb social indignation. Når Sabroe stødte på et emne, der optog hans sind, forfulgte han emnet, hvilket som regel medførte en større offentlig debat.

Sabroe brugte ofte alternative midler for at understrege en pointe. Han medbragte gerne et forslået barn, så tilskuerne selv kunne få syn for sagen. Eller som under en folketingsdebat i 1908, il-delugtende fedtegrever, for at demonstrere, hvad børnene på et børnehjem fik at spise.

Konsekvensen af hans ideologiske, direkte og ofte hårde tone var, at han ikke sjældent blev sagsøgt for fornærmelser og injurier. Sabroe selv bemærkede ironisk, at han var det eneste folketingsmedlem, der betalte sine diæter tilbage i form af bøder.

Sabroes blev kendt som børnenes ven, men det var ikke kun børn, der nød godt af hans opmærksomhed. I



Ved den første børnehjælpsdag i Aarhus i 1907 var Peter Sabroe naturligvis aktiv. På billedet skubber han fru grosserer Larsen med rasebøssen, mens sønnen Poul står foran faderen. Ukendt fotograf 1907. Aarhus Kommunes Biblioteker, Lokalhistorisk Samling

1912 var han med til at få gennemført en ny tyendelov, der kom til at give bedre forhold for tjenestefolk. Også alkoholisme blandt arbejdere kæmpede Sabroe imod. Her var han ikke bleg for at gå ind på et værtshus og holde dundertale for gæsterne.

En politisk komet

Få uger før sin 33 års fødselsdag i 1900 blev Peter Sabroe socialdemokratisk medlem af Aarhus Byråd. Her sad han, indtil han flyttede fra byen i 1908. I byrådet fortsatte Sabroe sin kamp for bedre forhold for samfundets udsatte, hvilket blandt andet resulterede i oprettelsen af De Gamles Hjem på Kirkegårdsvej og Christian IX's børnehjem i Finsensgade.

Året efter blev Sabroe også valgt ind i Folketinget,

hvor han blev Sabroe kendt for sine lange taler. Efter at Folketinget havde behandlet den såkaldte pryglelov i 1905, bemærkede 'Blæksprutten' at: »når man hører Sabroe tale i flere timer; ønsker man i hvert fald Dødsstraffen bevaret.«

Sabroe var ikke bange for at lægge sig ud med selv de mest respekterede politikere; også selv om de kom fra hans eget parti. Sabroes manglede evne til at følge partilinen medførte at Socialdemokratiet flere gange holdt møder om en eventuel ekskludering af Peter Sabroe.

Livet og døden

I 1892 var Peter Sabroe blevet gift med Thyra, der var datter af bankdirektør og kancelliråd P.F. Møller. Ægteska-

bet mellem den pæne borgerlige pige og den ideologiske socialist vakte furor, og efter sigende blev kancelliråd Møller informeret om datte-rens forlovelse med Sabroe gennem en notits i en avis.

Parret fik fire børn, men havde som regel også plejebørn boende hos sig. Peter Sabroes søn Poul har senere udtalt:

»Man var som barn ikke rigtig glad ved at følges med ham på gaden. Så han en kusk bruge pisen for stærkt, eller var vognen læsset for tungt, greb han ind og overværede han et opgør mellem en fuld arbejder og hans forpinte kone, var Peter Sabroe løs. Så man håbede inderligt, når man var ude at spadserere med ham, at folk ville opføre sig ordentligt den dag.«

I juli 1913 var Sabroe på en 14-dages foredragsturné på Fyn og i Jylland. 26. juli 1913 – dagen efter Sabroe ytrede de så berømte ord »Man skulle dø en sommerdag« fik turnéen en tragisk og brat ende, da Sabroe omkom ved togulykken ved Bramming. Begravelsen blev afholdt 3. august i Aarhus – en søndag, så arbejderklassen havde mulighed for at deltage i højtidelighederne. Omkring 50.000 mennesker med hundredvis af røde faner var mødt op ved Store Torv for at tage en sidste afsked med den store samfundsagitator.

LÆS MERE
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Peter Sabroe - hans liv, død og bedrifter.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

4/8 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

SKØNSANG PÅ ST. OLUFSMARKED

Århus Stiftstidende 4/8-1826

Hr. Copellos skønne Sang vandt fortjent Erkendelse, men Hr. Kirchheiners endnu mer: Desuden var dennes Aftenunderholdning saa overmaade heldigt arrangeret, at den ei kunde andet end behage. Vi fik ved denne Leilighed at høre den unge Skuespillerinde Jomfru Beyer, (ogsaa bekjent som en heldig Digterinde) som Declamatrice, idet hun meget nydeligt fremsagde Oehlsenschlagers smukke Digt ”Ridderne ved Kulsvierhytten”, og derved erhvervede sig fortjent Bifald. Men trefold rugede det i Hallen, da Hr. Kirschheiner endte sit Qvad om Waldemar Qvalene Heltefærd i Grækenland. Denne Forestilling havde særdeles talrigt Besøg uaagtet der samme Aften blev givet Fyrværkeri.

MINDER OM BORGERVÆBNINGEN

Århus Stiftstidende 4/8-1895

Ved Frederik VII's Besøg i Aarhus i 1852 paraderede Borgervæbningen ikke, hvad Kongen var meget vred over; da han troede, der var en Demonstration mod Grevinden. Med det oplystes, at Borgervæbningen efter Trearskrigen kun havde exerceeret paa Papiret, og Kongen gav derefter Ordre til at den skulle Reorganiseres, hvilket ogsaa skete. Derefter omtaltes Ordningen i 1853 indtil 1869, da Borgervæbningen opløstes, og Opretelsen af Ordenskorpset i 1870, som fejrer 25 Aars Jubilæum.

PLAN OM ZOOLOGISK HAVE

Århus Stiftstidende 4/8-1896

Konservator Gundel har fremsat Plan til en Zoologisk Have i Aarhus. ”Der mangler kun Penge”.

FRA AARHUS STADSARKIV

En tur i zoo

AARHUS-HISTORIE: Aarhus Zoologisk Have åbnede den 1. maj 1932 i området overfor Friheden. Haven fik dog kun en levetid på 28 år; men i perioden mellem 1932 og 1960 kunne aarhusianere blandt andet opleve elefanter, løver, aber og søløver i Havreballe Skov.

Initiativtageren til oprettelsen af Aarhus Zoologisk Have var gartneren Axel Hutzelsider. Han havde blandt andet arbejdet i Hagenbeck Dyrepark i Hamburg og blev med tiden en habil dyretæmmer. I 1926 kunne man eksempelvis opleve ham i et telt på Dalgas Avenue, hvor han blandt andet dresserede hunde, slanger og bjørne. Hutzelsider søgte i første omgang tilladelse til at opføre Zoologisk Have i Vennelystparken, men da dette blev afslået faldt valget på Havreballe-skoven.

Oprettelsen af zoo blev behandlet i byrådet 11. februar 1932. Alle byrådets syv borgerlige medlemmer stemte imod forslaget, mens de 12 socialdemokratiske byrådsmedlemmer stemte for. For det konservative byrådsmedlem Jens Christian Møller gik bekymringen på økonomien: »Der blev sagt, at det vilde blive en Indtægt for Kommunen, men man havde før set Projekter, der ikke kunde svare sig, saa Kommunen maatte træde til og yde Tilskud; her kunde det maaske ende med, at Kommunen kom til at overtage det hele, og det blev en aarlig Udgift for Byen«. Det skulle vise sig, at byrådsmedlem



Sådan kan man også blive slæbt af sted på rejse. Den store hanisbjørn var på vej til Stockholm Zoo, hvortil han var blevet solgt, da man der havde mange hunisbjørne men manglede en han. Slæbearbejdet blev i øvrigt betegnet som yderst farligt. Ukendt fotograf, 03.11.1945. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Møllers ord kom til at holde stik.

Åbning og udvidelse

Efter tilladelsen var i hus i februar tog Hutzelsider og hans medhjælpere for alvor fat - her i blandt var Hutzelsiders egen søn Hubert Hutzelsider; der senere blev chef-fotograf ved Jyllands-Posten. Blot tre måneder senere kunne haven slå dørene op for publikum.

Ved Zoologisk Haves åbning i 1932 var entreen 50 øre for voksne, mens et årskort kostede 4 kr. Haven blev en stor publikumssucces med 5-6.000 besøgende alene på åbningsdagen og ca. 200.000 besøgende i løbet af den første sommer. Hutzelsider fik forlænget sin kontrakt med ti år og oven i købet fik haven tilladelse til at udvide. I 1934 fyldte haven således hele området mellem Stadion Allé, Jyllands Allé og Skov-

brynet – i alt 9 tønder land. Udvidelsen betød at Haveforeningen Skovly, som lå i Havreballe-skoven, blev flyttet til op til Forstbotanisk Have. Her skiftede haveforeningen navn til Skovlunden.

Vanilje-manden

Med udvidelsen af Zoologisk Haves areal i 1934 blev også dyrestanden udvidet med blandt andet tigre, søløver, isbjørne og elefanter. I 1935 ankom der fra Colombo, Sri Lanka, to elefanter sammen med deres elefantpasser Jena Zena. Den mandlige Elefantpasser blev karikeret af bladtegneren Henrik Hansen, og pryder den dag i dag »Tørsleff Vanilas« dåser; ejendommeligt nok under navnet »Vanilje-pigen«. I 1939 var havens dyrestand på ca. 2000 dyr; fordelt på ca. 480 arter.

1930'erne var udadtil gode år for Aarhus Zoologisk Ha-

ve. Haven fik flere gange international opmærksomhed på grund af mange fødsler blandt dyrene. Der blev eksempelvis født en Malaj-bjørneunge og to gibbonunger. Men økonomisk gik det ikke godt for haven.

Nedgang og lukning

I 1934 var haven blevet omdannet til et aktieselskab. De økonomiske problemer forværredes yderligere under 2. Verdenskrig, hvor det var svært at skaffe ressourcer og mad nok til dyrene, og samtidig begyndte publikum at svinge. Flere dyr døde af sult, og haven fik efterhånden et dårligt omdømme.

I 1943 blev der iværksat en indsamling af penge blandt byens borgere, og haven fik et kommunalt tilskud, men det var ikke nok. Axel Hutzelsider gav op i 1944 slog sig ned som gartner og landmand i Mårslet.

Zoologisk Have blev herefter lejet ud til Christian Jensen, der også var direktør for Odense Zoologisk Have. Ved dennes død i 1950 overtog Kay Bøgh lejemålet.

Århus Stiftstidende havde gennem længere tid bragt artikler om dyrenes forhold, og folkestemningen var efterhånden vendt mod haven. Da Kay Bøgh opsagde sit lejemål i 1960, blev det besluttet at lukke haven.

Den 31. august 1960 havde Zoologisk Have i Aarhus sidste åbningsdag. Bygningerne blev revet ned og dyrene solgt.

LÆS MERE

AarhusWiki.dk

Her kan du finde flere oplysninger om Aarhus Zoologisk Have

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

11/8 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

BILLIGE BEHANDLINGER TILBYDES

Århus Stiftstidende 11/8-1864
Aareladning, Blodkopning, sætte Igler, Klysteer m.m. Hvad der befales af Hrr. Læger, udføres billigt af J. Petersen Vestergade Nr. 667

OMLÆGNING AF GADER OG TORVE

Århus Stiftstidende 11/8-1865
Forhandlinger mellem Veivæsenet og Communalbestyrelsen gaaende ud paa en Omlægning af Hovedlandevisgaderne gennem Byen i løbet af de to næste Aar. Det er da Bestemmelsen i næste Sommer at omlægge Store Torv og de nærmest liggende Gadedele, hvorved efter Forlydende en Niveau-Regulering af den østlige Deel af Torvet paatænkes, som noget vil befri Domkirken for den Jordopfyldning, som i Aarenes løb har fundet Sted. Forhaabentlig vil man ogsaa da kunne ordne Rendestensløbene paa en heldigere Maade end nu, og navnlig ophæve den Urimelighed, iflg. hvilken Vandet fra Raadstuepladsen og Domkirkegaarden føres den lange Vei over Store og Lille Torv igjennem Imervad for at løbe ud i Aaen ved Frederiksbroen. At Rendestene paa Torvet i hede Dage derved bliver i forhøjet Grad ildelugtende, er indlysende, ligesom særligt Lille Torv ved Regnskyl sættes under Vand.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

M. H. Jægers Pengeskabsfabrik

AARHUS-HISTORIE: De har stået mange steder i byen, og man finder dem fortsat. Oftest i privaten, på kontoret eller i bankerne støder man på de store og tunge pansrede pengeskabe og bokse med logoet for M. H. Jægers Pengeskabsfabrik. Gennem mere end 80 år havde virksomheden en betydelig produktion i byen.

Efter ni år på valsen slog M. H. Jæger sig i 1894 ned i Aarhus, og her lagde han grundstenen til, hvad der skulle blive en af byens største og kendte virksomheder i Mejlgade 25.

Aarhus var i slutningen af 1800-tallet en by i rivende udvikling. M. H. Jægers Kunst- og Kleinsmederi, som var virksomhedens navn de første år, var lig de fleste andre håndværksvirksomheder på denne tid ikke specialiseret. Jæger tilbød opgaveløsning inden for kunst- og kleinsmedearbejde, maskinarbejde, bagerikedler, vand- og gasarbejde m.m.

Virksomheden fik hurtigt succes, og det var specielt inden for kleinsmedefaget med gitterporte, gavlgelændere og pengeskabe, at Jæger til at begynde med havde mange opgaver.

Efterhånden specialiserede Jæger sig i produktionen af pengeskabe, panserdøre og boksanlæg, som han havde erfaring med fra tidligere ansættelser i bl.a. København og Berlin. Han så mulighederne i en industrialiseret produktionsform, hvor man ikke, som tidligere, fremstillede efter kundernes ønsker, men i stedet fremstillede standardiserede serier af ens produkter.

Produktionen voksede hastigt, og M. H. Jægers Pengeskabsfabrik udviklede sig efterhånden til at blive den førende pengeskabsproducent



Fire store, stærke trækheste og en særdeles solid vogn skulle der til at fragte den tonstunge boksdør fra M. H. Jægers Pengeskabsfabrik i Mejlgade til Handelsbankens nye afdeling på Rådhuspladsen. Ukendt fotograf, 6. september 1943. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

i Danmark. Virksomheden måtte flere gange flytte til større lokaler. Først flyttede den til Mejlgade 5, og da den hurtigt voksede sig for stor, købte Jæger i forbindelse med Aarhus Stiftstidendes udflytning til Emilienborg i 1902 det gamle avishovedsæde i Mejlgade 48.

I forhuset blev der indrettet butik, og den gamle trykkeribygning blev revet ned og en ny fabriksbygning opført.

I 1934 måtte virksomheden leje lokaler til værksted og lagerplads i Knudriisgade, og i 1942 blev fabrikskomplekset desuden suppleret med et malerværksted i Mejlgade 42.

Jæger fulgte interesseret den teknologiske udvikling, og han forsøgte sig vistnok som den første i Aarhus med bilproduktion. Han fremstillede en bil til sig selv. Det var efter datidens forhold

en nydelig 4-personers vogn, som på jævn vej kørte »rigtig godt«, mens det kneb alvorligt, når det begyndte at gå opad. Han kunne sikkert ikke komme langt omkring i det bakkede Aarhus-område. Bilfabrikationen blev dog aldrig nogen succes for virksomheden, og den gren blev hurtigt lukket.

Sønnen tager over

I december 1924 overdrog M. H. Jæger virksomheden til sønnen, den ingeniøruddannede H. G. Jæger, som drev virksomheden videre i samme ånd som faderen.

Under 1930-ernes verdensomspændende økonomiske krise oplevede M. H. Jægers Pengeskabsfabrik vækst i omsætning og beskæftigelse. I denne periode med protektionisme og beskyttede hjemmemarkeder, styrkede M. H. Jægers Pengeskabsfabrik uden konkurrencen fra

udlandet sin position på det danske marked for pengeskabe.

Virksomheden fik også en meget omfattende ordre ved Aarhus Rådhus med at fremstille samtlige jern- og metalgelændere til en samlet længde på omtrent 2,5 km foruden pansrede døre, brandfri døre og skabe.

Udflytning og opkøb

Fabrikkens vækst fortsatte i de første årtier af efterkrigstiden. I lighed med mange andre af midtbyens store virksomheder, flyttede M. H. Jægers Pengeskabsfabrik i begyndelsen af 1960'erne ud af byen til et stort nyopført anlæg på Gellerupvej ved Brabrand.

Virksomheden nåede ikke mange år i det nye domicil. I slutningen af 1960'erne begyndte det at gå dårligt for virksomhedens økonomi, og virksomheden blev i 1976 ef-

ter en betalingsstandsning opkøbt af Dalsø Maskinfabrik, som ikke videreførte pengeskabsproduktionen.

Jæger og Jäger

Det er en nærliggende tanke, at inspirationen til den fiktive pengeskabsfabrikant Franz Jäger i Olsen Bandenfilmene er hentet i M. H. Jægers Pengeskabsfabrik. Mændene bag den populære filmserie, Erik Balling og Henning Bahs, har dog tidligere slået fast, at inspirationen til navnet er fundet i den tyske fotograf Franz Jäger, som de arbejdede sammen med på deres film »Forelsket i København«.

LÆS MERE
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om pengeskabsfabrikken og dens samtid.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki

 AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet

 AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

18/8 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FATTIGVÆSENET FREM- LÆGGER REGNSKAB

Århus Stiftstidende 18/08-1804

De respective Borgere og Indvaanere som ønske sig underrettet om vor Byes Fattigvæsen, ville behagelig indfinde sig i Fattig-Commissionens Værelse paa Raadstuen første Mandag og flg. 14 Dage, hver Dag om Eftmd. Kl. 5 til 6 slet, da de med Fornøielse skal blive foreviist ei alene de fore-gaaende Aaringers Regn-skaber i en lang Tiid, men endog blive oplyst om hvad der hidtil i indeværende Aar, saavel i Henseende til Ligningen, Forsørgelses Planen er passeret, alt i al-lerunderdanigst Følge af det Høikongelige allerna-adigste Reglement af 5. Juli 1803 og Høie Øvrigheds vi-dere Foranstaltninger.
Commissionen for Fattig-væsenet

BAL PÅ RÅDHUSET

Århus Stiftstidende 18/08-1818

Saavel for dem, der som Elever have frekventeret mine Dandse Informati-on som for enhver anden Liebhaber af Dands, gives til Slutning af nærværen-de Kursus, næstk. Søndag et Bal paa Aarhus Raad-stue, som begynder om Af-tenen kl. 7, hvortil Entreen koster 9 Mk. for Parret. De som ønske at Deeltage vil-le behage snarest mueligt at tegne sig hos mig, loge-rende hos Hr. Capt. og Bog-trykker Elmqvist.
P. Poulsen, Dandser og Skuespiller ved det Kgl. Theater.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Telefonen kom til Aarhus før telefonnettet

AARHUS-HISTORIE: I 1877 havde både J.N. Binzers Bazar i Vestergade 21 og elektroplet- og galanterihandler J.G. Zoëga i Rosensgade telefonapparater til salg, mens en hr. Hansen på Hotel Cimbria i Rosensgade i begyndelse af 1878 lod publikum »overbevise sig om dens Anvendelighed ved at tale og synge gennem en 300 Fod lang Ledning.«

En ting var dog, at aarhusianerne i slutningen af 1870'erne kunne erhverve sig telefonapparater; noget andet var, at der endnu ikke var noget offentligt telefonnet at tilslutte telefonerne.

I 1882 kunne publikum mellem kl. 12-13 prøve kunsts-medemester Larsens private telefonforbindelse mellem privatboligen i Vestergade 30 og mekaniker Clausen i Søndergade 20.

Demonstrationerne blev en succes, og sammen med bygnings- og brandinspektør Springborg kunne hr. Larsen i september 1882 anmode byrådet om tilladelse til at anbringe telefonledninger over byen. Med byrådets vel-signelse blev Aarhus Telefonselskab A/S stiftet, og 1. juli 1883 kunne 61 abonnenter for første gang tage deres nye kaldeapparat i brug.

Central på politistationen

Alle kommunale telefoner blev tilknyttet en telefoncentral på politistationen, der havde til huse på rådhuset – i dag Kvindemuseet. Brandinspektør Springborg havde tidligt set muligheden i at erstatte trommer og kirkeklokke med telefonen i forbindelse med brandalarmering, og derfor havde telefoncentralen på politistationen døgnåbent. Hovedcentralen, der ikke havde døgnåbent, fik lokaler på øverste sal hos Hotel Skandinavien på Cle-



Det var ikke kun på Jydsk Telefons hovedcentral, der var travlhed for telefondamerne. På kontorer og hoteller byen rundt var telefondamer, som frk. Valborg Jensen, travlt beskæftiget. I 1960 havde frk. Jensen været telefondame for Hotel Regina i 23 år. Fotograf Børge Venge 5. maj 1960. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

mens Torv.

Telefonen blev populær; og allerede syv år senere kunne en ny stor telefoncentral tages i brug – opført tæt på den gamle central i Hotel Skandinavien. På bygningens anden sal fandtes centralbordene, hvorfra telefonledningerne blev ført op til samlingsstærnet, der var en stor stålkonstruktion oven på bygningen.

Ved indvielsen i 1890 bragte Århus Stiftstidende følgende reportage fra centralbygningen: »... Hvis man ønsker at blive Vidne til Travlhed

... gives der intet bedre Sted at modtage et saadant Indtryk end paa Aarhus Telefoncentral ... Her ringer det uafsladeligt, monotone Klappers Fald og kontrollerende Nøglers Flytning lyder uafbrudt, ledsaget af et velmenende »Klar«, et »Hallo« og undertiden en stille Latter. Det sidste et umiskendeligt Tegn paa at der er en i Telefonen, der er ugalant, ja, paa den Maade optager de flittige Damer Brøsigthed og Ubehageligheder ... Ethvert Vagthold har en Arbejdstid af 6 Timer; men det maa utrykke-

ligt bemærkes, at det ikke er Normalarbejde, under hvilket man har Tid til at ofre Pynt eller Frisure overflødige Tanker.«

Jydsk Telefon dannes

I maj 1889 fik Aarhus Telefonselskab forbindelser til både Odder, Horsens og Kol-ding, og i 1895 kunne aarhusianere telefonere helt til København.

For at fremme udbygningen af telefonnettet og undgå en statslig overtagelse gik Aarhus Telefonselskab i slutningen af 1895 sammen

med en række andre mindre telefonselskaber og dannede Jydsk Telefonselskab. Selskabet fik hovedsæde i Aarhus og overtog Aarhus Telefonselskabs bygning, samtidigt med at det også lejede sig ind i det nyopførte Clemensborg, hvor selskabet holdt til indtil 1981.

Telefoniske problemer

Telefonen var de første mange år langt fra allemands-eje. I midten af 1887 havde telefonselskabet 239 abonnenter; og der blev foretaget ca. 500 samtaler om dagen. Det var primært virksomheder; kommunale instanser og folk fra det bedre borgerskab, som abonnerede ved Aarhus Telefonselskab. Heriblandt var købmanden Hans Broge og svigersønnen og margarineproducenten Otto Mønsted.

Den nye teknik var tilsyneladende svær at forstå for den aldrende Broge, hvorfor han ved første opringning til svigersønnen råbte så højt i røret, at en samtale var umulig. Frustreret sagde han efterfølgende i et normalt toneleje »Jeg vil sgu blæse dig et stykke«, hvortil svigersønnen efter sigende svarede »Nå, var det bare derfor; du ringede mig op«.

Hans Broge var ikke den eneste, som havde problemer med at benytte det nye apparat, og telefonselskabet modtog mange klager fra frustrerede abonnenter. Af samme grund indeholdt telefonbøgerne en grundig instruktion i brug af telefonapparatet, der blandt andet understregede: »Tal, uden at raabe, med Munden tæt til Mikrofontragten«.

LÆS MERE

AarhusWiki.dk

Her kan du læse mere om telefoniens udvikling i Aarhus

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

25/8 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

DOMKIRKENS TÅRN

Århus Stiftstidende 25/08-1812

Da en Deel Dreng, og ofte smaae Børn, ved den sædvanlige Ringning, løbe op og ned i Domkirkens Taarn, og staae i Fare for, paa sammes vanskelige og mørke Opgange, at falde og tage Skade paa Sundhed eller Lemmer, saa finder jeg mig i saadan Anledning forpligtet til at advare de Forældre eller Husbonder, som disse Børn eller Drenge maatte tilhøre, omhyggelig at affholde disse fra Domkirke Taarnet, da det ikke staaer i min Magt, under Ringningen, at vaage over den Sag.
J. P. Enstrøm.

'HORSA' I PRØVESEJLADS

Århus Stiftstidende 25/08-1868

Jflg. Telegr. fra Glasgow har det jydsk-engelske Dampskibsselskabs Skib »Horsa« igaar gjort sin Prøvefart i temmelig haardt Veir, og Skibet er befundet særdeles tilfredsstillende. Det antages at kunne tage Ladning her den 6. Septr.

CYKELLØB PÅ EGÅ FED

Århus Stiftstidende 25/08-1889

Aarhus Bicycle Klub afholder i Dag Kl. 2 paa Egaa Fed et Væddeløb for Klubbens Medlemmer. I første Løb, der gælder for alle Klubbens Medlemmer, ride 3 Mil - I 2. Løb for yngre Ryttere tilbagelægges kun ½ Mil. Klubben, der er den tredjestørste her i Landet, kan stadig glæde sig over Tilgang af Medlemmer. I Sept. vil den afholde store Væddeløb og har faaet Til-ladelse til at anlægge Bane paa Galgebakken.

FRA AARHUS STADSARKIV

Sporvejene satte strøm til Aarhus

AARHUS-HISTORIE: I slutningen af 1880'erne kunne århusianerne for første gang opleve elektrisk lys, da jernbaneterrænet bag banegården blev oplyst af et hav af glødepærer. Lyset fra glødepæren adskilte sig fra andre af dens tids traditionelle lyskilder som gaslys eller tranlamper med dets klare og kraftige hvide lys.

Århusianerne tog elektriciteten og glødepæren til sig. Efterhånden blev byrådet mødt med et stigende ønske fra flere af byens grundejere omkring Store Torv om at få elektricitet lagt ind.

Forskellige private firmaer bød ind på opgaven, men byrådet valgte de første mange år at henlægge forespørgslerne. Begrundelserne var flere. Overordnet set frygtede man, at det kommunalt ejede gasværk ville blive udkonkurreret af et elværk. I byrådet var der også et udtalt ønske om, at kommunen skulle bygge og drive elværket, og så ville man – ganske naturligt – sikre sig, at tilslutningen var stor nok til, at værket blev rentabelt.

I 1891 undersøgte byrådet sagen, men da man blot opnåede tilsagn fra 1/3 af minimumstilslutningen på 1.500 lamper, stod det klart, at et elværk ikke ville blive rentabelt. Man kunne derfor fortsætte med gassen. Det var skuffende for mange, men for byrådet og gasværket var det belejligt. Forklaringen på den lave tilslutning var sandsynligvis, at byrådets undersøgelse kun var halvhjertet ment. Borgerne fik nemlig blot fire dage, fra 11. til 15. januar, til at melde sig til.

Sporvejene gav rygstødet

I 1897 blev debatten om et elværk igen aktuel. Denne gang var anledningen en henvendelse fra oberstløjtnant Clausen, København,



Midtkraft under anklage. Støv, røg og sod kunne være generende for midtbyens beboere, og så er det jo en fordel at have kost og fejeblad ved hånden. Fotograf Ib Rahbek-Clausen, april 1957. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

som bad byrådet om eneret til at anlægge og drive en elektrisk sporvej med et tilhørende elværk.

Det fik byrådet til at ændre opfattelse. Efterspørgslen på elektricitet var stigen-de, og med sporvejene som en potentiel storaftager, var der nu grundlag for, at et elværk kunne anlægges og drives rentabelt.

Clausen fik dog ikke sin eneret. Helt i tråd med byrådets tidligere holdning besluttede man i 1899, at kommunen selv skulle opføre en

elektrisk lys- og kraftstation, og sporvognsdriften blev lagt over i aktieselskabet Aarhus Elektriske Sporvej.

Aarhus Belysningsvæsen

Elværket blev placeret strategisk ved siden af gasværket. De to værker fik fælles administration og økonomi under det nyoprettede Aarhus Belysningsvæsen, og placeringen gav gode muligheder for udvidelser. På åbningsdagen i 1901 var der tilsluttet 7.000 glødelamper og 174 buelamper.

Elværkets kundekreds og produktion voksede stærkt i de følgende årtier, og værket blev moderniseret og udvidet over flere omgange. Industrien gik fra damp til elektricitet, og stort set alle private hjem fik elektrisk belysning.

Midtkraft

I 1940'erne var der blandt omegnens mindre elværker et ønske om at indgå i et fællesskab med Aarhus Elværk, som skulle levere strøm til oplandet. Det blev med etab-

leringen af I/S Midtkraft i 1950 en realitet.

Midtkraft overtog i samme anledning driften af Aarhus Elværk, og der blev igangsat en storstilet udvidelse til 27 millioner kr. Udbygningen ændrede bybilledet markant. På havnen rejste der sig en 31 meter høj betonbygningen påsat en 60 meter høj skorsten. Komplekset blev byens højeste bygning – 10 meter højere end Aarhus Domkirke.

Sod, støv og ingen olympiade

Midtkraft kunne normalt stå inde for en stabil forsyning, men der var uheld i ny og næ. I sommeren 1952 sad mange århusianere klistret til radioen for at høre seneste nyt fra de olympiske lege i Helsingfors. Udsendelsen var kun lige begyndt, da belysningsnettet over hele Aarhus og omegn svigtede. Efter tre kvarters fejlfinding lykkedes det endeligt at løse problemet, men da var OL-udsendelsen til stor irritation for mange for længst slut.

Århusianerne blev efterhånden også godt trætte af de massive skyer af sod, røg og støv, som værket ved bestemte vindretninger sendte ind over midtbyen. Værket forsøgte gennem forskellige tiltag at begrænse forureningen, og bedre blev det da også, men byen slap først af med forureningskilden, da Aarhus Elværk blev lukket i 1994-95. Produktionen blev flyttet til Studstrupværket, som havde eksisteret siden 1968 og efterhånden havde overtaget en stor del af Aarhus Elværks opgaver.

➔ LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om strømmen og dens strømninger i Aarhus.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

2/9 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

VEJLBY HUSMÆND DØMT FOR KØDSALG

Århus Stiftstidende 2/9-1826

En række Vejlbys Husmænd dømmes for i Gaderne i Aarhus (udenfor Torvene) at have »fåholdt og udsolgt« Kiød, hvad der er Indgreb i Aarhus-Slagternes Rettigheder. Dommen – med Angivelse af forsk. Lovparagraffer - aftrykt. Hver Husmand dømmes en Mulkt paa 5 Rbdr. Sølvs og skal desuden betale 4 Mark Sølv i Sagsomkostninger.

FLERE OVERNATNINGSMULIGHEDER I AARHUS

Århus Stiftstidende 2/9-1843
Forl. Indrykning i Anl. af at der er ansat Postembedsmand, Høegh-Guldberg, til at efterse Landets Postvæsen desuden Befordningsvæsenet: »Det var at ønske, at dertil maatte føies, at hvad der angår Gjæstgiverierne også ved ham kunde tages i Øjesyn.....Saaledes vilde han her i Aarhus, hvor ugentlig flere Hundrede passere, finde to Gjæstgiverier, der paa ingen Maade kunde huse de Reisende; han vilde finde, at mange Reisen- de ikke kunne overnatte, her, men over Hals og Hoved maae tage bort, hvorved Befordningsvæsenet ofte aldeles ikke tilslaaer, saa at de Reisende komme i største Forlegenhed. En bevilling til et tredje Gjæstgiverie er vel givet, men man maa tro, at Den der har faaet det, ikke har Evne til at sætte et saadant i den Stand, det bør være. Det bør vel erindres, at den lettere Forbindelse med Hovedstaden foraarsager, at langt Flere reise, og gjør Forbindelsen behageligere, ja i det Uendelige gavnlige.

FRA AARHUS STADSARKIV

Aarhus holder fest!

AARHUS-HISTORIE: Evergreens udsat for panfløjter og tilsat den knasende lyd af endnu et henslængt fadølspastkrus, der bliver trådt ned i asfalten. Horder af mennesker i gaderne, tilsyneladende uden andet mål end den næste bar eller madbod – som aldrig er svære at finde. Bispetorv og Store Torv udsat for alskens kunstnerisk uigenkendelighed, i år bl.a. med bunker af Mærsk-containere. Så ved vi, at det er første uge i september; at Aarhus holder Festuge og at vi alle sammen er inviterede!

Den første festuge

Lørdag 4. september 1965 stod borgmester Bernhardt Jensen på Bispetorv og erklærede Aarhus’ første festuge for åben; den skulle ”præsentere den jyske hovedstads vidtspændende og alsidige kulturelle institutioner og rørelser i en ramme af fest.”

Festugen var allerede fra 1965 ”under protektion af H.K.H. Tronfølgeren”, prinsesse Margrethe (II), og borgmesteren er stadig festugens formand.

En af hovedattraktionerne i Festugen anno 1965 var; Aarhus Kunstmuseum udstillede skandinavisk kunst fra det 20. århundrede. På Svalegangen opførte man en klassiker af Heiberg og Erik Knudsens »Ned med kulturen«, mens Aarhus Teater havde urpremiere på Leif Petersens »En kvinde er en straf« og samtidig diverterede med Den Skandinaviske Ballet og Den Jydske Opera.

Der var i princippet tale om et eksperiment, da det var usikkert, om projektet kunne holde. Det skulle dog vise sig at være en succes; aarhusianerne mødte talstærkt og interesserede



Dans i alle afskygninger har lige siden den første festuge i 1965 været store attraktioner i Aarhus Festuge, lige fra afrikansk trommedans til klassisk ballet. Den Skandinaviske Ballet gæstede Aarhus Teater i Festugen 1965 og vakte stor glæde. Fotograf: Jørn Timm 10.09.1965. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

op. Og det blev vedtaget, at succesens skulle gentage sig hvert år; så længe borgere og kulturliv ville bevare interessen.

Temaer og højdepunkter

Siden 1979 har Aarhus Festuge hvert år haft et tema, gerne inspireret af tendenser i tiden. Det første var

”Dans i Centrum”, året efter blev ”Idræt i Centrum” valgt på grund af de Olympiske Lege. I 1982 stod Musikhuset færdigt, og temaet var slet og ret: ”Musikhuset”. Da festugen i 1983 var vokset til mere end 2.000 arrangementer, var det ”Alsidighed”. Og vel at mærke en alsidighed, som længe havde været ef-

terspurgt af de kritikere, der fandt festugens program for elitært. Geografisk har festugen bredt sig fra Det Fjerne Østen til Sydamerika og over Frankrig til vores egne nordlige himmelstrøg.

Da Festugen i 1989 kunne holde sølvbryllup med Aarhus, omskabtes midtbyen til en ”lydhavn med natlys”. Ef-

ter murens fald i 1989 lavede man i 1990 temaet ”Et vindue mod Øst”, der som den første af tre skulle afspejle og sammenkæde østeuropæisk, nordisk og vesteuropæisk kultur. I 1992, under temaet ”Det ny Europa”, hang der tørresnore med kulørt tøj over gaderne og til akkompagnement af alle slags musik, der spillede på hvert gadehjørne, gav det en ganske særlig stemning. Det siges, at det var den Festuge med mindst vold og kriminalitet.

”Grænseløs” var temaet i 1993 – et tidspunkt hvor så mange grænser var blevet brudt ned i det ydre, så de indre også måtte holde for; ikke mindst i kunsten. Festugen har siden været ”I Østen” (1995) og ”I bevægelse” (2007). Festugen forelskede sig ”Fra Aros med Eros” i 2004 og fejrede H.C. Andersen i 2005. Og 1995’s ”Prolog til Fremtiden” blev i 2009 fulgt op med ”Fremtiden er nær” i 2009. Kvinder, Naboer, Tresserne, Rytmask Musik og Åben by har været blandt Aarhus Festuges temaer. Og i 2000 var temaet sågar, at man ikke havde noget tema; festugen var simpelthen for mangfoldig det år!

Den nyeste

”Tegn på liv – i en ny virkelighed.” Det er temaet i år. Og som i 1965 kan man opleve dans – blandt andet på Store Torv, Klostertorv og i Musikhuset. Det bugner af udstillinger på Aros og i alle byens andre kunstmuseer og gallerier; og Aarhus Teater har også i år urpremiere på en ny forestilling. Og der vil helt sikkert være plastkrus over det hele og måske en enkelt overlevet panfløjte! Så ses vi derude? Det tror vi nu nok, at vi gør!

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

8/9 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

DUSØR FOR AT ANGIVE NIDDING

Århus Stiftstidende 8/9-1836

Da jeg har erfaret at en Nidding har udsprede ryg-tet, at jeg skulde have havt Andeel i det Tyverie af en Ko, som d. 21. f.M. blev be-gaaet på Viby Mark, saa udlover jeg her-ved til den der kan give mig Niddin-gen en Douceur af 5 Rbd. og Navnet om muligt for-tiet.

Peter Forsmann, Slagter-mester

SAG OM 36 DRUKNEDE STUDE

Århus Stiftstidende 8/9-1838

Sagen mellem det nu op-hævede Kalundborgske og Aarhuuser Færgelaugs C. Krigsraad Conradsens Bo betræffende den Erstat-ning dette opfordrer hiint for de fra Aarhus afski-bede 36 Stude, som den 22. Aug. 1835 druknede med den forliste Færge-smakke »Interessentskabet« er nu paabegyndt i Overretten, der har kjendt Underrets-dommen ved Magt at stan-de. Ved denne var baade Færgelaug et og Skipperen frifundne.

ÆNDER OG GÆS I GADERNE

Århus Stiftstidende 8/9-1859

.....Ænder og Gjæs der an-træffes i Gaderne ville, da de fordærve Rendestenene, blive optagne og kun ud-leverede imod Optagelses-penge eller Mulct. [Under Kolera-Epidemien] R.u. Scholten



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Ceres - værtens bedste øl

AARHUS-HISTORIE: Et stykke aarhusiansk industri-historie er i disse tider under nedrivning. På Ceresgrun-den er mange af bryggeriets bygninger allerede væk, og op af jorden skyder den før-ste bygning i den kommende bydel, CeresByen. Nu, hvor vi står med et ben i både for-tid og fremtid, er der jo en god anledning til at stoppe op, og se nærmere på en af byens store og berømte virk-somheders historie.

Bryggeriet Ceres blev grundlagt i 1856 af et konsor-tium bestående af købmand M. C. Lottrup og apotekerne N. S. Aagaard og K. Redde-lien. Det var tre fremsynede herrer. De satsede på frem-stilling af bayersk øl, mens de seks andre bryggerier i byen holdt sig til hvidtøl. Bryggeriets placering på den bare mark mellem Silkeborg-vej og Aarhus Å var ideel til formålet. Her kunne brygge-riet forsyne sig med vand fra Aarhus Å, og den forholds-vis høje beliggenhed betød, at der kunne bygges svale la-gerlokaler ind i skråningen. Samtidig var der gode tilkør-selsforhold og udvidelsesmu-lighederne.

I 1857 blev Lottrup eneejer af bryggeriet, og han drev bryggeriet med god succes frem til sin død i 1870.

Meulengrachts ekspansion

Lottrup overlod inden sin død driften og ejerskabet af Ceres til sin nevø og svi-gerson, L. C. Meulengracht. Han var en fremsynet forret-ningsmand, og frem til 1898, hvor han slap tøjlerne, ople-vede Ceres en imponerende udvikling.

Meulengracht var ikke bange for at investere i virk-somheden. Han iværksatte hurtigt en omfattende mo-dernisering og ekspansi-on af virksomheden. Nye bygninger skød op med ha-

stig fart, og virksomheden kunne med markante tekni-ske kraftspring, vigtigst var ibrugtagning af dampkraft, øge produktionen ganske be-tragteligt.

Østjysk storbryggeri

Uden arvinger sikrede Meu-lengracht i 1898 Ceres frem-tid ved at fusionere virk-somheden ind i det nyopret-tede storbryggeri, Østjyske Bryggerier A/S. Ud over Ce-res bestod fusionen af Hor-sens Bajersk- og Hvidtøl Bryggeri, Bryggeriet Vejle og Bryggeriet Fredericia og-så kaldet »Fæstningsbryg-geriet«.

Efter 1. verdenskrigs op-hør indledte Ceres den næste kraftige modernisering af virksomheden. Størst opsigt vakte den gennemgribende ændring af bryggeriets di-stributionsapparat. I mange år havde de store brygger-heste været fast inventar i bybilledet, men i 1925 blev de sidste heste solgt og af-løst af nye store salgsbiler. Nu kom der moderne tempo over distributionen, og bryg-geriet kunne nå kunderne hurtigere og længere væk. Flere beklagede sig dog ef-terfølgende over, at de store bryggerheste savnedes i by-billedet.

Provinsens største

A.B.C. Sportsvand, Panajas og Svensk Sodavand - pro-dukter som sikkert vækker minder hos mange. I 1926 ud-videde Ceres produktionen med en sodavandsfabrik. Mi-neralvandsfabrikken Ceres, som den hed, havde eget per-sonale og egne salgsbiler. Ef-ter en beskeden opstart vok-sede mineralvandsfabrikken til provinsens største, og den var i mange år en væsentlig indtægtskilde for virksom-heden.

28. november 2008 forlod den sidste bryg tappehal-



Et besøg på Ceres har alle dage været populært. Fotograf Børge Venge, 1954. Original i Erhvervsarkivets Billedsamling, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

lerne på Silkeborgvej. Eje-ren Royal Unibrew havde besluttet at indstille ølbryg-ningen i Aarhus og flytte produktionen til Odense og Faxe. Lukning stak mange aarhusianere i brystet. Ce-res var efterhånden blevet en institution i byen. I dag, hvor lukningen er kommet på af-stand, er fokus i stedet rettet på de spændende udviklings-muligheder, som CeresByen og området rummer. Og spørger man ude i byen, er det nok kun i hjertet, at folk kan smage forskel på om

en TOP pilsner er brygget i Aarhus eller på Fyn.

Stærke slogans

Ud over produkterne er Ce-res også kendt for sine fæn-gende slogans. 'Drik jydsk Øl i Jylland' var bryggeriets slo-gan i begyndelsen af forrige århundrede. Og der var no-get om sagen. I bryggeriets første år anvendte man korn fra egne marker. I takt med at produktionen blev mere omfattende, opkøbtes kornet forskellige steder i Jylland – men kun i Jylland.

Den legendariske bryg-mester og mangeårige direk-tør for Ceres, Vagn Klæbel, fandt i 1953 på at markeds-føre Østjyske Bryggeri-ers pilsnere under det fæl-les navn 'Top pilsner'. Øllen blev efterfølgende markeds-ført under sloganet 'Top - Værtens bedste øl'.

LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om byens og værtens bedste øl.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

15/9 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

CLAESEN OVERTAGER MASKINSPINDERI

Århus Stiftstidende 15/9-1844

At den mellem Hr. Ludvig Weihe og Undert. under 21. Juli 1841 oprettet og den 28. Oct. næsteften alern. confirmeret Interessentskabs kontrakt, ang. et Maskinspinderies og Væveries Anlæg og Drift heri Staden, ved Stedfundende Overenskomst imellem os, af 16. Jan. d.A. er ophævet, troer jeg herved at burde bringe til offentlig Kundskab med Tilføjende: at denne Fabrik fremdeles fortsættes alene i mit Navn, og hvoraf na-turligvis følger, at alene dette, og ei hint ældre Firma »Ludvig Weihe & Claesen« er forpligtende for mig.
*Aarhus 12. Sept. 1844
J.J.Claessen*

LIGKAPPER TIL LEJE

Århus Stiftstidende 15/9-1847

Skrædermester S. Møller, Skolegade 19, averterer, at der hos ham kan faaes »Liig-kapper til Leie«.

JÆGERGAARDEN SOLGT

Århus Stiftstidende 15/9-1851

»Jægergaarden«, tæt udenfor Byen, er i disse Dage solgt af H. Lacour til Hr. Kammer-junker Wichfeldt fra Lolland for 16.000 Rdr. uden Besætning.

NY FORPAGTER AF MARSELISBORG

Århus Stiftstidende 15/9-1899

For lukkede Døre overdrog Byraadet i Gaar Forpagtningen af Marselisborg til forpagter Skou, Brakesborg ved Assens. Afgiften fastsættes til 40 Kr. pr. Td. Land. Som bekendt har Forpagteren Bech overtaget Direktørposten for Frøavlskompagniet i Randers.

FRA AARHUS STADSARKIV

Den klamme hånd over Nørreport

AARHUS-HISTORIE: Kan du kende Nørreport på billedet? Nå, ikke! Det er Arkitektskolen til venstre i billedet fra 1955.

Nørreport ligger i dag som et åbent og forblæst byrum. Det kunne have været meget værre, men blev det heldigvis ikke. Nørreports skæbne blev afgjort på et af de mest dramatiske byrådsmøder i byens historie, hvor borgmester Bernhardt Jensen tog ordet efter sin udvalgsformand og talte ham imod.

Byrådet var en januardag i 1970 i gang med at diskutere et forslag til Nørreports fremtid, som den konservative rådmand Olaf P. Christensen fra 2. afdeling havde lagt frem. Olaf P., som han altid blev kaldt, må have troet, at sagen var klar. På fem møder havde teknisk udvalg diskuteret de store planer, og alle som én stod bag dem. Også borgmesterens socialdemokratiske partifæller. Udvalget var blevet draget ind, fordi byrådet efter en lang og ophedet debat i august året ikke kunne nå til enighed. Den hårdeste modstand kom fra borgmesteren, og også dengang var han uenig med sin gruppes ordfører, som var ingen ringere end hans afløser som borgmester, Orla Hyllested.

Borgmesteren stod alene

Borgmesteren følte sig henvist til månen, når han kiggede på forslaget, sagde han. Det var især anbringelsen af et supermarked ved udmundingen af Studsgade, der gjorde ondt. Kunne man overhovedet forestille sig, sagde han i august 1969, hvor rædselsfuldt »sådan en lagkage med ovenlysbobler« ville se ud. Der var ingen helhedsplan, og byen ville lide uoprettelig skade.

Og nu tog han altså ordet igen på mødet i januar



Nørreport, fotograferet 14. november 1955 om morgenen af fotograf Thomas Pedersen. Alle ejendomme i billedets højre side er væk, også Hotel Jylland i baggrunden. Foto i Aarhus Stadsarkiv.

1970. Nu var det hans partifælle, Hyllested, der fremlagde forslaget. Hyllested var forberedt til tænderne og talte længe og detaljeret om planerne for byens fremtid. Borgmesteren stod fast. Var der ikke allerede blevet helt stille i byrådsalen, da borgmesteren talte sin partifælle imod, blev der helt sikkert stille, da det kom til afstemning. Alle i byrådet stod nemlig sammen om at vedtage planerne for at komme videre med saneringen af Studsgade og dermed bygge videre på Nørrebroprojektet. Alle var enige om at klage til Kulturministeriet over, at Det særlige Bygningssyn ville frede fire gamle køb-

mandsgårde i Studsgade og dermed gøre det hele meget vanskeligt. Alle var enige, undtagen borgmesteren.

Det er nemt for os i dag at se, at borgmesteren var på fremtidens side, og at flertallet tog fejl. Det hører med til historien, at Olaf P. havde udgivet til tredive års fejlslagte planer. Han mente selv, at hans plan var realistisk og tilpasset forholdene. Man skulle passe på, sagde han, at man ikke gentog fejlen fra Ny Hovedgade-projektet og slog for stort brød op og dermed lægger »en klam hånd på hele området«. Det kom man så til alligevel, og Nørreport har på trods af mange forsøg på at lappe på forti-

dens projekter aldrig fundet en tilfredsstillende form.

Hele sydsiden forsvandt

I 1938 kom de første planer om at udvide vejen, som kun var ni meter bred, og samme år gav man den i øvrigt navnet Nørreport. Der har aldrig været en byport med det navn. Først i 1962 vedtog man at gå i gang med nedrivninger af de huse, som kommunen havde købt. I 1963 var alle husene på sydsiden forsvundet, og man var klar til at gå i gang på nordsiden, så vejen kunne blive hele 36 meter bred.

Hvorfor blev vejen så ikke så bred, trods alt? Borgmester Bernhardt Jensens

modstand er én forklaring, men det hører også med, at statens bidrag aldrig kom, fordi vejen blev rykket over i gruppen af kommuneveje efter kommunesammenlægningen. Ret skal være ret: Da man lagde planerne om gadenembruddet fra Studsgade til Nørrebro i skuffen i 1973, var det Olaf P., der førte an med ordene: »Der er sket en holdningsændring«.

LÆS MERE
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Nørreports historie.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

22/9 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

KONCERT MED VIDUNDERBARN

Århus Stiftstidende 22/9-1804
- Den 13-årige Musicus Mads Dam, der med ud-mærket eenstemmig Bie-fald, nyelig her i Byen lod høre sin Færdighed paa Violin, ventes paa Tilbage-reisen fra Aalborg hertil i næste Uge, og haaber at kunne give Concert Søndagen den 30. Undert., der ha-ve lovet hans Lærer Hr. Simonsen at arrang. Concer-ten, bekendtgjør dette saa betids i særdeleshed m.H. til udenbyes Musikelskere. Hos dem der allerede ha-ve hørt ham, har han upa-atvivlelig selv anbefalet sig til at høres endnu engang, og dersom vi tør smigre os med det Haab, at vor Anbe-faling maatte have nogen Værd hos dem, der endnu ikke have hørt ham, da ha-be vi at denne vor unge Ven modtages med et Bie-fald, ikke mindre end det sidste, for hvilket han har paalagt os at aflægge hans varmeste Taksigelser. Con-certens Indhold skal i næ-ste Avis nærmere blive be-kiendtgjort.
Mylius K. Rohde
Captain Adjunct ved Sko-len

FORBUD MOD AFFALD

Århus Stiftstidende 22/9-1850
Det forbydes herved gjenta-gende Byens Indvaanere at udføre deres Renovations-snavs enten paa Skolebak-ken, ved St.Olufs Kirkegd. ved enden af Havgyden.
Nielsen



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Enhedslisten samlede røde og grønne

AARHUS-HISTORIE: En-hedslisten har ikke nogen lang historie i dansk poli-tik. Enhedslisten blev dan-net i 1989 som en landspo-litisk valgplatform for ven-strefløjspartierne til venstre for SF. Enhedslisten bestod dengang af en række selv-stændige partier, Venstreso-cialisterne (VS), Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) og Socialistisk Arbejderparti (SAP), som gik til valg under den samlende paraply – En-hedslisten. Årsagen til alli-ancen mellem disse partier, som historisk set har været uenige både om forståelsen af et socialistisk idealsam-fund og om vejen dertil, var en vigende vælertilslutning til partierne på den yderste venstrefløj.

Den politiske venstrefløj i Aarhus har spillet en væ-sentlig rolle i Enhedslistens etablering. Allerede i 1986, altså tre år før Enhedslisten blev en landspolitisk reali-tet, var forløberen Den Rød-Grønne Fællesliste at finde på stemmesedlen til kommu-nalvalget. Blandt kandida-terne var flere fra den gamle garde i både VS og DKP.

Et dalende stemmetal til specielt DKP var af de væ-sentligste forklaringer på den tidlige alliance i Aar-hus. En anden var, at de re-formvenlige vinde, som med Mikhail Gorbatsjovs indsæt-telse som Sovjetunionens le-der blæste fra øst, forandre-de klimaet på venstrefløjen og gjorde et samarbejde på tværs af partierne til en mu-lighed.

Navnet »Den Rød-Grønne Fællesliste« signalerede, at listen også prioriterede den grønne miljødagsorden højt. På dette tidspunkt var det noget ganske nyt.

Enhedslisten i byrådet
Den Rød-Grønne Fællesli-ste blev repræsenteret i by-



Den gestikulerende Viggo Jonassen, i midten, er en af veteranerne på den politiske venstrefløj i Aarhus. Han blev første gang valgt ind i byrådet for VS tilbage i 1974. I 1988, ti år efter han forlod byrådet, blev Viggo Jonassen igen valgt – denne gang for SF. Han forlod SF og byrådet i 1993, hvor han meldte sig ind i Enhedslisten. Her er Viggo Jonassen fortsat aktiv. Viggo Jonassen er flankeret af Eva Tørnæs, Socialdemokratiet, og Finn Ørntoft, Det Konservative Folkeparti, til høring i Kongreshuset, 1989. Fotograf Claus Haagensen, Chili Foto & Arkiv, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

rådet ved valget i 1986. Li-stens første medlem var den tidligere VS'er Leif Gjørtz Christensen. Fra 1990 til 1993 var listen repræsenteret med to byrådsmedlemmer, mens man sidenhen har haft et medlem af byrådet. I den se-neste periode har folkeskole-lærer Jette Jensen repræsen-teret Enhedslisten i byrådet.

Borgmesteren ude af spillet

Enhedslisten var medarki-tekt til et af de mest opsigts-vækkende forlig i den nyere politiske historie i Aarhus. I samarbejde med SF, Social-demokraterne og Dansk Fol-keparti, som egentlig var

støtteparti for venstreborg-mester Louise Gade, indgik Enhedslisten i 2002 et bud-getforlig uden om borgme-steren.

»Amaliegadeforliget«, blev det historiske forlig døbt. Det fik navn efter LO's lokaler i Amaliegade, hvor de afgø-rende forhandlinger havde fundet sted. Forliget betød, at den øverste politiske ansvar-lige, borgmester Louise Ga-de, ikke havde indflydelse på, hvordan kommunens budget blev fordelt.

De fire partier havde for-handlet i al ubemærkethed, og til trods for deres store po-litiske forskelle var de nået

frem til fælles forståelse og enighed. Udsigten til indfly-delse og en stor politisk sejr fungerede som motivations-faktor, når de mange store knaster skulle høvles væk.

På det første møde i bud-getforhandlingerne kunne de fire partier præsentere en underskrevet budgetaf-tale for den forbavsede borg-mester.

Aftalen indebar, at Louise Gade, som havde regnet med et bredt forlig med hende selv for bordenden, sammen med Det Radikale Venstre og Det Konservative Folkeparti blev reduceret til blot at få indflydelse på fordelingen af

midler til emner såsom ved-ligeholdelse af veje og nye busbaner.

Fakta

Aarhus stemmer

■ Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne 'Aarhus stemmer', som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki

AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet

AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

29/9 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

GAVEREGN OVER AARHUS

Århus Stiftstidende 29/9-1859

Fra den i Kbh. nedsatte Indsamlingskomité - med Prinsesse Louise som Patronesse - er modtaget 400 Rdr. - fra en Komité i Randers 150 Rdr. I alt har Aarhuskomiteen til dato faaet 1174 Rdr. 2 Mk.

VÅBENBRØDREFORENINGENS JUBILÆUM

Århus Stiftstidende 29/9-1894

Vaabenbrødreforeningen fejrer i Morgen sin 35-årige Stiftelsesfest ved en festlig Sammenkomst med Bal. Foreningen blev stiftet den 1. Oktober 1859 af Deltagere i Felttogene 1848-1850. Formaal: at bevare Kærligheden til Konge og Fædreland, at holde de danske Minder i hævd, at knytte og vedligeholde Venskab og Broderlighed mellem ældre og yngre at virke til gensidig Understøttelse i form af Syge- og Begravelseskasse.

Den ordinære Indtægt ved Medlemmer fra 1859 og til 1894 har været 271.407 kr: Størst fremgang siden 1880. Der er skænket Foreningen Gaver: 9.113 kr: Den 1. oktober 1887 stiftedes en Enkekasse, der udbetaler Enkerne 100 kr. om Aaret. Der er endvidere dannet en Hjælpefond paa 2.000 kr: General Steinmanns Fond paa 1.237 kr. og sammes Legat 2.860 kr: Foreningens Medlemmer er næsten 1.100.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra Især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Kommunesammenlægningen banede vej for V

AARHUS-HISTORIE: Partiet Venstre blev stiftet i 1870 under navnet Det forenede Venstre. I begyndelsen var der nu ikke så meget, der forenede partiet, som havde sin rødder ude på landet. De samlende elementer var et brændende ønske om at støtte liberalismen og landbruget, og så stod man også samlet i oppositionen mod De Nationalliberale og Nationale Godsejere – senere partiet Højre. Partiet var et udpræget oppositionsparti. Men selv disse kerneværdier var der stridigheder om inden for partiet, som i løbet af de første 40 år gentagne gange blev splittet og samlet.

I Aarhus blev den første Venstre-vælgerforening stiftet i 1881 af blandt andre tømrermester Hans Carl Thorbrøgger, der blev foreningens formand og sad i byrådet fra 1894-1899.

Venstre i byrådet

Selvom Aarhus senere skulle vise sig at blive en socialdemokratisk højborg, blev Venstre repræsenteret i byrådet, før Socialdemokratiet blev det. Det skete 4. januar 1888, da Poul Peter Ørum trådte ind i byrådet. Ørum overhalede dermed den første socialdemokrat – Harald Jensen - med seks år.

Ørum – der har lagt navn til P.P. Ørums Gade – var en markant personlighed og ivrig debattør, der var med til at sætte sit præg på Aarhus. Han havde sin egen homøopatiske lægepraksis i Mejlgade 52 og meget af hans arbejde i byrådet bar præg af hans interesse for hygiejniske forhold.

Af andre tidlige venstrepersonligheder i Aarhus kan nævnes Ludolph A. Christensen, der sad i byrådet fra 1921-1925. Der er blevet sagt om hr. Christensen, at han



Ved valget i 1970 blev Venstre endeligt 'husket' af vælgerne. Her er valgbussen ved Langenæs Allé under valgkampen, der blev den første efter kommunesammenlægningen. Ukendt fotograf, 28. februar 1970. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

ofte kunne »virke afvisende og tillukket, næsten bidsk«, men hans faglighed kunne der ikke sættes spørgsmålstegn ved. Han blev provinsens første højesteretssagfører og fik gennem et hav et formands- og bestyrelsesmedlemsposter indflydelse på byens udvikling.

Fra 1970 var det den 35-årige Axel Haar-Nielsens (senere navneforandring til Handevitt-Haar) tur til at sætte sit aftryk på byens råd. Efter blot et år i byrådet blev han i 1971 udnævnt til rådmand for 5. magistrat, som dengang blandt andet havde ansvaret for sporvejene. Det blev derfor Haar-Nielsen, der kom til at stå i spidsen

for den endelig afvikling af sporvognene i Aarhus. Rådmandsposten beholdte han indtil 1985, hvorefter han ikke ønskede at genopstille til byrådet.

Sammenlægning gav fremgang

På trods af at det er 125 år siden, Venstre første gang kom i byrådet, var der indtil kommunesammenlægningen i 1970 langt mellem venstrefolkene i byrådet.

Fra 1913-1929 stillede Venstre op på Borger- og fælleslisten. Listen, som var en sammenslutning af de forskellige borgerlige partier, var en reaktion på valget i 1909, hvor Socialdemokratiet fik 11 ud af 19 mandater:

Højre og Konservative havde nu fundet sammen og stod ikke længere i opposition til hinanden, og som de førende borgerlige partier høstede de det største antal mandater i alliancen. Fra 1933 stillede Venstre endeligt op på egen liste, men først i 1946 lykkedes det at komme ind med et enkelt mandat.

Kommunesammenlægningen i 1970 betød fremgang for Venstre. En del tidligere landkommuner blev lagt ind under Aarhus Kommune og med dem fulgte Venstres kernevælgere. Samtidigt steg det samlede mandattal fra 21 til 31, og siden 1970 har den gennemsnitlige venstrerepræsentation i byrådet væ-

ret på fem mandater: Vildst gik det for sig ved valgene i 2001 og 2005, hvor Venstre fik 11 mandater og Louise Gade kunne sætte sig på borgmesterposten, som den første ikke-socialdemokrat i 83 år.

Fakta

Aarhus stemmer

■ Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne 'Aarhus stemmer', som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

6/10 IFØLGE SEJR
på Aarhus Stadsarkiv

GAVE TIL NØDLIDENDE
Århus Stiftstidende 6/10-1798

En god Borger Leverede mig den 6. hujus 6 Rdr: til Uddeeling blandt de mest Nødlidende. For hvilken Gave paa de Fattiges Vegne inderligen Takkes. Tillige skal jeg herved een Gang for alle erindre, at det er vedtaget af Inspecteurerne, at til hvem af samme vore ædle Medborgere aflevere deres milde Gaver, bliver dog Gaven atter leveret i Fattig-Inspectionen, for at uddeles efter alle Inspecteurernes bedste skønnede, i Overensstemmelse med Giverens Villie. Maatte nogen giver gjøre anden Bestemmelse, skal samme nøiagtigen blive fulgt. Aarhus, d. 6. Oct. 1798 R. Jensen

SLUT MED SEJLSKIBE
Århus Stiftstidende 6/10-1871

I Anl. af det jydsk-engelske Dampskibsselskabs Planer om Anskaffelse af et nyt Dampskib, menes det, at det ikke saa meget skyldes en Forøgelse af Handlen med Udlandet, men snarere »at Seilskibenes Tid, ogsaa hvad Fragtfart angaaer, snart er forbi, idet Dampskibene mere og mere gjøre dem overflødige. Paa vor egen Plads, der tidligere har havt et livligt Skibsbyggeri af Seilskibe, er denne Bedrift saaledes næsten ganske standset, og det er os alle i frisk Minde, at vort Værfts sidste, fortrinligt byggede Skib havde særdeles ondt ved at finde en Kjøber«



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Pia Kjærsgaards udbrydere fik en flyvende start

AARHUS-HISTORIE: Dansk Folkeparti er det yngste parti i Aarhus Byråd. Partiet blev dannet i 1995, da Pia Kjærsgaard sammen med tre andre brød ud af Fremskridtspartiets folketingsgruppe.

Med de fire repræsentanter i Folketinget havde det nye parti allerede fra begyndelsen en solid base med god mulighed for eksponering. Til at begynde med var partiet landspolitisk funderet, men efterhånden skød lokalafdelinger op rundt om i landet.

Et par måneder inde i 1996 var lokalafdelingen i Aarhus en realitet. Birthe Skaarup, som allerede på dette tidspunkt var en garvet lokalpolitiker med sæde i såvel byråd som amtsråd, var sprunget fra Fremskridtspartiet, og sammen med Hans Skaarup og Jette Skive var hun central i partiets etablering i Aarhus.

Trods tidligere statsminister Poul Nyrup Rasmussens profeti om, at Dansk Folkeparti »aldrig blev stuerene«, fik partiet en flyvende start.

Partiet stillede for første gang op til byrådet i 1997 godt støttet af partiets formand, Pia Kjærsgård, som prydede den lokale valgbrochure under sloganet »Stem dansk!«.

På stemmesedlen kunne århusianerne finde en anden af partiets sværvægttere, Birthe Skaaup.

Dansk Folkeparti fik et imponerende debutvalg med over 10.000 stemmer. Resultatet gav to mandater i byrådet, og de tilfaldt Birthe Skaarup og Betinna Busk Christiansen. Man skubbede samtidig Fremskridtspartiet ud af byrådet.

Uro på første række
Glæden over det flotte valg



Birthe Skaarup i forgrunden var blandt de første kandidater for Dansk Folkeparti, som blev valgt ind i Aarhus Byråd i 1997. Men kun tre måneder senere forlod hun byrådet til fordel for en plads i Folketinget. Billedet er fra fejringen af sejren ved folketingsvalget i 1998. Foto fra Århus Stiftstidendes arkiv - fotograf ukendt..

blev dog hurtigt afløst af uro internt i byrådsgruppen. Mindre end tre måneder efter valget repræsenterede hverken Birthe Skaarup eller Betinna Busk Christensen Dansk Folkeparti i Aarhus Byråd.

Birthe Skaarup stillede i marts 1998 op til folketingsvalget og blev valgt ind – i øvrigt sammen med sønnen Peter Skaarup. Hun forlod derfor byrådsarbejdet kun tre måneder inde i valgperioden.

Partiets andet byrådsmedlem, Betinna Busk Christiansen, var imponerende nok hurtigere ude af døren end Birthe Skaarup. Få dage inden folketingsvalget valgte hun at melde sig ud af

Dansk Folkeparti og ind i Fremskridtspartiet. Forklaringen var problemer med partiets ledelsesstil. Så stod Dansk Folkeparti både med et mandat mindre i byrådsgruppen og uden nogle af de oprindeligt valgte kandidater. Som afløser for Birthe Skaarup trådte suppleant Brian Korsgaard ind i byrådet. Også ved de senere valg har der været uro i byrådsgruppen, senest da Lars Skov i 2013 trådte ud af Dansk Folkeparti for at blive løsgænger.

Danskhed og varme hænder
Dansk Folkeparti er i dag landets største folkeparti med en bred vælgerappel. Den landspolitiske vælger-

popularitet har dog aldrig for alvor slået igennem i det traditionelt »røde« Aarhus. Siden partiet for første gang blev stemt ind i byrådet, har Dansk Folkeparti været repræsenteret med et til to mandater i hver valgperiode.

Som et af byrådets mindre partier, har man hverken haft rådmands- eller udvalgsformandsposter. I stedet lader man mandaterne arbejde for indflydelse – gerne inden for social- og handicapområdet, og områder hvor man kan styrke danskheden i samfundet.

Partiet har skabt store avisomtaler. Størst omtale fik man, da partiet i 2001 brød den borgerlige alliance og vedtog et budgetforlig med

oppositionen uden om borgmesteren. Brian Korsgaard, daværende byrådsmedlem for Dansk Folkeparti, forklarede manøvre med, at man var blevet træt af ikke at blive hørt i den borgerlige alliance.

Fakta

Aarhus stemmer

■ Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne 'Aarhus stemmer', som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

13/10 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

SAML IKKE AGERN I MARSELISBORG SKOVENE

Århus Stiftstidende 13/10-1798
Da Marselisborg Skoven er taxeret af udmærkede Synsmænd til et bestemt Antal Sviin, saa advares herved saavel Aarhus Folk som andre at entholde sig fra at samle Agerne i samme.

DOMKIRKENS ORGEL BLEV GODKENDT

Århus Stiftstidende 13/10-1876
Orglet har i Form. været underkastet et Skjøn af Stiftsorganist de Mesa, Aalb. og Organist Holm, Horsens. De fandt alt overensstemmende med Over-slaget. Pladsen benyttet paa heldigste Maade. Det var et smukt og godt Arbejde, indbefattende Blødhed, Fylde og Kraft, og det gera-der Bygmesteren, Orgel-bygger Demant, Aarhus, til stor Ære.

GIV AGT - DER JAGES I MARSELISBORG

Århus Stiftstidende 13/10-1902
Byraadets Jægere og forskellige Indbudte jagede i Dag Skovens vilde Dyr i Marselisborg.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

En rød række af rådmænd m/k

AARHUS-HISTORIE: Bryggeriarbejderen Schack Preetzmann kunne i 1962 sætte sig godt til rette i de smukke stole i byrådssalen som den første repræsentant for Socialistisk Folkeparti. Dengang var partiet endnu helt ungt. Kun fire år tidligere var partiet blevet stiftet af Aksel Larsen, der samme år var blevet ekskluderet fra Dansk Kommunistisk Parti. Eksklusionen bundede i Aksel Larsens utilfredshed med DKP's tætte tilknytning til Sovjet. Larsens nye parti – Socialistisk Folkeparti – skulle bygge på mange af de kommunistiske idealer, men kappe båndene til Sovjet.

Der var mange interne uroligheder i det nystiftede parti, og i 1967 blev SF splittet, da Venstresocialisterne brød ud. Størstedelen af partiets unge studerende og akademikere forlod i den forbindelse partiet og efterlod SF som et næsten rent arbejderparti. I Aarhus tog næsten halvdelen af partiets medlemmer benene på nakken og gik over til Venstresocialisterne.

På trods af de interne stridigheder oplevede SF en stor medlemstilgang op til folkeafstemningen om medlemskabet i det europæiske fællesmarked 2. oktober 1972. Partiets erklærede modstand mod EF trak mange vælgere fra især Socialdemokratiet.

Lille Thorkild i byrådet

I 1974 blev Preetzmann afløst af den 21-årige Thorkild Ibsen i byrådet. Sidstnævnte har udtalt om Preetzmann: »Han gjorde et solidt arbejde og mødte altid til byrådsmøderne i sort habit, hvid skjorte og en sirlig sort eller rød butterfly. Noget ulig Viggo Jonassen fra VS og jeg ... Vi var på nippet til at blive smidt ud af kantinen, fordi



Socialistisk Ungdoms Forum, som her ses til 1. maj demonstration i M.P. Bruuns Gade, blev stiftet i 1961. Året efter blev gruppen officielt tilknyttet SF som partiets ungdomsorganisation. Ved partiets splittelse i 1967 fulgte SUF med Venstresocialisterne og rykkede længere ud på venstrefløj. I 1972 blev SUF til en del af den trotskistiske Revolutionære Socialisters Forbund. Foto: Børge Venge, 1. maj 1961. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

kantinelederen antog os for et par af bænkevarmerne fra Rådhusparken«.

Igen i 1980'erne oplevede SF fremgang, og i 1982 fik SF sin første rådmandspost da Thorkild Ibsen blev rådmand for Magistratens 4. afdeling. Da den socialdemokratiske Thorkild Simonsen ved samme lejlighed blev borgmester, blev Ibsen ofte omtalt som »Lille Thorkild«.

Samme år havde Thorkild Ibsen giftet sig med parti- og byrådskollegaen Lone Hindø. Det udløste en større debat, da Ibsen som rådmand for skoleområdet kun anses som øverste chef for Hindø, der var skolelærer. Sagen endte ved Inden-

rigsministeriet, og konsekvensen blev, at Ibsen fik lov til at beholde sin rådmandspost, mens reglerne for inhabilitet blev lempet.

1985 blev et godt valgår i Aarhus for SF. Partiet fik syv mandater ved byrådsvalget i november og kunne samtidigt sikre sig to rådmandsposter. Thorkild Ibsen beholdt sin rådmandspost, og med venstrestemmer i ryggen kunne Ibsens tidligere hustru Lone Hindø sætte sig på venstremanden Axel Handevitt-Haars tidligere rådmandspost, da denne trak sig fra politik. Hindø blev dermed den første kvindelige rådmand – eller rådkvinde – i byrådets historie.

SF's ja til Maastricht-traktaten i 1991 og den efterfølgende Edinburgh-aftale i 1993 fik mange medlemmer til at melde sig ud af SF.

Rådmand Eskildsen

Det gav til gengæld plads til andre SF-profiler. En af de mest markante var amtsrådspolitiker Niels Erik Eskildsen, der i 1994 også kunne føje byrådspolitiker til CV'et. Eskildsen kunne også sætte sig på posten som rådmand for Magistratens 1. afdeling. Senere nåede Eskildsen også at bestride rådmandsposterne for henholdsvis 3. og 4. afdeling, ligesom han fra 2002 også kunne kalde sig viceborgmester.

Med sine mange rådmandsposter brød Eskildsen den hidtidige SF-tradition for, at en rådmand kun kunne sidde i to valgperioder. I 2006 blev Eskildsen fundet død i sit hjem – 51 år gammel.

Fakta

Aarhus stemmer

Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne 'Aarhus stemmer', som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

20/10 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

INDKVARTERING AF KRIGSPERSONNEL

Århus Stiftstidende 20/10-1864
Den i Aarhus for Tiden
indkvarterede Styrke er
cirka 5.000 Mand, og des-
uden ligge i Odder 550
mand.

LIGKISTER PÅ LØVEFØDDER

Århus Stiftstidende 20/10-1869
Liigkiste-Zirater kunne
faaes billige i Møllestien
701. Løvekløer til Liigkister
haves stedse færdige.

Chr. Møller

SLUT FOR SANGERINDE

Århus Stiftstidende 20/10-1882
Det menes, at den Kondi-
tor Thyrmann givne Tilla-
delse til at lade Sangerinde
Optræde i sit Locale i Kyst-
pavillonen bliver hævet af
Politimesteren fra førstk. 1.
November.

KLODEN DREJER I DOMKIRKEN

Århus Stiftstidende 20/10-1886
Skolebestyrer Thorvald
Køhl har erholdt Stiftsøv-
righedens og Ministeri-
ets Tilladelse til i Aarhus
Domkirke at paavise Jor-
dens daglige Omdrejning
ved det Foucault'ske Pen-
dulforsøg, samt derover
at holde et papirlæst Fore-
drag. Dette højst interes-
sante Experiment - saa vidt
vides ikke tidligere vist i
Danmark.



Gennem årtier skrev
Emanuel Sejv (1891-
1980), chef for
Statsbiblioteket i
Aarhus, 121.029 sedler
med referater fra især
Århus Stiftstidende fra
1794 til ca. 1920. Disse
sedler er nu skrevet ind af frivillige ved
Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på
www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer
avisen i samarbejde med stadsarkivet på
Vester Allé indholdet i nogle af de sedler,
som knytter sig til enten årsdagen eller
årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

De Konservative i Aarhus er landets ældste

AARHUS-HISTORIE: Dan-
marks ældste vælgerfor-
ening, Den Konservative
Vælgerforening i Aarhus,
fejrer i oktober sit 140 års ju-
bilæum. Foreningen kan se
tilbage på en lang historie,
hvor den har sat markante
aftryk på såvel lokal- som
landspolitik.

Vælgerforeningen, som
den slet og ret blev kaldt, da
der kun var den ene, blev
dannet i 1873. Bag forenin-
gen stod en række af byens
førende mænd – Hans Broge,
M.P. Bruun og H. Liisberg
blot for at nævne nogle, som
vi om ikke andet kender fra
byens gadenavne.

Foreningen blev dannet i
protest mod Venstres ageren
i Folketinget under finans-
lovsforhandlingerne, og den
havde held med sit foreha-
vende. Ved folketingsvalget i
1873 vandt den konservative
folketingskandidat, godsejer
og senere indenrigsminister
H.P. Ingerslev en snæver sejr
over venstreagitator og re-
daktør på Aarhus Amtsti-
dende Lars Bjørnbak.

Vælgerforeningen fort-
satte arbejdet med at styrke
den konservative sag i rigs-
dag og byråd. Aktiviteterne,
der spændte fra grundlovsfe-
ster til rentefrie lån til træn-
gende mødre, styrkede også
opbakningen i de bredere
masser, og modsat hvad man
måske skulle tro, fik forenin-
gen karakter af en folkelig
bevægelse.

Oppositionsledere

Partiet stod stærkt i 1870'er-
ne og 1880'erne. Byrådet
var, bl.a. på grund af nogle
meget specielle valgeregler,
stærkt domineret af konser-
vative kræfter.

Læg hertil, at borgmeste-
ren frem til 1919 var konge-
ligt udpeget, og han stemte
sammen med de konservati-
ve i de fleste sager.



Den Konservative Vælgerforening har fostret mange politiske talenter. En af dem er Lars P. Gammelgaard, som her ses i busdøren ved et vælgermøde i Ryesgade. Gammelgaard, altid letgenkendelig med sine karakteristiske briller, fik en flot karriere i folkettinget, som blev kronet med posten som fiskeriminister i 1986. Ukendt fotograf, 1970, i Århus Stiftstidendes arkiv, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Venstre og Socialdemo-
kratiet brød for alvor igen-
nem på landsplan i løbet af
1880'erne og 1890'erne, og det
satte den konservative bas-
tion i byrådet under pres.
Diskussionerne i rådet blev
flere og fik en stærkere ideo-
logiske karakter. Og da der
i 1908 blev indført lige og al-
min-delig valgret, så kvin-
der og tyende fik stemmeret,
smuldrede de konservatives
flertal.

»Den sorte plet i landet«. Sådan lød overskriften 13.
marts 1909 i Aarhus Stiftsti-
dende, da de borgerlige par-
tier med de konservative i
spidsen mistede flertallet i
byrådet til Socialdemokra-
tiet. De konservative måtte
vænne sig til rollen som op-
positionens ledere, da Social-
demokratiet havde sat sig
tungt i borgmesterstolen.

Aarhuskonservatismen

I byrådet fandt partiet
hurtigt ind i den nye rolle,

og gennem et fornuftigt sam-
arbejde med de andre parti-
er lykkedes det også at få sat
konservative aftryk på meget
af byrådets politik.

Det kneb til gengæld mere
med samarbejdet med mo-
derpartiet. Stridens kerne
var det kon-servative folke-
tingsmedlem, greve Bent
Holstein. Han blev i 1920
valgt til Folketinget i Aar-
hus-kredsen, men han blev
ekskluderet af partiet ef-
ter blot to år; da han stemte
imod partiets linje i et for-
svarsforlig.

Vælgerforeningen i Aar-
hus ville ikke finde sig i eks-
klusionen, og de blev bakket
op af både Århus Stiftsti-
dende og Jyllands-Posten. Ef-
ter flere forgæves forsøg på
at mægle mellem hovedbe-
styrelsen og vælgerforening,
blev vælgerforeningen i 1923
'midlertidigt' ekskluderet af
moderpartiet.

Holstein fortsatte i Folke-
tinget som løsgænger gen-

nem flere valgperioder. Lo-
kalt fortsatte vælgerforenin-
gen sit arbejde, nu som en
selvstændig partiforening og
eksponent for en alternativ
kurs, der blev døbt Aarhus-
konservatismen.

Holstein skiftede siden
hen til parti, og vælgerfor-
eningen blev igen optaget i
moderpartiet.

Olaf P. Christensen

Efter magistratsstyrets ind-
førelse i 1950 har de konser-
vative haft mange rådmænd,
men én skiller sig ud fra
mængden.

Prokurist Olaf P. Christen-
sen – eller blot O.C. – blev
første gang valgt ind i byrå-
det i 1962. Efter ganske kort
tid overtog han rådmandspo-
sten i Magistraten for Tekni-
ske Anliggender fra sin par-
tifælle Alfred Mougard. Po-
sten beholdt han i 30 år.

Det var i en tid med omfat-
tende forandringer: Midtby-
ens saneringsplaner gav sto-

re udfordringer på den poli-
tiske front. Det var jo en sag
med følelser i.

O.C. sad i byrådet i 34 år
frem til 1997. Han blev i 1966
valgt til 2. viceborgmester
og senere 1. viceborgmester.
Han var med til at træffe
beslutninger om markan-
te byggerier som Scandina-
vian Congress Center, Mu-
sikhuset, gågaderne og ikke
mindst, at Århus Å skulle
lægges frit.

Fakta

Aarhus stemmer

■ Aarhus Stadsarkiv sætter
i en række artikler frem mod
byrådsvalget 19. november
fokus på de politiske partiers og
byrådets historie. Artikelserien
er en del af Aarhus Kommunes
kampagne 'Aarhus stemmer',
som har til hensigt at
fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Go'Morgen

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

28/10 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

VINTERDANS

Århus Stiftstidende 28/10-1817

Jeg undertegnede vil have den ære at bekendtgjøre mig for Aarhus agtbare Borgere, at jeg er kommen hjem, og agter som sædvanlig at fortsætte mine Dandseøvelser igien for i Vinter; skulde der være nogen som ønske deres Børn underviste i samme vilde de have den godhed at henvende dem til mig, tillige ombedes de Voxne som ønske at deeltage deri at melde sig.
H. Detje
Dandselærer.

DAGVOGNE TIL RANDERS OG HORSENS

Århus Stiftstidende 28/10-1839

Fra 1. November førstkomende og indtil videre vil Dagvognene afgaa fra Aarhus saaledes: Til Randers hver Mandag Morgen Kl. 6 og Horsens hver Tirsdag Morgen kl. 6. Saavel fra Randers som fra Horsens ankommer Dagvognen hertil hver Søndag aften

ARVEPRINSESSENS BØRNEASYL

Århus Stiftstidende den 28/10-1859

Indvielsen af det nye, smukke Børneasyll fandt Sted i Dag paa Arveprindsesse Carolines Fødselsdag, af hvem denne velgjørende Stiftelse fra først er bleven Grundlagt, og efter hvem Asylet bærer navn: Indvielsestalen holdtes af Hans Højhed Biskop Brammer: - En udførligere Beretning herom vil nærmere blive meddelt.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

Det Radikale Venstre var krydderiet i byens køkken

AARHUS-HISTORIE: Det Radikale Venstres historie i Aarhus strækker sig tilbage til 1905. Partiet blev grundlagt på baggrund af interne splittelser i Venstre, da en gruppe medlemmer brød ud af partiet, og stiftede Det Radikale Venstre. En drivende kraft bag oprettelsen af partiet var ingeniør Thorvald Claudi Westh, som blev senere valgt til partiets første formand.

Den officielle stiftelse i Det Radikale Venstres Aarhusafdeling fandt sted den 24. februar 1905 med erklæringen om, at "Undertegnede Venstremænd beslutter herved at danne en Forening for frisindede, radikale Venstremænd og Kvinder i Aarhus 2den og 3die Folketingsvalgkreds, og indmelder os som Medlemmer deri."

Blot en måned efter, 28. marts 1905, blev den stiftende generalforsamling afholdt i Den folkelige Forsamlingsbygning i Østergade, som blev partiets faste base. På dagsordenen var blandt andet at finde et partinavn. Efter flere forslag blev man enige om Den Radikale Venstreforening for Aarhuskredsen. Det var også på dette møde, at Claudi Westh blev valgt til formand.

Kun få husmænd i Aarhus

Partiet havde fra start dårlige vilkår i Aarhus, da deres typiske vælgere var husmænd og akademikere. Dem var der ikke særlig mange af i Aarhus på den tid.

Året efter stiftelsen, i 1906, blev der afholdt byrådsvalg, men det var uden radikal deltagelse, da partiet endnu ikke følte sig stærke nok til at stille op. I stedet opfordrede de deres vælgere til at stemme på Socialdemokratiet.

I 1909 stillede partiet op for første gang, men det var først i 1913, at Det Radikale Venstre fik sit første byrådsmedlem i Niels Anton Marthin Hansen. Han var allerede bekendt med byrådsarbejdet, da han fra 1900-1904 havde været medlem for en fællesliste mellem Socialdemokratiet og Venstre. Marthin Hansen fik dog ikke sat sig de store spor i løbet af sin byrådsperiode, da hovedpartierne i byrådet, Socialdemokratiet og Højre, ofte forhandlede sagerne på plads i mellem sig.



Kernevælgere i kendte omgivelser. Møde blandt radikale kernevælgere i husmandsforeningen i Østergades Hotel - den tidligere Folkelige Forsamlingsbygning - i samme lokaler, som Det Radikale Venstre benyttede. Fotograf: Jørn Timm, Århus Stiftstidendes billedarkiv.

ret medlem for en fællesliste mellem Socialdemokratiet og Venstre. Marthin Hansen fik dog ikke sat sig de store spor i løbet af sin byrådsperiode, da hovedpartierne i byrådet, Socialdemokratiet og Højre, ofte forhandlede sagerne på plads i mellem sig.

Ude af byrådet i 40 år

Ved valget i 1917 trak Marthin Hansen sig til fordel for Max Jørgen Brammer. Brammer var læge og havde været medlem af partiet i flere år. Han arbejdede specielt for at forbedre de sundhedsmæssige og kulturelle forhold.

Ved valget i 1929 mistede Det Radikale Venstre sit mandat i byrådet – paradoksalt

året efter Universitetet var kommet til byen. Brammer ønskede i forbindelse med valget ikke at genopstille. Han var godt træt af socialdemokraternes »usmagelige Bengnaver og Dumvigtighed«, og så ville han hellere koncentrere sig om sin lægepraksis. Brammer lod sig dog overtale til at opstille, men rygterne gik på, at han hurtigt ville trække sig, og det svækkede hans kandidatur. Efter valgnederlaget i 1929 stod partiet uden for byrådet i 40 år.

Statsministereffekten

Ved valget i 1970 fik partiet valgt to medlemmer ind. En del af forklaringen på det gode valg, skal findes i den

landspolitiske fremgang, som partiet oplevede i slutningen af 1960 kulminerende, da Hilmar Baunsgaard i 1968 blev landets statsminister. Herudover spillede kommunesammenlægningen i 1970 også været en væsentlig rolle, da antallet af byrådspladser i den forbindelse blev udvidet fra 21 til 31.

En markant skikkelse for Det Radikale Venstre i nyere tid var Bjarne Ørum, som sad i byrådet fra 1978 til 1998 heraf otte år som rådmand. Bjarne Ørum var faglærer, og før da havde han tilbragt en længere tid på universitet hvor jura, statskundskab og idehistorie blev prøvet af. I Bjarne Ørums tid i byrådet var Det Radikale

Venstre ofte tungen på vægtskålen, og det var også grunden til, at Ørum fik forhandlet sig frem til en rådmandspost til trods for partiets ene mandat. Socialdemokratiet skulle jo passe på deres kongemager. I et interview i 2005 i forbindelse med partiets 100 års jubilæum udtalte han:

»Så snart Thorkild Simonson og jeg var enige, havde vi flertal... Vi er krydderiet i det danske køkken, og hvis krydderiet bliver brugt for meget, så er det for overvældende, så tager folk afstand – men hvis det ikke er der, så smager maden ikke af spor.«

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

3/11 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

UNGMØ ER FØRSTE LIG PÅ NY KIRKEGÅRD

Århus Stiftstidende 3/11-1818
Byens nye Kirkegaard udenfor Brobergposrten blev i Gaar, da det første Liig, en ungmøe i sin favreste Rosenalder, begravedes derpaa, høitideligen indviet af Hs. Høiærværdighed Biskoppen.
(Ungmøen har nok været Peder L. Schmidts Datter Ane, som døde 24. Okt. 16 Aar gammel.)

ØNSKE OM INTELLIGENT TEATER

Århus Stiftstidende 3/11-1889
3/4 Sp. af W. -- fik man et nyt hyggeligt Teater vilde Tilskuepladserne sikkert komme til at rumme en ikke ringe Del af den Intel ligens, som man ikke kan undre sig over nu holder sig borte fra den«... Men desuden maatte der være et fast dygtigt Selskab, som spillede ca. medio Oct. til medio April, og Repertoiren maatte i det væsentlige hentes fra det kgl. Theater.

LAKS I ÅEN

Århus Stiftstidende 3/11-1910
Ved Slusebroen fanges der i disse Dage en del Laks, som er paa Vandring fra havet op til Ynglepladser. Fangsten foregaar ved Hjælp af Piglyster. For nogle Dage siden blev der taget en Laks paa 14 Pund.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

S uafbrudt ved magten siden 1909 - næsten ...

AARHUS-HISTORIE: Socialdemokratisk Forbund blev dannet i København, men slog hurtigt rod i Aarhus. 30. april 1883 blev Socialdemokratiet i Aarhus dannet og kunne som den første provinsafdeling tilslutte sig forbundet.

Aarhus var som en stor kaserne- og arbejderby et sted, hvor der var mange sager at kæmpe for: Garnisonens officerer blev i den socialdemokratiske avis Demokraten omtalt som »Pyn tedukker, der kun betaler 2 pct. i Skat ...«, og også den hårdhændede behandling af de menige soldater fik det nystiftede parti op på mærkerne. Kvinders rettigheder og kampen mod prostitution var også på partiets dagsorden, ligesom adskillelse af kirke og stat var det.

Partiets frontfigurer var markante personligheder: Harald Jensen, der også var medstifter af Demokraten, kom i byrådet i 1894 som den første socialdemokrat. Også børnenes ven, Peter Sabroe, og den senere borgmester Jakob Jensen kom til at præge byrådspolitikken i starten 1900-tallet. De var alle præget af et dybt engagement, der gjorde, at de stædigt forfulgte sager: Da flere af partiets medlemmer var ansat ved Demokraten, blev politiske sager også dækket tæt gennem kampagner i avisen – kampagner som ofte medførte bøder og fængselsstraffe for injurier og fornærmelser.

Den socialdemokratiske skole

Af tidlige politiske resultater, som socialdemokratiet fik gennemført, kan nævnes indførelsen af enhedsskolen i Aarhus. Siden stiftelsen i 1883 havde det været på partiets program, men det lykkedes først efter valget i 1909, hvor partiet fik absolut flertal. Indtil da havde



Også i 1960'erne blev der gjort en indsats for at få de unge til at stemme. Her er det den socialdemokratiske borgmester Bernhardt Jensen, der hjælper en ung purk ved stemmeurnen ved kommunalvalget i marts 1966. Ukendt fotograf, 8. marts 1966. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

eleverne været fordelt på de gratis, men dårligere byskoler og dyrere, men bedre borgerskoler. Efter den endelige gennemførelse i 1912 kunne aarhusianske skoleelever få gratis undervisning i alle de kommunale skoler, ligesom skolerne skulle følge den samme undervisningsplan. Socialdemokratiet havde også afgørende indflydelse på

det store skole-bygge-boom, der fandt sted i Aarhus sted i Aarhus i starten af 1900-tallet.

Med Socialdemokraternes sociale forbedringer kom også stigende udgifter og dermed også en stigning i skatteprocenten. I 1900 havde skatten været på 6,25 procent, mens den i 1912-1913 var på 11,3 procent. Det sti-

gende skattetryk var hovedårsagen til, at Socialdemokratiet mistede sit flertal ved valget i 1913, hvorefter skatten straks blev nedsat.

90 år på borgmesterposten

I 1919 blev Jakob Jensen den første folkevalgte borgmester i Aarhus. Siden har partiet siddet kontinuerligt på posten – med undtagelse af

valgperioden 2002-2005, hvor Venstres Louise Gade erobrede posten. Under krigen hed Aarhus' borgmester Einar Stecher Christensen. Han var en mand, der holdt stiltfærdig, men stejlt på byens rettigheder over for besættelsesmagten. De daglige forhandlinger med tyskerne kom til at tære på Stecher Christensen, og en måneds tid efter befrielsen faldt han om med hjertestop – 45 år gammel.

I 1960'erne var det den cyklende borgmester Bernhardt Jensen, der stod i spidsen for socialdemokratiet. Bernhardt Jensen blev med tiden umådeligt populær, og ved valget efter kommunesammenlægningen i 1970 var over halvdelen af de socialdemokratiske stemmer afgivet på ham personligt. Fra 1982 sad Thorkild Simonsen på borgmesterposten. Her blev han siddende, indtil han 20. oktober 1997 blev udnævnt til indenrigsminister i Poul Nyrups regering. I alt nåede Thorkild Simonsen at sidde 31 år i byrådet.

Det blev Nicolai Wammen, der i 2006 generobrede borgmesterposten fra Venstre. Også han forlod borgmesterposten til fordel for folketinget og en ministerpost, hvorefter Jacob Bundsgaard som den 10. socialdemokrat blev borgmester i Aarhus.

FAKTA

Aarhus stemmer

Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne 'Aarhus stemmer', som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

10/11 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

FRIT PRÆSTEVALLG.
Århus Stiftstidende 10/11-1829
I Aarhus St. Nr. 112 fra 1816 findes flg. Avertissement fra Stiftøvrigheden: Hs. kgl. Maj. har ved aller-naadigste Rescript af d.4. d.M. anordnet saaledes: »Det skal herefter være enhver i Aarh. Domkirkesogn tilladt at lade Barne-daab, Brudevielse, Sygebe-tjening og Jordpaakastelse forrette ved hvilken af Sog-nets tvende Præster, han selv hertil maatte vælge«. Hvilket herved bekejndt-gjøres til Underretning for samtlige Aarhus Domkir-kesogns Beboere.
Güldenchrone A-Birch

Dette maae jeg, paa Gr. af intr. Omstændigheder her-ved bringe i Erfaring.
Brygmann, boende paa Studsgade

KURANSTALTENS KURE.
Århus Stiftstidende 10/11-1885
Den af Hr. Cand. pharm. Eus Licht nylig her i Byen aabnede Kuranstalt, der al-lerede besøges af en Deel Damer, Herrer og Børn, er særlig beregnet paa, at Pa-tienter og Rekonvalescen-ter her regelmæssig hver Dag kunne nyde deels for-skjelligt medicinske Van-de, deels Maltpræparater, hovedsagelig Maltinfus.

MANGELFULDT KIRKE-ORGE
Århus Stiftstidende 10/11-1894
Orgelet i Skt. Pauls Kirke er for lille. Der findes in-gen Pedal paa det, og der burde være et Klaviatur til.


Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

På vej mod folkestyrets gennembrud

AARHUS: I 1838 blev der for første gang stemt om, hvem der skulle sidde i byrådet – dengang kaldet borgerrepræsentationen. Specielt håndværkere og købmænd ville ikke længere finde sig i, at embedsmænd og få særligt udvalgte mænd bestemte fordelingen af byens indtægter og udgifter. De ville have indflydelse, og det fik de også – altså de rigeste af dem!
En forudsætning for at stille op og stemme til valg var nemlig, at man var grundejer og en stor skatteyder, og så skulle man også lige være en mand. I 1844 var der således blot 174 valgbare borgere ud af 7.000 indbyggere! Valget foregik i mange år på byens gamle rådhus, som dengang lå placeret umiddelbart foran domkirken, og selve valg-handlingen strakte sig over to dage.

Ny valgregler
I 1860 vedtoges en ny lov om den kommunale valgret. Folkestyret var etableret med Grundloven i 1849, og et stigende ønske om at indføre lignende regler for kommunerne meldte sig efterfølgende. De nye regler fastsatte, at den større halvdel af kommunalbestyrelsen skulle vælges af de stemmeberettigede til folketinget, mens den mindre halvdel skulle vælges af de højstbeskattede. Og så skulle man være over 30 år for at kunne stemme. Valget gjaldt for seks år, men der blev afholdt valg hver tredje år for henholdsvis alle vælgere og for de højst beskattede.

I 1868 indførtes det kommunale selvstyre ved lov. Borgerrepræsentationen ændredes til et byråd, som i Aarhus bestod af 19 medlemmer plus en kongeligt udpeget borgmester. Den første udpegede borgmester var generalkrigskommissær Ulrich Christian v. Schmidten. Loven gav byrådet mere magt end tidligere. Alle forvaltningsgrene, der havde været underlagt særlige kommissioner, kom til at sortere



I denne tid snakkes der meget om politikernes dyre udlandsrejser. Mindre kan også gøre det. Her ses Aarhus Byråd med embedsmænd på deres årlige udflugt til Pavillonen i Riis Skov, 1896. Fotograf ukendt. Billede i Aarhus Kommunes Biblioteker, Lokalhistorisk Samling. Leveret af Aarhus Stadsarkiv.

direkte under byrådet i form af 13 faste udvalg.
Stemmeprocenten var fortsat lav. I 1870 stemte blot 290 ud af 2.078 vælgere. Da Venstre og Socialdemokratiet i henholdsvis 1883 og 1894 fik erobret plads i byrådet, fik den politiske dag-orden en anderledes skarp tone. Der blev kamp om vælgernes gunst og pladserne i byrådet. Nu var det pludseligt almindelig med valgkampagner, og specielt de lokale aviser blev brugt som politiske talerør. Resultatet kunne aflæses i valgprocenten, som steg fra små 14 procent i 1870 til 80 procent i 1906 – et tal som i øvrigt er helt på linje med nutidens stemme-procent.

Også kvinderne fik lov
Demokratisk kunne man fortsat ikke kalde valgreglerne. Populært sagt udelukkede

man'en række F'er: Kvinder (»fruentimere«), tjenestefolk (»folkehold«), fattige, forbrydere, fremmede og unyndiggjorte (»fjollede«).
Specielt Venstre og Socialdemokratiet havde siden 1886 kæmpet for at ændre reglerne, men man måtte vente helt frem til 1908 før forandringerne indtræf. Og der var tale om helt nye tider: Således beretter Aarhus Stiftstidende i 1909 om datidens forhold. 'Det noteres som en Sensation, at der for første Gang er kvindelige Tilhørere ved Byraadets Møde, nemlig Lærerinde Frk. Hulda Hansen og Fruerne Drechsel og Goll...'

To blev til en
Der var flere kvinder på opstillingslisterne til valget i 1909, og det lykkedes også for Dagmar Pedersen, Socialdemokratiet, og Mathilde Kra-

rup, Borgerlige liste, at blive valgt til byrådet. Krarup mødte dog aldrig op. Hun meddelte dagen efter første byrådsmøde, at hun havde fået lungebetændelse, og at hun derfor ønskede orlov. Midt i maj fik hun med en lægeerklæring tilladelse til at udtræde af byrådet og lade sig erstatte – af en mand!

Folkestyrets gennembrud
I 1919 blev den sidste væsentlige sten ryddet af vejen for det borgerlige selvstyre. Den kongeligt udpegede borgmester blev afskediget, og byrådet kunne nu for første gang selv udpege en borgmester. Afgående borgmester E. C. L. Drechsel havde været en god borgmester for Aarhus og havde store aktier i universitetet og Den Gamle By.
Ved byrådsvalget i 1919 var der også røster fremme blandt

de borgerlige om at genvælge borgmester Drechsel. Fra Socialdemokratisk side erkendte man fuldt ud hans indsats, men man mente imidlertid, at når man havde flertallet og dermed sad med hovedansvaret, så måtte man også besidde borgmesterposten. Og således gik det til, at socialdemokraten Jacob Jensen blev Aarhus første folkevalgte borgmester.

Fakta
Aarhus stemmer
Aarhus Stadsarkiv sætter i en række artikler frem mod byrådsvalget 19. november fokus på de politiske partiers og byrådets historie. Artikelserien er en del af Aarhus Kommunes kampagne »Aarhus stemmer«, som har til hensigt at fremme valgdeltagelsen.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

16-17/11 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

KRIGSGLAD ALMUE

Århus Stiftstidende 16/11-1803

Aarhus Amts Kystmilitær er i adskillige paa hinanden følgende Søndage af Stiftamtmanden bleven efterset, og paa ethvert Sted er der foretaget nogle passende Krigsøvelser, hvortil Almuen i Almindelighed viser megen Lyst.

AMALIEGADE TIL BANEN

Århus Stiftstidende 16/11-1871

Det har (før planen om Clemensbro tog form) været hensigten evt. at fortsætte Amaliegade over Rosenkrantz Toft til Banegaarden, for paa denne maade at faa en forbindelse til Banen.

DANS FOR VELKLÆDTE

Århus Stiftstidende 17/11-1854

Søndag d. 19. November fra kl. 5 til 10 er der Dans i »Nørrelyst« udenfor Studsgades Port for enhver velklædt Person. Entreen betales med 1 mark.
N.W. Jørgensen

HÅR SOM I KØBENHAVN

Århus Stiftstidende 17/11-1891

For damerne vil det være en behagelig Nyhed at erfare, at der i disse Dage vil blive aabnet en 1. klases Dame-frisørsalon her i byen af en Elev af Frk. Rosa Andersens Etablissement af samme Art i København.

JYDSK ELEKTRO I HJELMENSGADE

Århus Stiftstidende 17/11-1917

Fl. Lerche, har købt D.A.L.s Logebygning samt Naboejendommen nr. 4a i Hjelmensgade i Aarhus. De to Ejendomme skal ombygges og indrettes til brug for Jydsk Elektro-Maskinfabrik, som herved faar en haardt tiltrængt Udvidelse

FRA AARHUS STADSARKIV

Fra krig til kommunesammenlægning

AARHUS-HISTORIE: I 1919 fik Aarhus sin første folkevalgte borgmester. Selv om borgmesterposten siden har været eftertragtet, er det ikke en nem stol at sidde i. Ud af de fem første folkevalgte borgmestre måtte fire stoppe deres politiske karriere på grund af sygdom – eller sågar død.

Den tyske besættelse blev en hård periode – både på det personlige og på det politiske plan. De utallige forhandlinger med besættelsesmagten kom til at tære på den siddende og aldrende borgmester H.P. Christensen. I stedet trådte viceborgmester Einar Stecher Christensen til som vikar, og da H.P. Christensen helt måtte opgive borgmesterembedet i 1941, var Stecher Christensen den naturlige efterfølger.

Oprindeligt skulle der have været afholdt kommunalvalg i 1941, men grundet besættelsen blev det først afholdt 5. maj 1943. Ved valget lykkedes det at holde nazisterne ude af byrådet, men Stecher Christensen høstede ikke mange personlige stemmer. Stecher Christensen var måske ikke en karismatisk mand, men han arbejdede hårdt for byens rettigheder og var i hemmelighed med til at støtte frihedsbevægelsen.

Det var en glad Stecher Christensen, der 5. maj 1945 i byrådet kunne åbne mødet med disse ord: "For første Gang siden 9. April 1940 kan jeg aabne et Byraadsmøde



Det er ikke kun de unge, der skal huske at stemme. I 1946 kunne beboerne fra »De Gamles Hjem« på Kirkegårdsvej blive afhentet og stemme i trambussen foran Finsensgades Skole, hvor forvalter Christensen og bogholder Jacobsen stod for valgafhandlingen. Ukendt fotograf, 12. marts 1946. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

med virkelig Lettelse i mit Sind". Fem uger senere døde den 45-årige Stecher Christensen af hjertestop.

Fra reform til reform

Einar Stecher Christensens død fik direkte indflydelse på det politiske system i Aarhus. Svend Unmack Larsen blev Aarhus' næste borgmester, og han havde på tættest hold set, hvordan borgmesterembedet havde slidt de foregående borgmestre ned. En af hans politiske ambitioner var derfor at reformere det politiske system,

så embedet kunne blive aflastet. Løsningen blev indførelsen af magistratsstyret i 1950. Fem magistrater med forskellige ansvarsområder blev indført og byrådet og borgmesteren slap dermed for at skulle tage stilling til mange småsager. Unmack Larsen måtte selv trække sig på grund af sygdom i 1958.

I 1970 fandt endnu en stor reform sted. 1098 kommuner landet over skulle blive til 277 kommuner. I Aarhus kom det til at betyde, at 21 kommuner skulle blive til én.

Forud for den store kommunesammenlægning lå en periode med problemer for Aarhus. Kommunen manglede jord. Flere og flere virksomheder flyttede fra midtbyen ud til forstæderne. Faldende skatteindtægter og færre arbejdspladser for Aarhus Kommune var kon-

sekvensen. Men det var ikke kun virksomheder, der flyttede ud af kommunen. Nyopståede parcelhuskvarterer drænedes op gennem 1960'erne Aarhus for familier. Undersøgelser viste, at kun 32 % af Aarhus Kommunes lærerstab rent faktisk boede i Aarhus Kommune.

Politisk spredning

Kommunesammenlægningen i 1970 fik stor betydning for partisammensætningen i byrådet. Socialdemokratiet med borgmester Bernhard Jensen i spidsen var fortsat det førende parti, men som noget nyt fik Venstre med tre mandater fast fod i byrådet. Partiet, som første gang kom i byrådet i 1888, havde aldrig opnået mere end to mandater og havde i lange periode været helt fraværende fra byrådet. Med de mange landkommuner, der nu blev lagt

ind under Aarhus, fulgte mange af Venstres kernevælgere. Bernhard Jensen trak sig i 1971 på grund af sygdom.

Kommunesammenlægningen kom til at betyde større diversitet i byrådet. Efter valget i 1966 var fire partier repræsenteret i byrådet – i 1974 var dette tal steget til ni, ligesom 22 af byrådets 31 medlemmer var bosat uden for den 'gamle' Aarhus Kommune. Mange havde meget på hjertet, og byrådsmøder, der før var klaret på et par timer, blev nu til maratonmøder. 1970'erne blev en tid med opgør og opbrud, og denne udvikling kom også til udtryk i byrådssalen.

➔ LÆS MERE

aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om valg i Aarhus.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

24/11 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

HØJSTEMT KONGE-RØGELSE I BØRNEASYLET

Århus Stiftstidende 24/11-1837
Det herværende Asyl for smaa Børn, som skyldes Hendes Kgl. Højhed Prinsesse Carolines ædle Gavmildhed sin Oprindelse og sin Tilværelse, har i de to sidste Maaneder haft tvende Højtidssage, hvor det ædle Fyrstepar mindedes med sand Taknemlighed. Saavel den 28. Oktober som 22. November har været sande Glædesdage for de talrige Børn, som i Asylet have fundet Ly, Vejledning og Undervisning. For at Børnene maatte lære at udmærke disse tvende Dage, der minde om den ædle Stifterindes og højsammes Gemals høje Fødselsdage, paa hvilken sidste Hendes Kgl. Højhed afvigte Aar lod denne velgørende Stiftelse aabne, var Asylets Inspektorer og Forstandere paa disse festlige Dage forsamlede i Asylet, og det maatte i Sandhed fryde hver Menneskeven at være Vidne til den glade Munterhed, som ved det givne Festmaal indfyldte de barnlige Sjæle, der i det høje fyrstelige Par erkende deres ædle Velgørere.

PÅLIDELIGE BYBUDE

Århus Stiftstidende 24/11-1862
Det nye Bybude-ekspeditions kontor i Frederiksgade nr. 535 er aabent i Vintermaanederne fra kl. 8-12 og 1-8. Raske og paalidelige Folk søges.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV



Frederiks Allé dannede 12. maj 1945 en flot ramme for frihedsbevægelsens folketog, der skulle markere ugedagen for befrielsen. Tusindvis af århusianere deltog i optøget, der gik fra Aaboulevarden til Aarhus Stadion, hvor frihedskæmperne blev hyldet. Ukendt fotograf, 12. maj 1945. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv

Frederiks Allé – fra svinesti til handelsgade

AARHUS-HISTORIE: Frederiks Allé er i dag en travl og befærdet handelsgade, men i starten af 1800-tallet så vejen noget anderledes ud. Bevægede århusianerne sig dengang sig gennem byporten for enden af Frederiksgade, var de straks på landet. Foran lå landevejen mod Skanderborg og Horsens, og langs siderne lå der åbne marker og enge. I 1818 blev Søndre Kirkegård indviet på Frederiks Allés østlige side – hvor man i dag finder Rådhuset og Rådhusparken – mens den vestlige side fra 1824 blev hjemsted for Det Mosaiske Trossamfunds lille kirkegård.

I 1860 blev Ridehuset opført på hjørnet af Vester Allé og Frederiks Allé, og få år senere fulgte kasernen på Vester Allé, hvorefter området ud mod Frederiks Allé blev til eksercitsplads.

Med jernbanens komme i 1862, kom der for alvor gang

i byggeriet ved Frederiks Allé. Broen over banelegemet blev bygget samme år, og i løbet af 1870'erne begyndte bygninger at skyde op langs alléen.

Det var især arbejdere, der boede i gaden. I 1872 opførte Arbejdernes Byggeforening en række toetagers huse med forhave på Frederiks Allé 22-40. Disse boliger blev i mange år fremhævet i forskellige medicinalberetninger som et eksempel på billige og sunde boliger. Faktisk blev boligerne så populære, at det primært var handlen og tjenestemænd, frem for arbejdere, der rent faktisk boede i boligerne.

Svinestien

I 1874 blev Frederiksbjerg lagt ind under Aarhus Kommune, og i sidste halvdel af 1870'erne begyndte ejendomme nu også at skyde op langs Frederiks Allés sydlige del. I 1885 blev gaderne Ab-

salonsgade, Holbergsgade og Wilstersgade anlagt. Da banegraven i 1923 blev udvidet – og broen ved samme lejlighed forlænget – forsvandt ejendommene på Frederiks Allé 68-90 og 63-73.

På grunden bag det nu forsvundne Frederiks Allé 80 overtog N. Weber i 1880 Ulstrups handelsgartneri. I slutningen af 1890'erne begyndte Weber at udstykke sin grund, og Ewaldsgade blev ført igennem gartneriet. Weber, som i sin tid havde betalt 28.000 kr. for området, kunne inkassere over 100.000 kr. på udstykningen.

Brobelægning og sanitetsforhold kunne ikke følge med udviklingen. I et indlæg i Aarhus Stiftstidende 3. marts 1881 kunne man læse følgende klage fra en beboer i Valdemarsgade: »... jeg arme Stakkel bor i en Pøl – en Mudderpøl – og tænk dig, det er offentlige Gader i Jyllands Hovedstad man

tvinges til at omtale på den Maade. For at komme til mig i Valdemarsgade maa du først passere Banegaardsveien, der som sædvanlig ligger i et Morads – dernæst Frederiksalles bebyggede Del, der har en mærkelig lighed med en Svinesti, og endelig Søgade, der i Almuesproget meget træffende kaldes 'Sølegade' ...«

Hullet og Byparken

Fra 1940'erne begyndte den nordlige del af Frederiks Allé at skifte udseende. Hvor Søndre Kirkegård tidligere havde ligget, blev byens nye rådhus indviet i 1941. Arbejdernes Byggeforenings boliger fra 1872 måtte i 1960'erne vige pladsen for Mejeri-foreningens nye store kontobygning, der blev taget i brug på Frederiks Allé 22-26 i 1968. Strækningen mellem nr. 26-54 blev i perioden 1972-1986 kaldt for »Hullet«, fordi grunden i den 14-årige peri-

ode stod gabende tom og primært blev benyttet som parkeringsareal.

I 1969 blev Vester Allés Kaserne nedlagt, og 13 år senere kunne Musikhuset indvies på arealet bag den tidligere kaserne. Ved samme lejlighed blev anlagt en park med en parterrehave foran Musikhuset på arealet op til Frederiks Allé. Siden kaserens lukning i 1969 har der været debat om at lægge Musikhusparken sammen med Rådhusparken. En idé, der med succes er blevet realiseret under navnet Byparken ved de to foregående Festuger.

LÆS MERE
aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om Frederiks Allés historie.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

FRA AARHUS STADSARKIV

100 børn til to ansatte i Guldbryllupsasylet

AARHUS-HISTORIE: Skt. Pauls Gade 31 har i 121 år været omdrejningspunktet for tusindvis af aarhusianske småbørn. Adressen har siden 26. maj 1892 været hjemsted for børnehaven Kong Christian IX og Dronning Louises Guldbryllupsasyl.

Frederiksbjerg bestod indtil 1860'erne af marker. 30 år senere boede der i Sct. Pauls Sogn omkring 8.000 mennesker og med over 350 børnefødsler om året, var der hårdt brug for pasningsmuligheder. Tusindvis af håbefulde mennesker havde taget turen fra landet ind til byen, men kun sjældent blev drømmende om velstand indfriet. Ofte blev både mor og far nødt til at finde arbejde, og især enlige mødre havde svære kår i 1800-tallets Aarhus, hvor forhutlede børn i gadebilledet ikke var et særsyn.

Det offentlige forsørgelsessystem var ikke gearet til at tage sig af børnene, så det blev det bedre borgerskab, som tog affære. I 1891 blev der nedsat et udvalg for Guldbryllupsasylets oprettelse og med personligheder som borgmester Vestergaard, Biskop Clausen og konsul Wulff i udvalget, blev det ikke svært at finde opbakning til projektet. 31.442,25 kr. blev indsamlet, hvilket svarer til over 2.000.000 kr. i dag. Hedeopdyrkeren Dalgas skænkede en del af sin private have til projektet, og også arkitekten Friemodt-Clausen bidrog til oprettelsen ved at tilbyde sin ekspertise for et meget lille salær.

Fra smuk til grim bygning

Indvielsen fandt sted som en del af de generelle festligheder, der blev afholdt landet over i forbindelse med Kong Christian IX og Dronning Louises guldbryllup 26. maj 1892. Tilstede var talrige Aarhus-spidsere og overlæge Tage-Hansen og pastor Hansen holdt tale

Aarhus Stiftstidende var også til stede ved indvielsen, og den efterfølgende dag kunne aarhusianerne læse i avisen: »Asylet synes helt igennem fortrinligt indrettet. Det er et i Sandhed smukt og skønt Mindesmærke, der her er sat



I dag er det 1. søndag advent – en tradition, der også er blevet fejret i Guldbryllupsasylet. De første adventskranser sneget sig op fra Tyskland omkring 1. verdenskrig, men det var først under 2. verdenskrig, at kransen med de fire lys for alvor blev en fast bestanddel i de danske julehjem. Ukendt fotograf, 3. december 1942. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

for Majestæterne ...». I 1962, da Stiftstidende rapporterede fra asylets 70 års jubilæum, var ordlyden en noget anden: »Børnehaven er efter vor tids opfattelse en grim bygning«.

Asylmødre

Den første asylmoder var søster Emilie fra diakonissestiftelsen. Søster Emilie havde sammen med én medhjælper ansvaret for omkring 100 børn. De to havde bolig på asylets 1. sal.

I 1926, da Emilie Randrup blev ansat som bestyrerinde, gik børne-

haven over til at være en frøbelsk børnehave. Den frøbelske pædagogik fulgte grundsætning: »Lad Barnet være Barn, krævet kun, hvad Barnet formår!«

Frk. Randrup, som fremover kendtes som Tante Mille, fik ved sin ansættelse indkøbt puder og tæpper, så børnene kunne ligge ned og sove under deres daglige middagslur – tidligere havde middagslurene foregået siddende.

Børn skulle være børn i asylet, og det havde de mange timer til at være. Typisk blev børnene afleveret kl. 06.30 om morgenen og først

hentet kl. 18 om aftenen. Børnene kom fra hjem, hvor moderen var udearbejdende, syg eller fra hjem med mange børn. Pasningen kostede omkring 1,50 kr. om ugen pr. barn, hvilket inkluderede to glas sødmælk om dagen og middagsmad om vinteren – mange af børnene havde dog friplads.

Nedrivningstruet

På trods af ombygninger har den gamle bygning formået at bevare sit oprindelige udseende og børnehaven emmer i dag af historie. På legepladsen findes stadig en høj,

der i sin tid var en del af Dalgas' store have. Det siges, at Dalgas selv plejede at stå på højen og skue ud over Aarhus Bugten og det endnu ubebyggede Frederiksbjerg.

I 1974 var det dog lige før, at den gamle bygning måtte lade livet. En modernisering var tiltrængt, men kommunen kunne ikke tilslutte sig renoveringsplaner. Det blev besluttet at nedrive bygningen for at gøre plads til en ny og større børnehave. Nedrivningen fandt som bekendt ikke sted, og i dag kan man stadig høre barnelatter i Skt. Pauls Gade 31.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

8/12 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

NY OLIEFABRIK I STUDSGADE

Århus Stiftstidende 8/12-1812

Paa Den Kgl. Privil. og i dette Aar af nye opbygte Oliefabrik paa Studsgade No 179 i Aarhuus kjøbes for bestandig Bygfrøe, Hørfrøe og alle andre oliegi-vende Frøsorter. Samme-steds bekommes Linolie og Roelolie til billigste Priser. *Johannes Wendelboe & Søn*

GROTESK DANSER

Århus Stiftstidende 8/12-1835

Med det Müllerske Skue-spillerselskab kommer ogs-aa hertil den berømte Groteskdanser fra St. Peters-borg, Hr. Springer der især i Aberoller (for hvilke der endog i Tyskland har væ-ret indrettet særegne Styk-ker) har gjort overordent-lig Lykke i flere af Euro-pas Hovedstæder.

KOMITEEN SVARER IGEN

Århus Stiftstidende 8/12-1848

I Anl. af Opfordringen til at aflægge Regnskab for de 6.000 Rdr., Borgerne havde overladt Betr.Kom., svarer denne, at Regnskab skal blive aflagt, saa snart de Beløb som Borgerne i sin Tid tegnede sig for til Ko-miteen, men endnu ikke har betalt, er indgaaet, og naar endelig Afregning” for Kjøb af Geværer med Tilbehør i England har fundet Sted og nogle lig-nende Berigtigelser, der ikke ligge indenfor vort Raaderum, ere tilendebragte”. *Kraiberg, H.Hartwigsen, L. Oppermann, A.Müller og J. P. Hammershøj.*



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler, som knytter sig til enten årsdagen eller årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

FRA AARHUS STADSARKIV

Kæmpe gravearbejde da Aarhus H tog form

AARHUS-HISTORIE: Kan man flytte en banegård flere meter i højden? Det spørgsmål dukkede op i ugens løb. Det skyldes, at man i flere år har talt om at elektrificere hele det danske jernbanenet. Det er der bare ikke plads til under Aarhus Banegård. Skal der sættes ledninger op, står man derfor over for et valg: Enten skal jernbanen sænkes, eller også skal loftet hæves. Elektrificeringen af jernbanenettet skal dog først godkendes af Folketinget. Derfor venter man endnu med at gå i gang med et nyt renoveringsprojekt, som kan komme til at koste et trecifret millionbeløb. Det lyder måske som et umuligt projekt, men ikke hvis man kender lidt til historien.

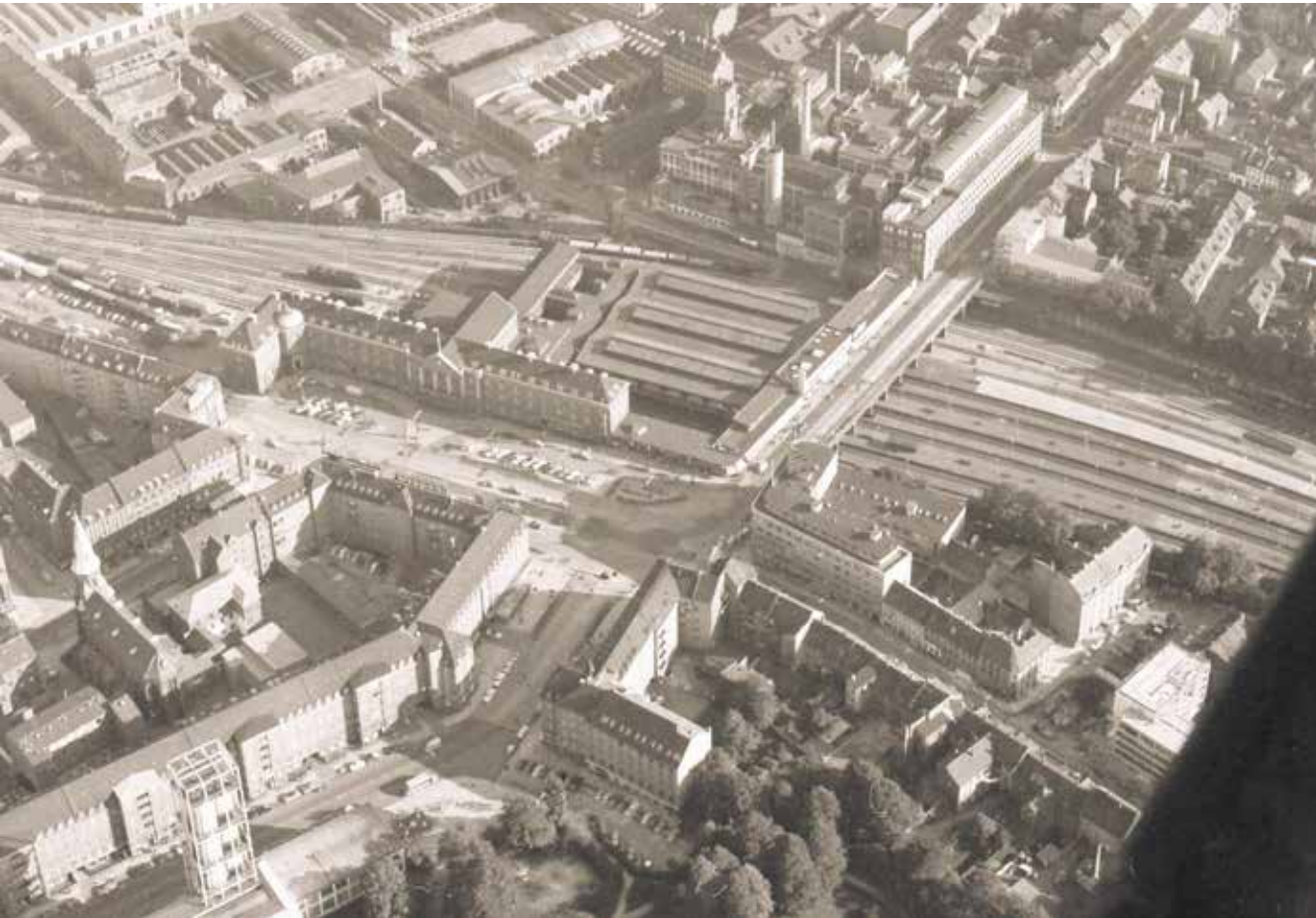
Tre banegårde på bare 67 år

Anlæggelsen af Aarhus’ tredje banegård i 1926-29 var kæmpe projekt, der ikke var mindre end de nutidige planer. Hele banegårdpladsen, Park Allé, Rådhusets grund – dengang Søndre Kirkegård – og flere karréer langs jernbanen blev påvirket. Man lavede markant om på terrænet og byrummet. En af de helt store ændringer var nedgravning af jernbanen.

Aarhus har haft tre banegårde gennem tiden. Den første banegård blev indviet i 1862, hvor man i første omgang fik forbindelse til Randers. Den anden kom i 1884 og lå samme sted, som den banegård vi har i dag. I 1926 begyndte man på den tredje og nuværende banegård. Byggeriet var så omfattende, at indvielsen først fandt sted i 1929.

Stejle bakker og pladsmangel

Den gamle banegård lå nede i et hul. Der var den oprindeligt blevet lagt, så man fik direkte adgang til perronerne. Problemet var, at området



Luftfoto af Aarhus Banegård fra 1961. En af ideerne med at ombygge hele området omkring banegården var at skabe et sammenhængende byrum. Bemærk hvordan mange af bygningerne har samme højde og udformning. Til højre i billedet ses nogle af de karréer, der blev inddraget grund fra i 1926. Fotograf Ib Rahbek-Clausen i Århus Stiftstidendes arkiv på Erhvervsarkivet. Leveret af Aarhus Stadsarkiv.

tæt ved var meget bakket.

Særligt hen til Bruuns Bro blev man mødt af en stejl stigning. Det fungerede alt sammen meget dårligt rent trafikmæssigt.

Kapaciteten var andet problem. Behovet for bedre togtransport var steget stærkt, siden man havde anlagt den sidste banegård i 1884. Alene i perioden fra 1897 til 1900 steg antallet af persontogsrejser i Danmark med 17 procent. Personjernbanen krævede altså udvidelser. Selve stationsbygningen var egentlig ikke for lille. Den var blevet lavet stor nok til en anseelig fremtid. Der var til gengæld et behov for at få anlagt

flere spor:

Godsbanegården skulle også have nye forhold. Den lå dengang, hvor den nuværende rutebilstation ligger, og godstogene skulle derfor igennem personbanegården, når de skulle ind og ud af byen. Man havde trange forhold og dårlige muligheder for udvidelse.

Fra Halls Vej til Hallssti

Løsningen blev en omfattende omlægning af hele området omkring banegården. En af de første opgaver var at få udvidet og sænket jernbanen. Man startede derfor med at skabe mere plads. Halvdelen af en række kar-

reer og huse langs Halls Vej, syd for banen, blev inddraget, det kendte Hotel Kronprinsen røg ved samme lejlighed. Ved dette indgreb blev Hallssti en realitet.

Derefter begyndte man det store arbejde med at grave banen cirka fire meter ned. Selve banegården blev nyopført dog samme sted som den tidligere og med mange lignende træk. Som noget nyt blev bygningen bygget ud over jernbanen på nogle store, tunge støtter. Pladsen omkring banegården blev også ændret betydeligt. Banegårdspladsen blev hævet, og den gamle Søndre Kirkegård blev fjernet, så der var plads

til den nye Park Allé og senere Rådhuset. Godsbanegården blev flyttet til Mølleengen for at give den plads.

Som prikken over i’et opførte man bygningerne omkring banegårdspladsen årene efter banegården. Man fik skabt et sammenhængende byrum med ens stil, størrelse, farve og udtryk.

Nu får vi se, hvordan vi i nutiden vil gribe det an. Skal vi lære af historien, er svaret klart. Vi skal bare rive den gamle station ned og bygge en ny. Men har vi lyst til det?

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

15/12 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

BYENS FRIE MARKJORD

Århus Stiftstidende 15/12-1838
Den siden 1836 paa Bane bragte Forandring med Hensyn til den frie Brug af Aarhus Byes Markjorder, er ved en Raadstuesamling sidstl. Mandag den 10. ds. foreløbig afgjort saaledes, at den Græsningsret, der som en Byrde paahvilede Gaardsavlseiernes Jorder, nu ophæves, saa at Sidste ere frigiorte for den dem paahvilende Byrde, hvorimod Tabet af Græsningsretten godtgjøres de Græsningsberettigede derved, at en Trediedeel af Gaardsavlseiernes Jorder, efter Bonitering, afgives, og det saaledes, at saadant bliver nærmest omkring Byen. Dette Jordsmon bliver derefter at udleie til de Græsningsberettigedes Fordel, og skal i sin Tid re-funderes dem i deres Skatter; og er dette sidste antaget som en Prøve 10 Aar fra den Dag af, at Udskiftningen tager sin Begyndelse, da, saafremt de Græsningsberettigede ikke skulde finde sig efter den Tid tilfredse.

Enhver af disse da vil erholde et eget Stykke Jord til fri Raadighed kunne i saa Henseende foranstalte det Fornødne. - Ved denne Raadstuesamling var den største Deel af Byens Grundeiere tilstede, og blev den omhandlede Sag debatteret med megen Interesse, saa at man dog kan have Haab om, at den saa særdeles vigtige Følelse for Fælleds Communeanbyggende ret levende vil vaagne.



Gennem årtier skrev Emanuel Sejv (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler.

FRA AARHUS STADSARKIV

Skydebrødrene marcherer endnu

AARHUS-HISTORIE: Aarhus Stadsarkiv er netop kommet i besiddelse af protokoller og historiske dokumenter fra Aarhus Borgerlige Skydeselskab. Det er en af byens allerældste foreninger, og arkivet rummer mange interessante historier om store aarhus-personligheder krydret med masser af kongerøgtelse.

I 1834 bliver Aarhus Borgerlige Skydeselskab dannet af en kreds af Aarhus' prominente borgere. Siden da har selskabet afholdt en lang række skydekurrencer og haft mange kendte, historiske personer.

Theodor V. Thruue var et af de kendte medlemmer. Ud over at han i en lang årrække var kasserer i skydeselskabet, vandt han også titlen som Skyttekongen flere gange. Thruue drev en boghandel og et bogtrykkeselskab. Gennem sine forretninger fik han en del kontakter og blev en del af Aarhus' bedre borgerskab.

Af andre bemærkelsesværdige personer var bl.a. M. C. von Schmidten, der var kongeligt udpeget borgmester fra 1866 til 1885. Von Schmidten var formand i skydeselskabet fra 1867 til 1870. Han blev efterfulgt af den indflydelsesrige kammerråd N. Erichsen. Erichsen blev formand i 1870 og var det helt frem til 1877. Han er kendt for at have været en af Jyllands store landmænd og sad desuden i Aarhus Byråd i 1875.

Politimester E. Hoeck, kriminaldommer H. H. Hvass, birkedommer C. Rasmussen og bankdirektør Hans Lund er eksempler på andre højtstående embedsmænd og indflydelsesrige personer, som mødtes i Aarhus Borgerlige Skydeselskab. Traditionen fortsætter endnu. I dag er selskabets formand Heine



Skydeselskabet marcherer mod Pavillonen i Riis Skov med fane og formand Knud Vistoft i front. Ukendt fotograf, August 1959. Original i Århus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

Bach, Global Head of Business hos Siemens.

Ikke alle kan blive medlem

Da selskabet blev dannet i 1834, var det med et ønske om at samle byens fremstående mænd. Det vil sige velansete borgere, civile og militære embedsmænd fra Aarhus og omegn. Det førte med tiden til en ret prominent medlemsliste, hvor man også kunne finde medlemmer fra kongehuset. Det første royale medlem kom til i 1852. Kong Frederik VII var på besøg i Aarhus og indbød i den forbindelse 125 borgere til middag. Mange af de inviterede var medlemmer i Skydeselskabet, og under middagsselskabet fik man god kontakt. Så da selskabet

senere spurgte, om Frederik VII ville indvie deres nye skydebane i Vennelyst og udnævnes til æresmedlem, var svaret ja. Frederik VII insisterede dog på også at blive almindelig skydebroder, så han kunne deltage i de årlige skydninger.

Gennem tiden har også Christian IX, Frederik VIII og Frederik IX været æresmedlemmer i selskabet. Den dag i dag har selskabet bevaret sin kontakt med kongehuset, og således er både Prins Henrik og Dronning Margrethe II æresmedlemmer.

Ikke alle kan blive medlem af selskabet. Hvervning af medlemmer blev i praksis understøttet af en indmeldelsesprocedure med

en del krav. For det første er det kun mænd, der normalt kan optages. Aspiranten skal desuden indstilles af en person, der i forvejen er medlem. Efterfølgende skal 2/3 af generalforsamlingen stemme for ham. Først herefter kan man modtage ærestegnet, der følger med medlemskabet.

Skydeselskabet rundt i byen
Aarhus Borgerlige Skydeselskab har igennem tiden holdt til mange steder. Efter selskabets dannelse i 1834 begyndte man at skyde ved Saralyst. Man gik dog hurtigt over til dalen i Riis Skov, hvor man skød fra 1836 til 1848. I 1849-50 skød man kort i Trøjborg. Fra 1852 til 1879 havde selskabet plads i Ven-

nelystparken, før de i 1880 begyndte at holde til på Ferdinandspladsen i Riis Skov, hvor man byggede Pavillonen.

Skydeselskabet i dag
Selskabet er fortsat aktivt og har i dag 175 medlemmer. Man holder stadig til i Skydepavillonen i Riis Skov, hvor man hvert år holder Kongeskydning. Dertil kommer en Fugleskydning, tre årlige ordinære skydninger og en ekstraordinær Dronningeskydning. Dronningeskydningen tillader helt ekstraordinært kvinder i selskabet, hvad der ellers ikke normalt er tilladt.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye historiske leksikon, og det bestyres af Aarhus Stadsarkiv på Vester Allé. Aarhus Wiki bygger på indholdet fra det tidligere Århus Leksikon, men er i dag et åbent leksikon, hvor alle og enhver kan skrive med. Der er artikler om personer, gader, begivenheder og meget andet – og der er også plads til din historie. Læs om byens historie på aarhuswiki.dk.

22/12 IFØLGE SEJR på Aarhus Stadsarkiv

JULETRAVLHED RAMMER SKUESPILLER

Århus Stiftstidende 22/12-1871
Hr. Mantzius' Afskedsforestilling i aftes var kun svagt besøgt, hvilket utvivlsomt har sin Grund i den Travlhed, der er over Folk baade til den forestaaende Jul og ved det Marked, der afholdtes igaar... man mærkede ikke hos Hr. M. en Smule Træthed og Distraction, saaledes som i Søndags, da han lige kom fra Reisen... takke Hr. M. og Direktøren, fordi de begge have bidraget til at lade os faa en, om end kortvarig, Luftning fra Kunstens Rige. C.C.

SKOMAGEREN DER IKKE BLIVER VED SIN LÆST

Århus Stiftstidende 22/12-1884
Den samme Dilletant paa Malerkunstens Omraade, Skomager Jakobsen, som Ifjor paa Haandvækerfor: Julebazar havde udstillet et temmelig betydelig Antal Oliemalerier, der med Rette vakte ikke saa lidt Opsigt, har atter i aar mange Stykker at udstille, i hvilken Henseende henvises til omst. Avert.
A. Jacobsen, Frederiksgd. 56,I: Der nævnens flg. Billeder: »Skovfogedhuset i Marselisborg Skov«. - »Skovleddet nærmest Marselisborg«. (Eftermd.) - »Under Bakken ved Silistria Mølle«. - »Standparti ved Kalø Vig«. (Graavejr). - »Parti ved Trøjborg Bakke m. Udsigt til Mols«. - »Pose Mølle«, Baggr. Bavelse Sø. »Billederne er ikke Kopier, men udført efter Naturen i Sommer.«



Gennem årtier skrev Emanuel Sejr (1891-1980), chef for Statsbiblioteket i Aarhus, 121.029 sedler med referater fra især Århus Stiftstidende fra 1794 til ca. 1920. Disse sedler er nu skrevet ind af frivillige ved Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer avisen i samarbejde med stadsarkivet på Vester Allé indholdet i nogle af de sedler.

FRA AARHUS STADSARKIV

Julegaverne afløste nytårsgaver

AARHUS-HISTORIE: »Julen varer længe – koster mange penge! På tirsdag er det juleaften. To måneder med vaniljekranse, æbleskiver, julepynt og gavehandel er forbi, og børn og barnlige sjæle landet over kan glæde sig over, at gaverne endelig må pakkes op.

Traditionen med at give nytårsgaver er flere hundrede år gammel, men som så mange andre juletraditioner var julegaven noget, der vandt frem i løbet af 1800-tallet. I 1843 blev der i Århus Stiftstidende annonceret for en julebazar på St. Pietros gård på Store Torv – her kunne blandt andet købes: »Kobberstik, Lithographier, Hatte, Kapper, Kraver og Blomster m.m. Kunstsager af Conditorarbejde og Bonbons; – alle Gjenstande særdeles passende til Jule- og Nytaarsgaver.« Annoncen giver et meget godt indtryk af populære voksengaver hen mod midten af 1800-tallet.

De fleste børn kunne ved denne tid se frem til én gave juleaften. Det kunne være en træ- eller kludedukke, en lille hestevogn af træ eller en kæphest; gaverne var ofte hjemmelavede. I de mere velstående hjem kunne gaverne være flere og specialfremstillet som eksempelvis tinsoldater eller endog en dukke med glashoved. Gaveønskerne udviklede sig naturligvis med årene, og op i 1930'erne var biler, damplokomotiver og mekanisk legetøj et stort hit blandt drengene. Pigerne skulle stadig lege små husmødre med dukker, dukkehuse og teselskaber:

Legetøj hos manufakturhandleren

Efterhånden som udbredelsen og antallet af gaver til børnene voksede, begyndte



Under 1960'ernes højkonjunktur var der godt gang i julehandelen. Dette billede fra julehandelen i Salling blev bragt i Århus Stiftstidende i 1963 under overskriften »Større julehandel end tidligere aar«. Foto: Ib Rahbek-Clausen, 8. december 1963. Original i Aarhus Stiftstidendes Billedsamling, Erhvervsarkivet, leveret af Aarhus Stadsarkiv.

flere butikker at føre legetøj i december sammen med deres normale varelager. Dette gjorde sig blandt andet gældende for Johs. Gierulffs damemanufakturhandel på Store Torv 3, der i 1920'erne indrettede 1. salen til legetøjsafdeling i december. I disse år dukkede også deciderede legetøjsbutikker op i byen. Fra 1929 og 40 år frem kunne aarhusianerne købe legetøj hos »Tante Laura« i Ryesgade 310. Antallet af legetøjsbutikker i Aarhus fortsatte med at stige indtil 1955, hvor det toppede med 31 butikker:

Ligesom i dag var der for 150 år siden mange andre ting end gaver, der skul-

le indkøbes til julen. Fra midten af 1800-tallet kunne man se ansatser til den forbrugsjul, som vi kender fra i dag. Hvis der var råd til det, skulle der også købes julegodter som figner, appelsiner og rosiner og måske endda også lidt rom og nogle cigarrer til husfaderen.

Aarhus var i sidste halvdel af 1800-tallet i rivende udvikling – industrier og forretninger skød frem overalt, og med den øgede samhandel med resten af verden var vareudvalget konstant stigende. Erhvervsfolk udnyttede muligheden, og produkter som julebøger, julepynt og julekort blev udviklet specielt til julehandelen. Sam-

tidigt begyndte byens butikker at arrangere særlige juleudstillinger i butiksruderne for at få kunder i butikken. Selv efter åbningstid var butiksgaderne i december fyldt med folk, der kom for at se og ikke mindst blive set. De lysende vinduesudstillinger blev et trækplaster for både lokale og tilrejsende, og Søndergade og Ryesgade var i december en populær promenaderute.

Besættelsens vareknaphed

2. verdenskrig fik sat en midlertidigt stopper for den store forbrugsjul. Vareudvalget var under besættelsen knap, og de mest populære varer var enten rationeret

eller helt væk. I 1930'erne havde langt det meste julehandel fundet sted i de sidste to uger op til jul, men under besættelsen måtte aarhusianerne være hurtigt ude, hvis de ville sikre sig de eftertragtede varer. Derfor blev mange juleindkøb gjort allerede i november. Besættelsens varemangel blev dermed en af årsagerne til den lange jul, som vi kender den i dag.

LÆS MERE aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om julen og julehandelen i Aarhus.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS
WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS
ARKIVET

Bagsiden

Folk kunne ikke begribe vores Tilbageholdenhed, og da vi heller ikke mødte frem med Stavene Kl. 12 som sædvanlig, gik man meget skuffet for ikke at sige fornærmet hjem efter.

POLITIBETJENT KYED, om politiets usædvanligt ikke-voldelige optræden nytårsaften 1883

29/12 IFØLGE SEJR
på Aarhus Stadsarkiv

**MORSKABSTEATER
SPILLER NIELS JUEL**

Århus Stiftstidende 29/12-1892
Paa Theatret i Aarhus op-
fører Frederiksberg Mor-
skabsteaters Personale
for Tiden »Niels Juel«,
histtorisk Folkekomedie
i 5 Akter (9 Afd.), frit ef-
ter P.P.s Roman af samme
navn.

31.12. Ved den 4. Opførelse
i Aftes af »Niels Juel« var
Alt omtrent udsolgt og de
Spillende Gjenstand for
en Mængde Fremkaldel-
ser. Stykket gaaer atter paa
Søndag.

**LATINSKOLE PÅ
BISPETOFTEN**

Århus Stiftstidende 29/12-1902
P. O. Brøndsted skriver 2/3
Sp. om »Raadhuset og La-
tinskolen«. Han vil have
den ny Latinskole paa Bi-
spetoften og et nyt Raad-
hus paa den gamle Latin-
skoles Grund.

Gennem årtier skrev
Emanuel Sejr (1891-
1980), chef for
Statsbiblioteket i
Aarhus, 121.029 sedler
med referater fra især
Århus Stiftstidende fra
1794 til ca. 1920. Disse
sedler er nu skrevet ind af frivillige ved
Aarhus Stadsarkiv og kan ses og søges i på
www.aarhusstadsarkiv.dk. Hver dag bringer
avisen i samarbejde med stadsarkivet på
Vester Allé indholdet i nogle af de sedler,
som knytter sig til enten årsdagen eller
årstiden for den oprindelige artikel i avisen.

Fakta

Skriv selv med på AarhusWiki

■ Aarhus Wiki er byens nye
historiske leksikon, og det
bestyres af Aarhus Stadsarkiv
på Vester Allé. Aarhus Wiki
bygger på indholdet fra det
tidligere Århus Leksikon, men
er i dag et åbent leksikon, hvor
alle og enhver kan skrive med.
Der er artikler om personer,
gader, begivenheder og meget
andet - og der er også plads
til din historie. Læs om byens
historie på aarhuswiki.dk.

FRA AARHUS STADSARKIV

Berusede visitter, krudt og slagsmål med politiet

AARHUS-HISTORIE: Nyt-
året er både årets sidste og
første fest. Overgangen fra
det gamle til det nye år er
noget specielt, som vi gen-
nem århundrede har marke-
ret og fejret. Vi nærmer os
med hastige skridt Århund-
redes Festival, og Stadsarki-
vet har i den anledning væ-
ret en tur i de gamle støvede
aviser for at se, hvordan nyt-
året blev skudt ind i Aarhus
i 1800-tallet.

Skruer vi tiden tilbage til
begyndelsen af 1800-tallet
var der to nytårstraditioner,
som optog aarhusianernes
sind. Den ene ønskede man
afskaffet - den anden frem
fra glemslen.

Det såkaldte nytårsgratu-
lering havde generation efter
generation været en udbredt
skik blandt byens borger-
skab. Ledsaget af Stadsmu-
sikantens toner løb bedste-
borgerne - mændene forstås
- på visit hos hinanden for at
gratulere med det nye år. Re-
sultatet var et hektisk væd-
deløb med både beruselse,
'bugvrid' og total udmattelse
til følge.

I 1837 blev det hele for me-
get, og en betydelig del af
byens embedsmænd og bor-
gere fandt det ligefrem nød-
vendigt at underskrive over-
enskomst om ikke mere at
gå omkring på nytårshilsen.
»Atter et Skridt fremad«,
var Århus Stiftstidendes
opbyggende og tidstypiske
holdning til sagen.

3.000 til nytårsgudstjeneste
Traditionen med at festlig-
holde årets sidste aften med
sang og tale i kirken havde
været afskaffet siden refor-
mationen i 1536. I 1816, altså
280 år efter, arbejdede stær-
ke kræfter på at vække den
til live igen. Argumenterne
i Stiftstidende var stærke og
følelsesladede »Thi man maa
tilstaa, at Hjertet aldrig villi-



Opfindsomme nytårsløjer ved 'Bømand Karie Jensen' på Jyllands Allé. 1. januar 1965.
Foto: Jørn Timm i Århus Stiftstidendes arkiv, Erhvervsarkivet. Leveret af Aarhus Stadsarkiv.

gere aabner sig for ædle Fø-
lelser; end Nytaarsaftens høi-
tidsfulde Stund i Guds helli-
ge Hus ...«

Og således skete det, at
man også nytårsaftensdag i
det herrens år 1816 igen kun-
ne høre det hellige budskab.
Op mod 3.000 borgere skulle
ifølge avisens tælleappara-
ter havde fundet vej til den
genopstandne gudstjeneste
i Domkirke. Det var faktisk
mere end halvdelen af byens
samlede indbyggertal!

Optøjer og politistave

I midten af 1800-tallet sam-
lede folk sig nytårsaften på
Store Torv og Lille Torv, og
her kunne festlighederne gå
ganske voldsomt for sig.

Politiets skrappe udgangs-
regler var måske den afgø-
rende årsag til optøjer. På
slaget 12 blev torve og plad-
ser ryddet.

Med stavene højt hævet
rykkede betjentene frem,
med det resultat at folk for-
ventningsfulde og nysgerri-
ge blev stående. Man ville jo

ikke gå glip af et godt slags-
mål.

I 1883 lod betjentene sta-
vene sænke. Politimester C.
Jul. Thorup var af den op-
fattelse, at der ikke kom no-
get godt ud af stavfægtning-
en. Han havde givet ordre
om at betjentene skulle blive
inden døre. De nu »arbejds-
løse« betjente slog sig i ste-
det på kortspil og stak så en
gang i mellem hovedet ud
ad vinduet for at lade sig se
og sondere stemningen. Den
nærmest legendariske poli-
tibetjent Kyed, også kaldet
sognefoged i Mejlgade, be-
rettede i Århus Stiftstidende
om forløbet. »Folk kunne ik-
ke begribe vores Tilbagehol-
denhed, og da vi heller ikke
mødte frem med Stavene Kl.
12 som sædvanlig, gik man
meget skuffet for ikke at sige
fornærmet hjem efter.«

... og tankeløshed

Det kræver omtanke, når
man omgås fyrværkeri, men
nogle gange hersker der en
umådelig tankeløshed. Det

sidste udviste en dreng i
1889, da han fra en ejendom
i Ryegade fandt det morsomt
kaste »skrubbudser« - en art
kanonslag - ned i hovedet på
de forbipasserende. Politiet
fandt synderen, og gav han
en passende bøde. Forud for
denne hændelse var gået fle-
re år med voldsom affyren
af fyrværkeri.

Forbud mod fyrværkeri

Politiet blev også fanget i
tankeløshedens skudlinje.
Under nytårsfejringen i 1896
fik betjent Jacobsen en or-
dentlig omgang prygl. Han
var kommet væk fra grup-
pen af andre betjente, og ved
Immervad var der en hel
sværm af mennesker, som
gennempryglede den ulykke-
lige mand. Han blev anbragt
op ad en lygtepæl under af-
bankningen, og da et par
af hans kollegaer kom ham
til hjælp, stod han uden en
trævl på kroppen. Det var et
optrin, som længe efter var
til megen samtale. Heldigvis
er det ikke gentaget siden.

Grove løjer, slåskampe og
fyrværkerikast. Voldsomhe-
derne havde mod slutnin-
gen af 1800-tallet efterhån-
den nået sådanne højder, at
Århus Stiftstidende blandt
flere andre mente, at politiet
måtte gribe til hårdere meto-
der. Det forsøgte politimester
Chr. Magdalous Jespersen i
1896. Han havde forinden
nedlagt forbud mod fyrvær-
keri, og mange havde ventet
at balladen i den anledning
ville blive ekstra stor. Det
skete ikke. Da klokken havde
slået 12, gik alle med Stifts-
tidendes ord »glade og med
god Samvittighed hjem«.

Siden da har vi fået fyr-
værkeriet tilbage, så vi kan
skyde det nye år ind på flot
og fornuftigt vis. Aarhus
Stadsarkiv ønsker alle godt
nytår. Vi ses i 2014!

LÆS MERE

Aarhuswiki.dk

Her kan du læse mere om
årets gang i Aarhus.

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusWiki



AARHUS WIKI

Klik her for at læse mere om emnet på AarhusArkivet



AARHUS ARKIVET

